

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

BETÄNKANDE

MED UTREDNING OCH FÖRSLAG

ANGÅENDE

RÄTT FÖR FOLKSKOLLÄRARE M. FL. ATT
INSKRIVAS VID UNIVERSITET OCH
HÖGSKOLOR SAMT DÄR
AVLÄGGA EXAMINA

AVGIVET AV

INQM ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

TILLKALLADE SAKKUNNIGA

S T O C K H O L M

1 9 3 9

Statens offentliga utredningar 1939

Kronologisk förteckning

1. Betänkande angående grunder för intagning av enskild väg till allmänt underhåll ävensom angående statsbidrag till enskilda vägar. Svenska Tryckeri a.-b. 59 s. **K.**
2. Utredning och förslag rörande plats i Stockholms skärgård för förläggning av Stockholms örlogsbas. Beckman. 30, 87 s. 6 kartor. **Fö.**
3. Betänkande med förslag till taxa för befordring av gods m. m. å statens järnvägar. Beckman. 206 s. **K.**
4. Svensk namnbok till vägledning vid val av nya släktnamn. Lund, Blom, v. 106 s. **Ju.**
5. Betänkande angående revision av tjänsteförteckningen i vad avser statens affärsdrivande verk. Norstedt. 163 s. **Fi.**
6. Underlättandet av kvinnornas arbete i de mindre lanthemmen. Kihlström. 126 s. **Jo.**
7. Betänkande angående justitekanslerns, justitieombudsmannens och militieombudsmannens allmänna ämbetsställning m. m. Norstedt. 128 s. **Ju.**
8. Betänkande med förslag till exporttariffer. Beckman. 20 s. **K.**
9. 1937 års landsfiskals- och stadsfiskalsutredning. Betänkande med förslag till omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. Norstedt. 341 s. **Ju.**
10. 1936 års lönekommitté. Betänkande med förslag till militärt icke-ordinariereglemente. Marcus. 130 s. **Fi.**
11. Betänkande och förslag rörande befrämjande av avsättningen av den svenska stenindustriens produkter. Idun. 319 s. **H.**
12. Betänkande rörande industriellt utnyttjande av halm. Hæggström. 125 s. **Jo.**
13. Rationaliseringsutredningens betänkande. Del 1. Motiv och förslag. Marcus. 257 s. **S.**
14. Rationaliseringsutredningens betänkande. Del 2. Verkställda undersökningar. Marcus. 550 s. **S.**
15. Hembiträdesutredningens betänkande. 2. Betänkande med förslag till lag om reglering av anställnings- och arbetsförhållandena inom det husliga arbetet. Hæggström. 194 s. **S.**
16. Utredning och förslag angående fortsatt förstäljande av kommunala mellanskolor. Hæggström. x, 157 s. **E.**
17. Utredning och förslag rörande fri undervisningsmateriell för folk- och fortsättningsskolor. Hæggström. 224 s. **E.**
18. 1938 års arvsskattekommitté. Betänkande med förslag till förordning om arvs- och gåvoskatt m. m. Marcus. 264 s. **Fi.**
19. Betänkande om statstjänstemäns ställning vid arbetskonflikter. Marcus. 82 s. **Fi.**
20. Betänkande med förslag till vissa ändringar i beklädnadsreglementet för polispersonalen m. m. Beckman. 28 s. **S.**
21. Betänkande med förslag till ändringar i vissa delar av sjömanslagen m. m. Norstedt. 39 s. **Ju.**
22. Betänkande och förslag angående vissa med beviljande av tillstånd till yrkesmässig automobiltrafik förenade frågor. Hæggström. (2), 74 s. **K.**
23. Ledningen av landstingens hälso- och sjukvårdsverksamhet. Beckman. 105 s. **S.**
24. Arbetslöshetsräkningen den 31 augusti 1937. Del 2. Arbetsförhät m. m. Beckman. 117 s. **S.**
25. Betänkande med förslag till lag om arbetsföstran m. m. Marcus. viij, 184, 188, 142 s. **Ju.**
26. Sociala försvarsberedskapskommittén. Betänkande. Del 1. Förslag till familjebidragslag m. m. Beckman. 75 s. **Fö.**
27. Betänkande med utredning och förslag angående rätt för folkskollärare m. fl. att inskrivas vid universitet och högskolor samt där avlägga examina. Hæggström. 80 s. **E.**

Anm. Om särskild tryckort ej angives, är tryckorten Stockholm. Bokstäverna med fetstil utgöra begynnelsebokstäverna till det departement, under vilket utredningen avgivits, t. ex. **E.** = ecklesiastikdepartementet, **Jo.** = jordbruksdepartementet. Enligt kungörelsen den 3 febr. 1922 ang. statens offentliga utredningars yttre anordning (nr 98) utgivna utredningarna i omslag med enhetlig färg för varje departement.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1939: 27
ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

BETÄNKANDE

MED UTREDNING OCH FÖRSLAG

ANGÅENDE

RÄTT FÖR FOLKSKOLLÄRARE M. FL.
ATT INSKRIVAS VID UNIVERSITET
OCH HÖGSKOLOR SAMT DÄR
AVLÄGGA EXAMINA

AVGIVET AV

INOM ECKLESIASTIKDEPARTEMENTET

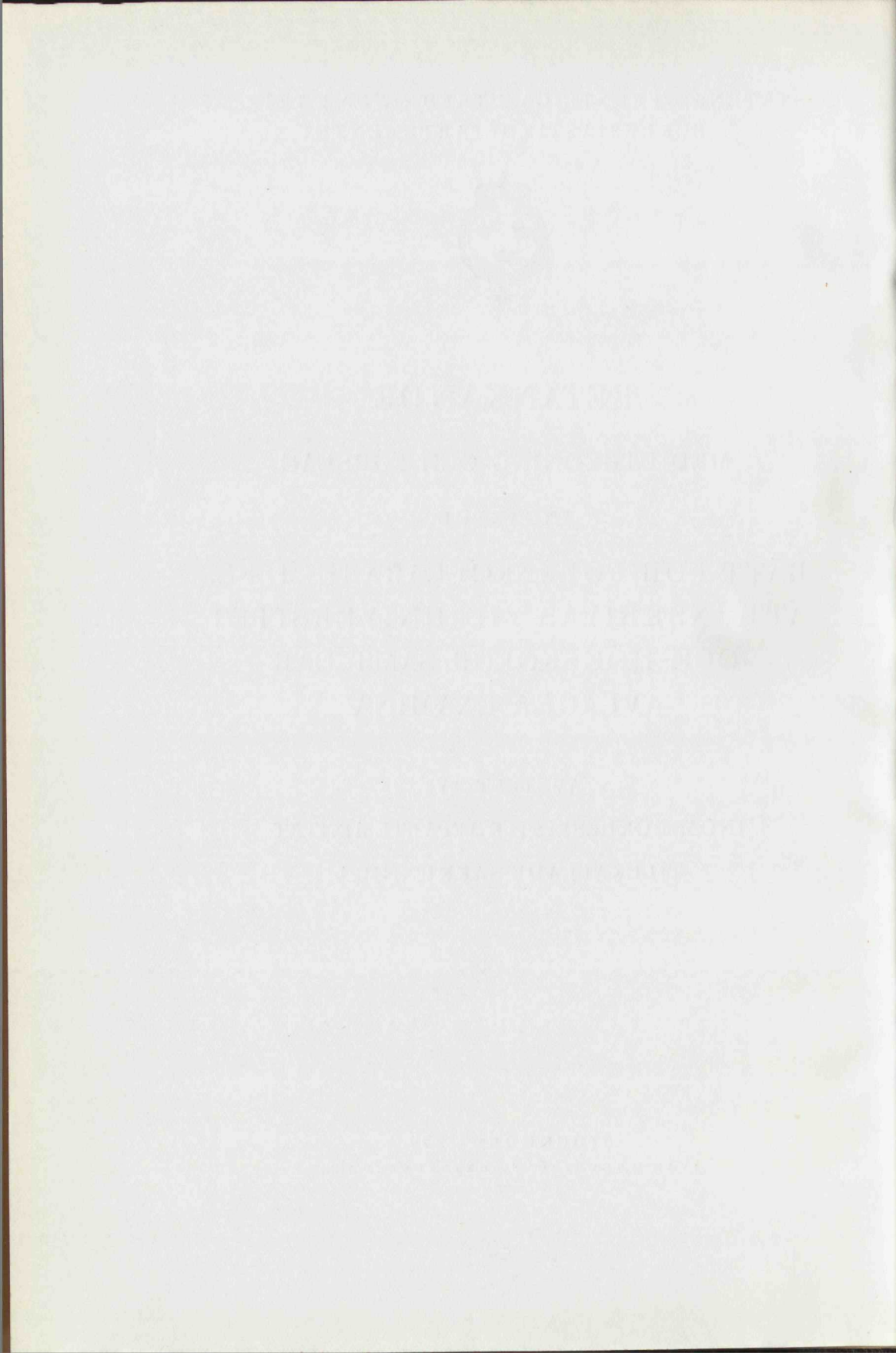
TILLKALLADE SAKKUNNIGA

STOCKHOLM 1939

IVAR HÆGGSTRÖMS BOKTRYCKERI A.B.

993507

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Skrivelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet	5
I. Folkskollärares tillträde till universitet och högskolor	7
A. Ärendets tidigare behandling	7
B. Studentexamen för folkskollärare enligt 1937 års seminariestadga	21
Gällande bestämmelser m. m. s. 21. — Inträdesfordringar vid fyraårigt folkskoleseminarium enligt 1937 års stadga s. 22. — Jämförelse mellan folkskollärarexamen enligt 1937 års stadga och studentexamen s. 24. — Begränsad prövning för folkskollärare enligt 1937 års stadga s. 28. — Krav på kvalificerade betyg i folkskollärarexamen s. 34. — Begränsad giltighetstid s. 37. — Möjlighet till prövning i flera ämnen s. 39. — Partiell studentexamen s. 40. — Examensordning s. 42.	
C. Studentexamen för folkskollärare enligt 1914 års seminariestadga	42
Generell behörighet eller dispens? s. 42. — Inträdesfordringar vid fyraårigt folkskoleseminarium enligt 1914 års stadga s. 43. — Seminarieelevernas föregående studieutbildning s. 43. — Jämförelse mellan folkskollärarexamen enligt 1914 års stadga och studentexamen s. 49. — Begränsad prövning för folkskollärare enligt 1914 års stadga s. 50.	
II. Seminarieutbildade lärarinnors tillträde till universitet och högskolor ..	53
A. Ärendets tidigare behandling	53
B. Frågans nuvarande läge	62
Högre lärarinnesseminariets organisation s. 62. — Inträdesfordringar s. 63. — Undervisningsplan s. 65. — Tentamina och examina s. 67. — Ämneslärarinneinstitutionen s. 68.	
C. De sakkunniga	74
Sammanfattning av de sakkunnigas förslag	78

B I L A G O R.

1. Förslag till kungörelse angående folkskollärares avläggande av studentexamen ..	79
2. Förslag till kungörelse angående behörighet för den, som undergått avgångsexamen vid högre lärarinnesseminarium, att inskrivas vid universitet och högskolor samt där avlägga examen	80

T A B E L L E R.

1. Jämförelse mellan timtal och undervisningsplaner å treårigt gymnasium och fyraårigt folkskoleseminarium	25
2. I vilka ämnen bör en folkskollärare undergå prövning för avläggande av studentexamen inom någon av nu gällande ämnesgrupper?	27
3. Val av ämneskombinationer i R II ³ och R III ³ vid allmänna läroverk och kommunala gymnasier höstterminerna 1936—38	30

	Sid.
4. Antalet i första klassen av fyraårigt folkskoleseminarium åren 1937 och 1938 intagna elever, vilka deltagit i den frivilliga undervisningen i tyska och franska. (Absoluta och relativa tal.)	31
5. Elevernas ålder i fjärde klassen vid fyraårigt folkskoleseminarium höstterminerna 1935—38	34
6. Betygsfördelningen i folkskollärarexamen vid fyraårigt seminarium vårterminerna 1921, 1930, 1934 och 1938	35
7. Medelbetyg i folkskollärarexamen vid fyraårigt seminarium vårterminerna 1933—37	36
8. Antalet under åren 1915—39 i första klassen vid fyraårigt seminarium provade och intagna elever	44
9. Antalet under åren 1922—38 vid fyraårigt seminarium intagna elever, fördelade efter föregående studieutbildning. (Absoluta tal.)	46
10. Antalet under åren 1922—38 vid fyraårigt seminarium intagna elever, fördelade efter föregående studieutbildning. (Relativa tal.)	47
11. Jämförelse mellan vissa grupper av under åren 1922—38 vid fyraårigt seminarium intagna elever	48
12. Antalet inträdessökande, godkända, intagna och utexaminerade elever vid högre lärarinnesseminariet åren 1924—38	64
13. Timplan för högre lärarinnesseminariet	66

Till

Herr Statsrådet och Chefen för ecklesiastikdepartementet.

Genom beslut den 2 december 1938 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst två sakkunniga för att inom departementet verkställa utredning och avgiva förslag angående rätt för folkskollärare och andra personer med jämförlig utbildning att inskrivas vid universitet och högskolor samt där avlägga examina.

I yttrande till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden nämnda dag anförde departementschefen bland annat:

»I sitt den 27 april 1923 avgivna betänkande VI föreslog skolkommis- sionen, att folkskollärare med godkänd avgångsexamen från statens folk- skoleseminarium skulle under vissa närmare angivna förutsättningar be- rättigas att på enahanda villkor, som gällde för studenter, inskrivas i filo- sofisk och teologisk fakultet samt där avlägga examen. Vidare föreslog skolkommis- sionen i sagda betänkande, att samma rätt skulle under vissa förutsättningar tillkomma elev, som genomgått statens högre lärarinne- seminarium. Spörsmålet har sedermera berörts även av 1932 års seminarie- sakkunniga och av studentexamenssakkunniga.

Enligt min mening ligger det i det allmännas intresse, att den klyfta, som ännu alltjämt förefinnes mellan utbildningsvägen genom ifrågavarande seminarier, å ena sidan, samt universiteten och de med dem jämförliga hög- skolorna, å andra sidan, överbygges. Visserligen har Kungl. Maj:t befogen- het att från fall till fall bevilja dispens för inträde vid sistnämnda högre utbildningsanstalter och har även i viss utsträckning använt denna sin be- fogenhet, men en sådan sakernas ordning synes ej längre tillfredsställande, i all synnerhet ej sedan genom den senaste seminariereformen folkskollärar- utbildningen väsentligt förstärkts. Dispensförfarandet bör ersättas av ge- nerella behörighetsregler.

Med hänsyn till den avsevärda tid, som förflutit, sedan skolkommis- sionen avgav sitt ovan berörda förslag, synes det mig påkallat, att frågan underkastas en allsidig förnyad prövning, som dock torde kunna slutföras på relativt kort tid. Prövningen bör i första hand ske genom särskilda, för ändamålet tillkallade sakkunniga.»

Med stöd av nämnda bemyndigande beslöt departementschefen samma dag att såsom sakkunniga för ifrågavarande ändamål tillkalla kanslern för rikets universitet Bo Östen Undén och dåvarande rektorn vid folkskoleseminariet i Uppsala Gideon Danell ävensom uppdraga åt Undén att leda utredningsarbetet.

Den 1 februari 1939 uppdrog departementschefen åt fil. mag. Karl Söderberg att tjänstgöra såsom de sakkunnigas sekreterare.

De sakkunniga, som i regel haft sina sammanträden förlagda till Uppsala, ha i vissa frågor samrått med rektorn vid högre lärarinneseminariet i Stockholm Sven Grauers, undervisningsrådet Ragnar Lundblad, lektorn vid högre allmänna läroverket å Östermalm i Stockholm Ivan Pauli, läraren vid Skarpnäcks folkskola Tore Stigbrand och överläraren vid Enskede folkskola Ragnar Wirsén.

Till fullgörande av utredningsuppdraget få de sakkunniga härmed vörd-
samst överlämna detta betänkande.

Uppsala den 6 oktober 1939.

ÖSTEN UNDÉN.

GIDEON DANELL.

/ Karl Söderberg.

I. Folkskollärares tillträde till universitet och högskolor.

A. Ärendets tidigare behandling.

Frågan om rätt för folkskollärare att inskrivas vid universitet och högskolor samt att där avlägga examen har vid skilda tillfällen varit föremål för utredning och prövning. I underdånig skrivelse den 3 januari 1911 hemställde *centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening*, att inom de filosofiska fakulteterna vid rikets universitet måtte inrättas en ny examen, avsedd att medföra behörighet till ämneslärarbefattning vid kommunal mellanskola. Dylik examen skulle enligt framställningen få avläggas av den, som i godkänd folkskollärarexamen eller i fyllnadsprövning erhållit minst betyget Med beröm godkänd i fyra läroämnen samt därefter under minst två läsår med goda vitsord tjänstgjort som lärare vid folkskola eller dennas överbyggnader. Vidare skulle eventuellt fordras genomgång av en särskild propedeutisk kurs, som borde anordnas vid universiteteten såsom förberedelse till de i den föreslagna examen ingående fackstudierna.

I sitt remissutlåtande över denna framställning tillstyrkte dåvarande *överstyrelsen för rikets allmänna läroverk* efter att ha införskaffat särskilda yttranden från flera rektorer och andra lärare vid folkskoleseminarier, att en ny examen måtte inrättas i huvudsaklig överensstämmelse med det föreliggande förslaget, dock att för behörighet till avläggande av dylik examen skulle utöver godkänd folkskollärarexamen krävas antingen minst tre läsårs väl vitsordad tjänstgöring vid folkskola eller dennas överbyggnader eller också godkänd studentexamen.¹

Flera av de akademiska myndigheter, som avgåvo remissyttranden i ärendet, ställde sig däremot kritiska mot tanken på en speciell examen för blivande lärare vid kommunala mellanskolor. Sålunda uttalade sig *filosofiska fakulteten och större akademiska konsistoriet i Uppsala* i avstyrkande riktning men förordade i stället upprättandet av en gymnasial överbyggnad vid ett eller annat seminarium, där studentexamen skulle kunna av-

¹ Centralstyrelsens för Sveriges allmänna folkskollärareförening framställning och läroverksöverstyrelsens yttrande jämte bilagor föreligga tryckta i Handlingar angående frågan om folkskollärarnas fortbildning i vetenskapligt hänseende (Sthlm 1911).

läggas i huvudsaklig överensstämmelse med gällande föreskrifter för denna examen. *Filosofiska fakulteten i Lund* ansåg det vara starkt sakligt motiverat att fordra en oducerad ämbetsexamen såsom allmänt villkor för lärarkompetens vid mellanskola, men därest en särskild mellanskollärary examen inrättades, borde de nödiga förkunskaperna för universitetsstudierna garanteras genom en under sedvanlig kontroll avlagd studentexamen. För att för dugande folkskollärare underlätta avläggandet av studentexamen vore det lämpligt att genom påbyggnad av seminarierna eller annorledes inrätta särskilda anstalter, i vilka undervisningen avpassades direkt efter folkskollärarnas förutsättningar och behov. *Teologiska fakulteten i Lund* avstyrkte för sin del det framlagda förslaget om folkskollärares tillträde till universitet, enär det icke på ett betryggande sätt garanterade deras förmåga att tillgodogöra sig den akademiska undervisningen. *Större akademiska konsistoriet i Lund* anslöt sig till de av de båda fakulteterna gjorda uttalandena. Slutligen uttalade sig *Stockholms högskolas lärarråd* samt *Göteborgs högskolas lärarråd och styrelse* för inrättandet av en ny examen vid universiteten, genom vilken folkskollärare skulle kunna förvärva kompetens till lärartjänster vid kommunala mellanskolor.

Universitetskanslern ifrågasatte i sitt yttrande lämpligheten och nödvändigheten av den föreslagna examen, vilken skulle medföra, att lärarkompetensen vid de kommunala mellanskolorna sattes lägre än den för adjunktstjänster vid de allmänna läroverken föreskrivna. Under alla omständigheter avstyrkte kanslern inrättandet av en dylik examen med så begränsade förkunskaper, som förutsattes i det av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening framlagda och av läroverksöverstyrelsen förordade förslaget. Däremot vore det synnerligen önskvärt att så mycket som möjligt underlätta tillträdet till de akademiska studierna för folkskollärare, och den bästa dittills föreslagna utvägen syntes vara att vid vissa seminarier anordna särskilda gymnasiala påbyggnader, vilkas lärare skulle äga lektorskompetens, och vid vilka studentexamen skulle kunna avläggas under sedvanliga garantier.

Genom beslut av Kungl. Maj:t den 17 oktober 1919 överlämnades den av centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening gjorda framställningen samt de i ärendet avgivna yttrandena till den jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 31 december 1918 tillsatta *skolkommissionen*, som däröver avgav utlåtande i sitt betänkande VI (Statens offentliga utredningar 1923: 41). Efter att inledningsvis ha erinrat om det väsentligt förändrade läge, vari det föreliggande ärendet kommit genom tillkomsten av 1914 års stadga för statens folkskoleseminarier (nr 133) samt kommissionens tidigare framlagda förslag om viss ombildning av de kommunala mellanskolorna, anställde kommissionen jämförelser mellan inträdesfordringar och undervisningsplaner vid å ena sidan folkskoleseminarierna samt

å andra sidan gymnasierna. Med stöd av den företagna utredningen föreslog kommissionen, att Kungl. Maj:t måtte *dels* medgiva, att folkskollärare med godkänd avgångsexamen från statens folkskoleseminarium skulle förklaras berättigad att på enahanda villkor, som gällde för studenter, inskrivas i teologisk och filosofisk fakultet samt där avlägga examen, *dels* föreskriva, att sådan rätt skulle tillkomma folkskollärare, som ej mindre i avgångsexamen eller senare undergången fyllnadsprövning erhållit sammanlagt minst 20 betygsenheter i seminariets kunskapsämnen, än även i prövning för studentexamen styrkt sig i antingen latin samt tyska och engelska enligt fordringarna å latinlinjen eller ock matematik samt tyska och engelska enligt fordringarna å reallinjen besitta godkända insikter, ävensom efter genomgången av folkskoleseminariet under minst två läsår med goda vitsord bestritt tjänstgöring vid folkskola eller annan därmed jämförlig offentlig läroanstalt, *dels ock* vidtaga åtgärder för anordnande av fortbildningskurser för de folkskollärare, som med avseende på folkskollärarexamen och tjänstgöring styrkt sig innehava angivna förutsättningar.

I en reservation anförde fyra ledamöter av skolkommissionen, att folkskollärare, som önskade avlägga studentexamen, borde vara befriad från prövning i ämnena kristendomskunskap, modersmålet, historia, filosofi, geografi samt biologi och hälsolära men däremot vara skyldig undergå prövning i ämnena tyska, engelska, franska, latin, matematik och fysik enligt fordringarna å latinlinjen eller i ämnena tyska, engelska, franska, matematik, fysik och kemi enligt fordringarna å reallinjen. Därvid borde folkskollärare kunna använda sig av gällande bortvals rätt med skyldighet att i sådant fall i examen redovisa för kunskaper, motsvarande fordringarna för andra ringen av respektive linje, i det eller de bortvalda ämnena, varvid dock vid bortval av matematik och fysik å latinlinjen betyg i folkskollärarexamen i dessa ämnen skulle anses fullt tillräckliga. I en annan reservation förklarade sig en ledamot av kommissionen icke kunna biträda förslaget om viss tids tjänstgöring såsom villkor för fortsatta studier vid universitet och högskolor.

Skolkommissionens utlåtande i detta ärende remitterades i och för ytt-
rande till universitets- och högskolemyndigheterna, vilka nästan genomgående uttalade sig i tillstyrkande riktning, dock i flera fall med vissa modifieringar i fråga om villkoren för folkskollärares tillträde till den akademiska undervisningen. *Teologiska fakulteten i Uppsala* avstyrkte dock kommissionens förslag med den motiveringen, att en folkskollärarexamen icke ens med de av kommissionen föreslagna kvalifikationerna kunde anses utgöra en tillfyllestgörande förberedelse för ett tillgodogörande av den vid universitetet meddelade undervisningen, och fakulteten framhöll särskilt de otillräckliga kunskaperna i språk samt allmän historia. *Filosofiska fakulteten* anslöt sig i huvudsak till de två ovan anförda reservationerna till skol-

kommissionens betänkande men ansåg, att komplettering jämväl borde ske i ämnet historia, varför den erforderliga prövningen alltså skulle omfatta ämnena tyska, engelska, franska, latin, matematik, fysik och historia efter studentexamensfordringarna å latinlinjen samt ämnena tyska, engelska, franska, matematik, fysik, kemi och historia efter fordringarna å reallinjen. Däremot föreläge det enligt fakultetens mening ur universitetets synpunkt intet skäl att kräva två års tjänstgöring för folkskollärare, som önskade avlägga studentexamen, liksom ej heller att begränsa rätten att inskrivas och avlägga examen till vissa fakulteter inom universitetet. *Större akademiska konsistoriet* framhöll, att för så vitt tillträde till universitet och rätt att där avlägga examen skulle såsom allmän regel tillerkännas svenska medborgare, som på visst annat sätt än genom föreskriven studentexamen styrkt sin mogenhet därtill, denna förmån borde utgöra rätt att inskrivas vid universitetet såsom studerande med de skyldigheter och de rättigheter, som enligt statuterna tillkomme en sådan. Det syntes konsistoriet som om rätt enbart att inskrivas och taga examen i en viss eller några vissa fakulteter icke borde stadgas såsom en allmän regel. Det kunde icke vara lämpligt att vid universitetet skulle finnas två olika kategorier av studenter med skild allmän kompetens eller skilda allmänna rättigheter. Vad speciellt förslaget om folkskollärares fortbildning i vetenskapligt avseende beträffade, instämde konsistoriet till alla delar i filosofiska fakultetens förslag jämte motivering.

Teologiska och filosofiska fakulteterna i Lund anslöto sig likaså till de två nämnda reservationerna inom skolkommissionen, för den senare fakultetens vidkommande dock med vissa modifikationer. Fakulteten ansåg nämligen bland annat, att folkskollärares fyllnadsprövning till studentexamen borde försiggå under för denna examen vedertagen censurskontroll samt omfatta följande ämnen: å latinlinjen latin, tyska, franska och historia utan bortvals rätt samt engelska med bortvals rätt och å reallinjen tyska, franska, matematik och fysik utan bortvals rätt samt engelska och kemi med bortvals rätt, varvid prövningen i de obligatoriska ämnena skulle ske efter fordringarna för studentexamen men i övriga ämnen enligt gällande läroverksstadgas föreskrifter i fråga om bortvalsämnena. *Större akademiska konsistoriet* nöjde sig med att utan eget yttrande överlämna fakulteternas utlåtanden.

Karolinska institutets lärarkollegium tillstyrkte utan reservation skolkommissionens förslag. *Stockholms högskolas lärarråd och styrelse* framhöll, att såsom förutsättning för universitetsstudier borde stipuleras en kompletteringsprövning, som för tillträde till humanistisk avdelning skulle omfatta ämnena tyska, engelska, franska (valfritt) och latin enligt fordringarna för studentexamen å latinlinjen samt för tillträde till matematisk-naturvetenskaplig avdelning ämnena tyska, engelska, franska (valfritt) och

matematik enligt fordringarna å reallinjen, vilket innebar, att skolkommisionens förslag utökats med franska som valfritt ämne. För avläggande av filosofisk ämbetsexamen och därmed förvärvande av läroverkslärarkompetens borde dock krävas kunskaper motsvarande fordringarna i studentexamen i gymnasiet samtliga ämnen, vilket skulle medföra prövning icke endast i de nyssnämnda ämnena utan desslikes i historia, matematik och fysik å latinlinjen samt i historia, kemi och fysik å reallinjen. Kravet på två års lärartjänstgöring ansågs böra frångås, enär de fördelar, som därav följde i fråga om större mogenhet och förmåga av självstudier, knappast uppvägdes av de olägenheter, som ett uppskjutande av studierna under nämnda tid skulle innebära ur studiesynpunkt. *Göteborgs högskolas lärarråd* föreslog, att folkskollärare, som med avseende på examensbetyg och tjänstgöring styrkt sig äga de av skolkommisionen angivna förutsättningar, skulle tillerkännas rätt att inskrivas vid universitet och högskolor efter av censorer övervakad prövning enligt fordringarna för studentexamen i de av minoriteten inom kommissionen föreslagna ämnena, varvid reglerna för bortval av ämnen i tillämpliga delar skulle lända till efterrättelse.

Universitetskanslern instämde för sin del i det av filosofiska fakulteten i Uppsala avgivna yttrandet.

Till ledning för avgivandet av sitt eget utlåtande över skolkommisionens betänkande inhämtade skolöverstyrelsen yttranden från samtliga *lärarkollegier vid statens folkskoleseminarier*. Kommissionens förslag tillstyrktes därvid i princip — ehuru stundom med större eller mindre avvikelser i fråga om utformningen av förslagets detaljer — av tretton lärarkollegier, medan majoriteten inom två kollegier uttalade sig i avstyrkande riktning. Det ena av sistnämnda kollegier hade funnit spörsmålet om folkskollärares tillträde till universitet blott utgöra ett led i den mera omfattande frågan, hur fordringarna för inskrivning vid universitet överhuvud borde förändras för att bli ordnade efter mera rationella grunder, och utformandet av de särskilda villkoren för folkskollärares akademiska studier borde fördenskull anstå, tills beslut fattats om skolkommisionens förslag rörande en omläggning av studentexamen. Det andra av de avstyrkande kollegierna ansåg visserligen, att tillfälle borde beredas folkskollärare till fortsatt utbildning, men detta borde i första hand ske genom utvidgning och fördjupning av utbildningen vid seminarierna och icke genom särskilda åtgärder för folkskollärares tillträde till universitet.

Vad beträffar det centrala problemet om värderingen av de vid seminarierna inhämtade kunskaperna i förhållande till fordringarna för studentexamen samt de därav föranledda kraven på kompletteringar voro meningarna inom de skilda kollegierna tämligen delade. Direkt anslutning till kommissionens förslag, enligt vilket komplettering skulle krävas i ämnena latin, tyska och engelska enligt fordringarna å latinlinjen eller i ämnena

matematik, tyska och engelska enligt fordringarna å reallinjen, uttalades endast av två kollegier. Av ytterligare två kollegier ifrågasattes — med olika motivering men i båda fallen främst med stöd av den i läroverksstadgan medgivna rätten till bortval — vissa lättnader i de av kommissionen uppställda kraven. Sålunda föreslog ett kollegium, att kraven på komplettering skulle begränsas till ämnena tyska och engelska enligt fordringarna å reallinjen, medan ett annat kollegium föreslog godkända insikter »antingen i matematik enligt fordringarna å latinlinjen eller i latin enligt fordringarna för flyttning till fjärde ringen samt i tyska eller engelska enligt fordringarna för studentexamen och i det andra av dessa språk samt därjämte i franska betyg för flyttning till tredje ringen». Å andra sidan påyrkades av övriga lärarkollegier skärpningar i kunskapskraven, i regel i anslutning till den av fyra ledamöter av skolkommissionen avgivna reservationen. Fyra av de sistnämnda kollegierna ansågo, att dessa skärpta fordringar i gengäld borde berättiga till studier vid samtliga fakulteter och icke enbart, såsom skolkommissionen föreslagit, vid teologiska och filosofiska fakulteterna.

Även i fråga om de särskilda villkor, som kommissionen föreslagit för rätt att avlägga dylik fyllnadsprövning, gjorde sig delade meningar gällande inom lärarkollegierna. Kravet på kvalificerad avgångsexamen med minst 20 betygsenheter i de tio kunskapsämnena rönt anslutning eller godtogs utan erinran av sju kollegier, varjämte majoriteten inom ett kollegium uppställde krav på 21 betygsenheter såsom minimifordran samt på överbetyg företrädesvis i de för gymnasiet och seminariet gemensamma ämnen, beträffande vilka fyllnadsprövning icke skulle krävas. Däremot uttalade sig övriga kollegier mer eller mindre utpräglat i motsatt riktning, och från flera håll anfördes därvid som motivering, att det icke förefunnos anledning att av folkskollärare kräva kvalifikationer, som icke krävdes av studenter för inträde vid universitet och högskolor. Vad vidare det av skolkommissionen uppställda villkoret om två års väl vitsordad tjänstgöring angår, ställde sig samtliga kollegier utom två mer eller mindre avvisande till detta förslag.

Föreningen *Svenska folkskolans vänners förvaltningsråd*, som av skolöverstyrelsen beretts tillfälle att yttra sig i ärendet, tillstyrkte skolkommisionens förslag men tillade, att, därest de av reservanterna inom kommissionen förordade strängare fordringarna förverkligades, borde konsekvensen bli, att inga krav på kvalificerade betyg eller viss lärartjänstgöring uppställdes för folkskollärare med ifrågavarande kunskapsmätt samt att alla fakulteter öppnades för dem på enahanda villkor, som gällde för studenter.

Skolöverstyrelsen framhöll i sitt utlåtande den 5 mars 1926, att de ifrågasatta åtgärderna att bereda folkskollärare tillfälle till vetenskaplig utbildning icke borde åsyfta något annat än att till folkskolans och hela un-

dervisningsväsendets bästa ytterligare utbilda dugliga och studiebegåvade lärare, som utgått från folkskoleseminarierna. Men å andra sidan måste medgivas, att i samma mån som den redovisade förbildningen bleve likvärdig med den för studentexamen erforderliga, förelåge ingen anledning att förmena dem, som via seminariet vunnit tillträde till universitet, samma behörighet som tillkomme enligt dittills gällande ordning utexaminerade studenter. Vid fyllnadsprövning till studentexamen borde folkskollärare åtnjuta samma rättigheter i fråga om ämnesbortval som övriga examinander, och bortvalet borde regleras så, att komplettering vid examen å reallinjen krävdes i ämnena tyska, engelska, matematik och fysik enligt fordringarna för studentexamen samt i franska enligt fordringarna för flyttning till tredje ringen och vid examen å latinlinjen i någon av följande ämnesgrupper: 1) latin, tyska, engelska och matematik samt andra ringens kurs i franska; 2) tyska, engelska, franska och matematik samt andra ringens kurs i latin; 3) latin, tyska, engelska och franska; 4) latin, grekiska och tyska samt andra ringens kurs i engelska och franska. Slutligen anslöt sig skolöverstyrelsen till kommissionens förslag om krav på minst två läsårs väl vitsordad tjänstgöring vid folkskola eller därmed jämförlig offentlig läroanstalt samt på kvalificerad avgångsexamen med minst 20 betygsenheter i seminariets kunskapsämnen, dock med det tillägget, att minst betyget Med beröm godkänd skulle erfordras i ämnena modersmålet, historia och kemi vid fyllnadsprövning å reallinjen samt i ämnena modersmålet, historia och fysik vid fyllnadsprövning å latinlinjen.

Sveriges folkskolläraryförbund tillstyrkte i sitt remissvar i huvudsak skolkommissionens förslag, dock endast på villkor att det betraktades som en provisorisk lösning, avsedd att gälla som övergångsstadgande tills en omläggning av lärarutbildningen skapat förutsättningar för normala förbindelser mellan lärarbanans olika stadier. Förslagen om kvalificerad folkskollärarexamen och om viss tids tjänstgöring som villkor för tillträde till universitet ansåg sig förbundet dock icke under några förhållanden kunna tillstyrka.

Centralstyrelsen för Sveriges allmänna folkskollärareförening anslöt sig i sitt yttrande till skolkommissionens förslag med de ändringarna, att folkskollärare vid komplettering till studentexamen å latinlinjen skulle kunna utbyta latin mot franska, samt att kravet på kvalificerade betyg i folkskollärarexamen utginge eller åtminstone avsevärt mildrades. I underdånig skrivelse den 20 juni 1928 anhöll centralstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte, med beaktande av vad centralstyrelsen i sitt nyssnämnda yttrande anfört, vidtaga åtgärder för ett förverkligande av skolkommissionens förslag beträffande bland annat folkskollärares fortbildning i vetenskapligt avseende.

Skolkommissionens förslag i här berörda avseende har icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

Samtidigt med sitt ovannämnda yttrande över skolkommissionens betänkande VI ingav *Sveriges folkskolläraryförbund* genom sin styrelse en framställning till Kungl. Maj:t med förslag om att folkskoleseminarierna skulle inordnas i den allmänna skolorganisationen såsom ett led i de aktuella strävandena till större planmässighet inom undervisningsväsendet. Det vore bland annat önskvärt, dels att genom statens försorg inrättades en särskild skola, som skulle meddela de för inträde i folkskoleseminarium erforderliga förkunskaperna, dels att undervisningen i främmande språk vid seminarierna väsentligt utökades, och dels att folkskollärexamen omorganiserades på sådant sätt, att den komme att berättiga till fortsatta studier vid högre utbildningsanstalter. Framställningen utmynnade i en hemställan, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en utredning, på vilket sätt utbildningen av folkskolans lärare skulle kunna inordnas i den allmänna skolorganisationen och bringas i närmare organiskt samband med den förberedande teoretiska utbildning, som förutsattes för universitetsstudier, såsom en särskild linje jämförlig med de av skolkommissionen för gymnasialstadiet föreslagna.

Skolöverstyrelsen anförde i sitt utlåtande över denna framställning, att frågan förvisso vore av stor vikt, enär ett insläende på de föreslagna linjerna otvivelaktigt skulle komma att innebära en grundväsentlig omläggning av lärarutbildningen. Överstyrelsen kunde dock icke finna, att åtgärder för åvägabringande av en dylik omläggning vore påkallade, så länge de i framställningen anförda förutsättningarna icke föreläge. Först sedan spörsmålet om det allmänna skolväsendets organisation funnit sin lösning och frågan om folkskollärarnas vetenskapliga fortbildning blivit slutgiltigt avgjord, syntes erforderliga hållpunkter för ett övervägande av i framställningen berörda angelägenhet kunna uppnås. Vid sådant förhållande ansåg överstyrelsen, att en utredning av den föreslagna innebörden icke med fördel läte sig utföras.

Framställningen gav icke anledning till någon åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.

Den 27 februari 1933 ingåvo *Sveriges allmänna folkskollärareförening*, *Sveriges folkskolläraryförbund*, *Sveriges folkskollärarynneförbund* och *Sveriges småskollärarynneförening* till Kungl. Maj:t en framställning med vissa önskemål beträffande lärarutbildningen och hemställde bland annat, att tvååriga linjer för studenter måtte upprättas vid folkskoleseminarierna till sådant antal, att förslagsvis hälften av hela det behöfliga antalet folkskollärare där kunde utbildas. Därest antalet studentlinjer utökades på detta sätt, skulle det gamla spörsmålet om folkskollärares tillträde till universitet och högskolor lösas av sig självt för en stor del av lärarkåren. Emellertid skulle de folkskollärare, vilka icke gått studentlinjen, alltjämt vara ute-

stängda från möjligheten att i eljest vanlig ordning bedriva akademiska studier, såvida icke nya bestämmelser härutinnan bleve genomförda. Vid en sådan höjning av inträdesfordringarna till de fyraåriga seminarierna, som i berörda framställning förordades — och som sedermera i det väsentliga förverkligats genom tillkomsten av 1937 års stadga för folkskoleseminarierna (nr 535) — ville det synas, som om större svårigheter icke längre skulle förefinnas att vid dessa läroanstalter meddela sådan allmänbildning, att därifrån utexaminerade folkskollärare kunde beredas tillträde till universitet och högskolor under samma förutsättningar och villkor som studenter.

Förevarande framställning överlämnades omedelbart till 1932 års *seminariesakkunniga*, vilka i sitt betänkande framlade utredning och förslag i ärendet (Statens offentliga utredningar 1935: 44, ss. 186 ff.). De sakkunniga erinrade inledningsvis om bestämmelserna i § 110 mom. 2 av såväl 1928 års som 1933 års läroverksstadgor (nr 412 respektive nr 109), enligt vilka den, som anmälde sig till studentexamen från enskild undervisning, skulle antingen genom vederbörligt terminsbetyg eller ock genom intyg över i viss föreskriven ordning anställd provning styrka, att han i de läroämnen å timplanen för vederbörande bildningslinje, i vilka han ej anmält sig till provning i studentexamen, blivit inom viss föreskriven tid prövad och godkänd enligt fordringarna för flyttning till gymnasiet eller lyceets näst högsta årsklass. I åtskilliga fall hade Kungl. Maj:t medgivit, att i folkskolläraryn examen erhållna vitsord i vissa kunskapsämnen finge ersätta nämnda betyg eller intyg. Framställningar om att i själva studentexamen få tillgodoräkna betyg, givna i folkskolläraryn examen, hade däremot avslagits utom i de fall, då det gällt ämnet kristendoms kunskap. Vidare erinrades om den nya bestämmelsen i § 110 mom. 4 av 1933 års läroverksstadga, enligt vilken den, som efter avlagd folkskolläraryn examen under minst ett läsår bestritt tjänstgöring vid folkskola eller därmed jämförlig offentlig läroanstalt, finge efter skolöverstyrelsens beprövande i varje särskilt fall tillgodoräkna sig i folkskolläraryn examen erhållna vitsord såsom godkända prov för flyttning till gymnasiet eller lyceets näst högsta årsklass ävensom i studentexamen vara befriad från provning i kristendoms kunskap.

De *seminariesakkunniga* hade i annat sammanhang i sitt utlåtande föreslagit, att inträdesfordringarna vid fyraårigt folkskoleseminarium skulle bestämmas till en nivå, som ungefärligen motsvarade de kunskaper, vilka inginge i realexamen, samt framlagt förslag till nya tim- och kursplaner för nämnda seminarium. Med stöd därav och efter jämförelse mellan timtal och kursplaner för å ena sidan treårigt gymnasium och å andra sidan fyraårigt folkskoleseminarium ansågo de sakkunniga, att en folkskollärare, som avlagt examen å fyraårigt seminarium enligt den av de sakkunniga föreslagna undervisningsordningen, borde kunna i studentexamen tillgodoräkna de i folkskolläraryn examen erhållna vitsorden i de fasta ämnena kristendoms-

kunskap, modersmålet och historia med samhällslära samt i tillvalsämnen geografi, biologi med hälsolära och filosofi, sistnämnda ämne med hänsyn till seminariets kurs i psykologi och pedagogik. Vidare syntes han kunna medgivas rätt att vid studentexamen å latinlinjen tillgodoräkna i folkskollärarexamen givna vitsord i engelska, matematik och fysik. Ifrågavarande folkskollärare skulle sålunda i studentexamen endast vara underkastad prövning i övriga ämnen inom någon av de i gällande läroverksstadga föreskrivna ämnesgrupperna. Samtidigt borde han medgivas rätt att, utan beprövande av skolöverstyrelsen i varje särskilt fall, tillgodoräkna i folkskollärarexamen erhållna vitsord i de ämnen, vilka vore undantagna från prövning i studentexamen, såsom godkända prov för flyttning till gymnasiet eller lyceets näst högsta årsklass. Slutligen ansågo de sakkunniga skäl ej föreligga att i fortsättningen bibehålla dittillsvarande villkor om viss tids tjänstgöring i folkskola för rätt att tillgodoräkna i folkskollärarexamen erhållna vitsord.

Rörande tillträde till studentexamen för dem, som avlagt folkskollärarexamen enligt dittills gällande ordning, ansågo sig de seminariesakkunniga sakna anledning att ingå på denna fråga. Det ville emellertid synas, som om det beträffande dessa abiturienter icke vore möjligt att undvika en prövning från fall till fall av frågan, i vilken omfattning de borde få tillgodoräkna vitsord i folkskollärarexamen såsom godkända prov för flyttning till gymnasiet eller lyceets näst högsta årsklass och även av frågan, i vilka ämnen utöver kristendomskunskap de skulle i studentexamen vara befriade från prövning.

De seminariesakkunnigas förslag ha sedermera biträttts av 1936 års *studentexamenssakkunniga*, vilka upptagit detta spörsmål till behandling i samband med den mera omfattande frågan om studentexamen som behörighetsgrund för fortsatta studier (Statens offentliga utredningar 1937: 45, ss. 121 ff.). Enligt sistnämnda sakkunnigas mening föreläge ej skäl för ändring av bestämmelsen i 1933 års läroverksstadgas § 110 mom. 4 beträffande folkskollärare, som utexaminerats enligt äldre seminariestadgor. Däremot borde folkskollärare, utexaminerad enligt 1937 års seminariestadga, kunna få i prövning, motsvarande gymnasiet avgångsprövning, tillgodoräkna de i folkskollärarexamen givna vitsorden i kristendomskunskap, modersmålet, historia med samhällslära, geografi, filosofi och biologi med hälsolära samt vid prövning å latinlinjen därjämte vara befriad från tentamina i engelska, matematik och fysik. Detta innebure, att folkskollärare skulle få betyg, motsvarande avgång från gymnasiet högsta ring, efter prövning inför examensnämnd i de av ämnena latin, grekiska, franska, tyska och kemi å latinlinjen samt engelska, matematik, franska, (tyska,) fysik och kemi å reallinjen, vilka inginge i hans ämnesgrupp. I de olika tillvalsgrupperna skulle antalet tentamensämnen enligt detta förslag variera mellan två och fem,

och emedan modersmålet bleve undantaget från prövning, skulle antalet godkända skriftliga prov för denna kategori inskränkas till två. I övrigt skulle för folkskollärares prövning i tillämpliga delar gälla vad som föreslagits för prövning överhuvudtaget av lärjungar från enskild undervisning inför examensnämnd.

Av de remissyttranden, som avgivits över de studentexamenssakkunnigas betänkande av *lärarkollegierna vid statens folkskoleseminarier*, framgår, att fyra kollegier tillstyrkt förslaget utan erinringar beträffande de villkor, på vilka folkskollärare, som utexaminerats enligt 1937 års seminariestadga, skulle beredas tillfälle att avlägga studentexamen. Fem kollegier ansågo, att vitsord i kemi i folkskollärarexamen borde få tillgodoräknas vid studentexamen å latinlinjen, och ett av dessa kollegier föreslog, att samma bestämmelse borde gälla beträffande engelska vid examen icke blott å latinlinjen utan jämväl å reallinjen. Nämda två förslag om lättnader i kompletteringsvillkoren biträdades även i yttrande av *styrelsen för Svenska seminarie-läraryöreningen*.

Jämte berörda krav på vissa partiella lindringar i de studentexamenssakkunnigas förslag anfördes av ett kollegium, att enligt 1937 års seminariestadga utexaminerad folkskollärare borde tillerkännas rätt att utan särskild prövning bliva intagen vid universitet och högskolor med undantag för sådana studieområden, där antalet studerande måst begränsas till i vissa ämnen väl kvalificerade studenter. I fråga om folkskollärare, som ändock önskade avlägga formell studentexamen, vore det svårt att jämföra i folkskollärarexamen erhållna vitsord med motsvarande vitsord i studentexamen, när lärokurserna ej till alla delar vore ekvivalenta. Införandet av avgångsprov i seminarierna efter de för studentexamen gällande normerna skulle förrycka arbetet och leda uppmärksamheten mot annat än det, som vore det mest väsentliga i seminariernas uppgift, nämligen lärarutbildningen. Den enklaste och bästa lösningen syntes fördenskull vara särskild prövning för folkskollärare, som önskade avlägga studentexamen.

Å andra sidan uttryckte ett kollegium tvekan beträffande lämpligheten av att vitsord i engelska, matematik och fysik finge tillgodoräknas vid studentexamen å latinlinjen. Samma kollegium ifrågasatte därjämte, huruvida icke konsekvensen kunde anses fordra, att även gymnasiebetygen i de ämnen, vari folkskollärare vore befriade från prövning, borde kunna godtagas utan särskild rigorös avslutningsexamen.

I fråga om folkskollärare, som utexaminerats enligt 1914 års seminariestadga, gav de studentexamenssakkunnigas förslag om fortsatt dispensförfarande anledning till erinringar från två lärarkollegiers sida. Det ena av dessa kollegier ansåg det vara önskvärt, att folkskollärare enligt nämnda stadga erhöles samma rätt till befrielse från prövning i modersmålet, historia med samhällslära, geografi, biologi med hälsolära och filosofi som de

enligt 1937 års stadga utexaminerade, medan det andra kollegiet avstod från yrkande, enär nämnda obillighet gentemot äldre generationer folkskollärare på grund av den nya stadgans ikraftträdande vore av övergående natur.

Skolöverstyrelsen anslöt sig principiellt till de studentexamenssakkunnigas förslag i denna fråga men framförde ett par önskemål om ändringar i de föreslagna kompletteringsvillkoren. Sålunda hyste överstyrelsen för sin del inga betänkligheter mot att medgiva folkskollärare befrielse från provning jämväl i kemi vid studentexamen å latinlinjen. Däremot vore det enligt överstyrelsens mening riktigast, att uppkommande frågor om tillgodoräknande av betyg i engelska tills vidare avgjordes dispensvägen. Visserligen förfogade engelska å det treåriga latingymnasiet blott över 7 veckotimmar mot 9 å det fyraåriga seminariet, men effektiviteten av undervisningen i detta ämne torde å latingymnasiet icke obetydligt höjas genom den allmänna språkinsikt lärjungarna förvärvade under studiet av latingymnasiets båda obligatoriska språk, latin och franska. Därtill komme, att i det fyraåriga seminariet ännu kunde intagas lärjungar, som icke besuttede det av de sakkunniga förutsatta, mot realexamen svarande kunskapsmåttet i engelska. Överstyrelsen hade därför funnit, att de lättnader, som i studentexamen borde beredas folkskollärare med examen enligt 1937 års stadga, tills vidare borde innefatta befrielse från provning i ämnena kristendomskunskap, modersmålet, historia med samhällslära, geografi, filosofi, biologi med hälsolära samt å latinlinjen matematik, fysik och kemi. Mot de sakkunnigas förslag, att dessa folkskollärare jämväl skulle erhålla av de sakkunniga närmare angivna befrielser från föreskrivna provningar efter fordringarna för flyttning till gymnasiets näst högsta ring, hade överstyrelsen intet att erinra.

De studentexamenssakkunniga ha som nämnts behandlat frågan om folkskollärares tillträde till universitet och högskolor i ett mera vittsyftande sammanhang. Till nämnda sakkunnigas överbäggande hade nämligen överlämnats *riksdagens skrivelse till Kungl. Maj:t den 4 juni 1918* (nr 268) angående undersökning om eftergivande i särskilda fall av kravet på avlagd studentexamen såsom villkor för tillträde till vissa studier och levnadsbanor. Denna riksdagsskrivelse hade föranletts av en motionsvis gjord framställning, som bland annat åsyftade dels viss omläggning av studentexamen och dels utredning av frågan, huruvida icke i de fall, där studentexamen krävdes för tillträde till vissa studier, dessa bestämmelser kunde utbytas mot fordran på studentexamenskunskaper endast i vissa uppräknade ämnen.

I riksdagens skrivelse framhölls bland annat, att vidmakthållandet av studentexamen såsom obetingat tillträdesvillkor redan ur universitetets

egen synpunkt knappast vore en fördel. Med de betydande luckor, som den praktiserade bortvalsrätten medförde i lärjungarnas allmänna underbyggnad, funnes ingen garanti för att de vid studiernas fortsättande vid universitetet hade de förutsättningar, som krävdes för den särskilda ämnesgrupp de skulle ägna sig åt. För universitetet vore det framför allt av betydelse, att de som ägnade sitt studium åt en viss ämnesgrupp också ägde de för detta studium nödiga förkunskaperna. Det borde därvid vara en relativt underordnad fråga, om innehavet av dessa förkunskaper formellt bekräftats genom avlagd studentexamen eller styrkts på annat sätt. Eftergivandet av fordran på avlagd studentexamen finge dock enligt riksdagens mening icke medföra en nedsättning av de eljest erforderliga kompetensvillkoren. För att erhålla nödig garanti i angivna hänseende syntes bestämmanderätten rörande inträdeskompetensen för personer, som ej avlagt studentexamen, lämpligen kunna överlämnas till universiteten själva och tillträdet till universitetsstudierna göras beroende av genom prövning därstädes ådagalagd kvalifikation för sådana studiers bedrivande. Riksdagens skrivelse utmynnade i en hemställan, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta undersökning, i vilka särskilda fall och under vilka betingelser kravet på avlagd studentexamen såsom villkor för tillträde till vissa studier och levnadsbanor skulle kunna eftergivnas.

Ifrågavarande riksdagsskrivelse remitterades till *skolkommissionen*, som den 30 april 1923 avgav utlåtande däröver. Kommissionen erinrade om att den i ett samtidigt betänkande avgivit särskilda förslag, vilka utginge från grundsatsen, att eftergivande av kravet på studentexamen borde kunna ske under förutsättning av annan, på visst sätt bestämd förutbildning (Statens offentliga utredningar 1923: 41; jfr ovan ss. 8 f.). I överensstämmelse härmed och då, såsom riksdagen framhållit, fordran på studentexamens avläggande såsom ovillkorlig förutsättning för tillträde till universitet kunde föranleda annars ej erforderliga kostnader och tidsutdräkt och det även i åtskilliga andra fall, där studentexamen icke avlagts, kunde tänkas, att erforderliga förutsättningar för universitetsstudier vore för handen, funne kommissionen högeligen önskvärt, att tillträde till universitet öppnades för de härför reellt kvalificerade. Kommissionen hade emellertid svårt att inse, huru det skulle bli va möjligt att, innan närmare erfarenhet vunnits, i författningsväg lämna så på samma gång detaljerade och generellt tillämpliga föreskrifter för prövning i varje fall av rätt att vinna tillträde till universitet, att denna prövning skulle av Kungl. Maj:t kunna anförtros åt underordnad myndighet. Under sådana omständigheter ville kommissionen icke påyrka annat, än att Kungl. Maj:t såsom dittills på särskild framställning lämnade medgivande åt förtjänta sökande att vid universitet avlägga examen, och hemställde, att det

måtte uppdragas åt skolöverstyrelsen att verkställa den ytterligare utredning i ärendet, som kunde befinnas önskvärd.

Sedan genom beslut den 29 juni 1923 uppdragits åt *skolöverstyrelsen* att föranstalta den av skolkommissionen ifrågasatta utredningen, igångsatte skolöverstyrelsen vissa förarbeten, vilka huvudsakligen bestodo dels i en sammanställning av gällande bestämmelser om student- och realexamen såsom villkor för tillträde till vissa studie- och levnadsbanor, dels ock i infordrande av yttranden från en rad högre fackutbildningsanstalter och ämbetsverk över ifrågasatt eftergivande av kravet på studentexamen såsom behörighetsvillkor. Då skolöverstyrelsen emellertid funnit läget genom 1927 års riksdagsbeslut i läroverksfrågan ha så förändrats, att den ansåg sig böra tills vidare låta anstå med fullföljandet av den anbefallda utredningen i avvaktan på att någon erfarenhet skulle kunna vinnas av verkningarna av de år 1927 och senare vidtagna åtgärderna, hemställde skolöverstyrelsen i underdånig skrivelse den 19 juni 1936, att utredningen måtte för vidare behandling överlämnas till de studentexamenssakkunniga, sedan tillräcklig erfarenhet numera syntes föreligga för upptagande av undersökningen. Genom remiss den 30 oktober 1936 överlämnades handlingarna i fråga till nämnda sakkunniga för att tagas i övervägande vid fullgörandet av det åt dem lämnade uppdraget.

De *studentexamenssakkunniga* erinrade i sitt betänkande om huru de förhållanden, som vid nämnda riksdagsskrivelses tillkomst rått i fråga om möjligheter till högre studier, sedermera i många avseenden förändrats (Statens offentliga utredningar 1937: 45, ss. 103 ff.). Framför allt hade genom skolväsendets utveckling tillgång till gymnasieutbildning och därmed tillträde till universitet och högskolor öppnats för den svenska ungdomen i en utsträckning, varom man två årtionden tidigare knappast kunde ha någon föreställning. Mera aktuellt än spörsmålet om underlåtande av tillträdet till universitet och andra högre fortbildningsanstalter vore numera problemet om den lämpliga sovringen av det rika elevmaterial, som strömmade in genom dessa anstalters portar. De sakkunniga hade ägnat denna fråga en undersökning, som utmynnat i förslag om vissa åtgärder för avlastning av de teoretiska studiebanorna.

Till belysande av frågan om den utsträckning, vari fullständig studentexamen eller studentexamenskunskaper i vissa ämnen tjänade som behörighetsgrund för fortsatta studier, lämnade de sakkunniga en detaljerad redogörelse för dithörande bestämmelser vid universitet och övriga högre utbildningsanstalter. Några förslag om ändring i de från universitetens och högskolornas sida uppställda kvalifikationskraven ansågo de sakkunniga sig icke ha befogenhet att framlägga. Sådana förslag torde böra grundas på en särskild undersökning, varvid de berörda högre undervisningsanstalterna hade tillfälle att framställa sina synpunkter. I ett avseende hade de

sakkunniga emellertid funnit de gällande bestämmelserna kunna tjäna som utgångspunkt för omedelbara positiva åtgärder. Det vore de fall, då fullständig studentexamenskompetens icke uppställts som behörighetsgrund, och då alltså ett slags »partiell studentexamen» kunde anses föreligga. I nämnda av de sakkunniga ingående behandlade fall syntes det önskvärt, att mera bestämda och inbördes likvärdiga former skapades för styrkandet av kunskaper motsvarande dem, som fordrades för godkänt avgångsbetyg från gymnasiets högsta ring. Detta kunde lämpligen åstadkommas genom en utvidgning av stadgandena i kungl. kungörelsen den 16 april 1937 (nr 148) med vissa bestämmelser angående särskild prövning enligt fordringarna för studentexamen, enligt vilka bestämmelser den, som avlagt realexamen eller ägde viss därmed likvärdig utbildning, vore berättigad att undergå dylik särskild prövning i ämnena svensk skrivning, tyska, engelska, franska, matematik (allmän kurs), matematik (specialkurs), biologi med hälsolära, fysik och kemi. Det i nämnda kungörelse stadgade systemet med särskild prövning borde sålunda kunna vidgas dels till att omfatta alla i högsta gymnasieringen förekommande läroämnen, dels till att omfatta samtliga fortbildningsanstalter, för vilkas genomgående en fullständig gymnasiekurs icke befundes vara en nödvändig betingelse. Dylik särskild prövning borde anställas i samband med och i tillämpliga delar under samma former som prövningen av privatister. En utveckling i denna riktning skulle enligt de sakkunnigas mening kunna anses sammanhänga med vissa av de i 1918 års riksdagsskrivelse anförda önskemålen.

B. Studentexamen för folkskollärare enligt 1937 års seminariestadga.

Gällande bestämmelser m. m.

Nu gällande särskilda bestämmelser för folkskollärares avläggande av studentexamen återfinnas, såsom tidigare nämnts, i § 110 mom. 4 av 1933 års stadga för rikets allmänna läroverk (nr 109). Enligt dessa bestämmelser må den, som efter avlagd folkskollärarexamen under minst ett läsår bestritt tjänstgöring vid folkskola eller därmed jämförlig offentlig läroanstalt, efter skolöverstyrelsens beprövande i varje särskilt fall tillgodoräkna sig i folkskollärarexamen erhållna vitsord såsom godkända prov för flyttning till gymnasiets eller lyceets näst högsta årsklass ävensom i studentexamen vara befriad från prövning i kristendomskunskap. För examinand, som begagnar sig av sådan befrielse, skall iakttagas, dels att hans i folkskollärarexamen erhållna vitsord i kristendomskunskap upptages i den

över examen upprättade examenskatalogen samt å vederbörligen utfärdat studentbetyg med angivande av att ifrågavarande vitsord avgivits i folkskollärarexamen och av dag för samma examen, dels ock att ämnet kristendoms-kunskap vid bedömandet av examinandens studentexamen icke räknas till de i hans ämnesgrupp ingående ämnena.

Sedan dessa föreskrifter utfärdades, har emellertid folkskollärarytbildningen — såsom departementschefen påpekat i sitt yttrande till statsrådsprotokollet — väsentligt förstärkts genom ikraftträdandet av 1937 års stadga för folkskoleseminarierna (nr 535). Gällande stadganden om folkskollärares avläggande av studentexamen samt tillträde till universitet och högskolor kunna därför icke längre anses vara tillfredsställande utan äro i behov av revision. Departementschefen har i sitt yttrande förordat införandet av generella behörighetsregler i stället för det hittills tillämpade dispensförfarandet, och i samma riktning ha såväl 1932 års seminariesakkunniga som 1936 års studentexamenssakkunniga uttalat sig. De förslag till nya bestämmelser angående folkskollärares avläggande av studentexamen, vilka av nämnda sakkunniga framlagts, äro i huvudsak överensstämmande och bygga på den principen, att folkskollärare, som utexaminerats enligt 1937 års seminariestadga, skall äga rätt att i studentexamen tillgodoräkna sig i folkskollärarexamen erhållna vitsord i vissa läroämnen och endast vara underkastad prövning i övriga ämnen inom någon av de i gällande läroverksstadga fastställda ämnesgrupperna.

Beträffande folkskollärare, som utexaminerats enligt äldre seminariestadgor, ha både de seminariesakkunniga och de studentexamenssakkunniga ansett, att prövning även framdeles bör ske i varje särskilt fall av frågan, huruvida och i vilken utsträckning befrielse från prövning i studentexamen skall kunna beviljas. Enär i alla händelser behörighetsreglerna icke böra vara desamma beträffande enligt 1937 års stadga och enligt äldre stadgor utexaminerade folkskollärare, komma nämnda kategorier av folkskollärare att i föreliggande framställning behandlas var för sig. Början göres i detta kapitel med folkskollärare enligt 1937 års stadga.

Inträdesfordringar vid fyraårigt folkskoleseminarium enligt 1937 års stadga.

För bedömandet av i vad mån en enligt 1937 års seminariestadga utexaminerad folkskollärare kan anses besitta de för akademiska studier erforderliga förutsättningarna i fråga om allmän mognad och insikter i de olika kunskapsämnena ha de sakkunniga gjort jämförelser mellan de kunskapsmått, som normalt krävas för godkänd avgångsexamen från gymnasiet

högsta ring respektive från fyraårigt seminarium, och ha därvid främst tagit i betraktande gällande inträdesfordringar samt tim- och kursplaner.

Den, som söker inträde i första klassen av fyraårigt folkskoleseminarium, skall enligt § 26 i 1937 års seminariestadga prövas med avseende på mogenhet och begåvning samt med avseende på kunskaper och färdigheter i vissa läro- och övningsämnen. För godkänt vitsord fordras därvid bland annat kunskaper i huvudsaklig överensstämmelse med realskolans kursplan i ämnen kristendoms kunskap, modersmålet, matematik, historia med samhällslära, geografi, biologi med hälsolära, kemi och engelska. I fysik fordras insikt i statik och värmelära enligt realskolans kursplan samt kännedom om de enklaste magnetiska och elektriska fenomenen, om ljud- och ljusfenomenen samt om solsystemet i överensstämmelse med kursplanen för folkskola av A-formen. I tyska och franska förekomma icke inträdesprövningar, och vidare kan enligt seminariestadgans § 23 mom. 3 och § 25 mom. 2 B sökande, som så önskar, befrias från inträdesprov i engelska. Med nämnda undantag överensstämma inträdesfordringarna vid fyraårigt folkskoleseminarium i allt väsentligt med bestämmelserna i läroverksstadgans § 37 mom. b) angående intagning i det treåriga gymnasiets första ring.

Den nya seminariestadgan trädde i kraft den 1 juli 1937, men dess bestämmelser angående intagning av elever i första klassen av fyraårigt seminarium tillämpades redan vårterminen nämnda år i följd av föreskrift i kungl. kungörelsen den 22 januari 1937 (nr 19). Erfarenheterna av den nya stadgans verkningar äro alltså begränsade till en jämförelsevis kort tid, men såsom framgår av tabellerna 9—11 (ss. 46—48) tyda de hittills föreliggande siffrorna på en fortsatt och starkt påskyndad utveckling mot en allt mera kvalificerad föregående studieutbildning hos seminariernas lärjungar. Det relativa antalet intagna elever med realexamen och därmed jämförlig eller högre utbildning har stigit och följaktligen också antalet av dem, vilka även i fråga om språkkunskaper uppfylla fordringarna för inträde i första ringen av det treåriga gymnasiet. Av de år 1936 vid fyraårigt seminarium intagna manliga eleverna hade sålunda 37.2 % tidigare avlagt realexamen, år 1937 var motsvarande siffra 44.6 %, år 1938 hade den stigit till 53.4 % och uppgick år 1939 till 57.0 %. För nämnda år voro motsvarande relativa tal i fråga om kvinnliga elever med realexamen eller normalskolekompetens respektive 55.0 %, 64.2 %, 71.7 % och 75.2 %. Om intagna elever med studentexamen som förutbildning medräknas, bli jämförelsetalen för manliga elever 49.6 % år 1936, 57.8 % år 1937, 65.6 % år 1938 och 66.1 % år 1939 samt för kvinnliga elever respektive 81.7 %, 87.6 %, 84.7 % och 92.0 %.

Av intresse i detta sammanhang är vidare att erfara, att den i 1937 års seminariestadga medgivna rätten till befrielse från inträdesprövning i engelska utnyttjats i endast relativt ringa utsträckning. Av de 240 elever, som

år 1937 intogos i första klassen vid de fyraåriga seminarierna, saknade blott 15 godkänt vitsord i engelska. År 1938 vunno 21 av samtliga 261 intagna elever inträde utan godkända insikter i engelska, och år 1939 saknade endast 4 av de 234 intagna eleverna dylikt vitsord.

Jämförelse mellan folkskollärareexamen enligt 1937 års stadga och studentexamen.

De sakkunniga ha — i likhet med 1932 års seminariesakkunniga och 1936 års studentexamenssakkunniga — ansett det lämpligast och riktigast att vid en jämförelse mellan timtal och undervisningsplaner utgå från förhållandena vid å ena sidan det fyraåriga seminariet och å andra sidan det treåriga gymnasiet, vilka båda i huvudsak bygga på kunskaper motsvarande fordringarna i realexamen. Vid en dylik jämförelse ha de sakkunniga funnit, att normalt inhämtade lärokurser å seminariet kunna anses mer eller mindre överlägsna respektive lärokurser å gymnasiet i ämnena kristendoms kunskap, geografi, filosofi (motsvarande seminariets kurs i psykologi och pedagogik) och biologi med hälsolära samt beträffande latinlinjen därjämte i ämnena engelska och matematik. Seminariets undervisning i modersmålet och historia med samhällslära synes ungefärligen motsvara den å gymnasiet meddelade, och för latinlinjens vidkommande synes en liknande överensstämmelse råda i fråga om ämnena fysik och kemi. I engelska, fysik och kemi torde seminariets kurser kunna jämföras med andra ringens kurs å det treåriga gymnasiet reallinje och i matematik med första ringens kurs å samma linje. Beträffande ämnena tyska och franska är givetvis den frivilliga undervisningen å seminariet avgjort underlägsen gymnasiet. — Antalet undervisningstimmar per vecka i de olika läroämnena och årsklasserna framgår av tabell 1, där även förhållandet mellan lärokurserna å seminariet och gymnasiet angivits i grov förenkling.

Med stöd av den företagna jämförelsen mellan timplaner och undervisningsplaner anse de sakkunniga skäligen föreslå, att folkskollärare, som utexaminerats från fyraårigt folkskoleseminarium enligt 1937 års stadga, i prövning för studentexamen får tillgodoräkna sig i folkskollärareexamen erhållna vitsord i ämnena *kristendoms kunskap, modersmålet, historia med samhällslära, geografi, filosofi* och *biologi med hälsolära* vid studentexamen å såväl latinlinjen som reallinjen samt dessutom i ämnena *engelska, matematik, fysik* och *kemi* vid examen å latinlinjen.

Detta förslag till grunder för folkskollärares rätt att i studentexamen tillgodoräkna sig i avgångsexamen från folkskoleseminarium meddelade vitsord i vissa ämnen överensstämmer med av de seminariesakkunniga och de studentexamenssakkunniga framlagda förslag (Statens offentliga ut-

Tabell 1. Jämförelse mellan timtal och undervisningsplaner å treårigt gymnasium och fyraårigt folkskoleseminarium.

Läroämne	A n t a l v e c k o t i m m a r												Jämförelse mellan läro- kurserna å treårigt gymnasium och fyraårigt seminarium ¹		
	Treårigt latingymnasium				Treårigt realgymnasium				Fyraårigt seminarium						
	Ring			Summa	Ring			Summa	Klass				Summa		
	I	II	III		I	II	III		1	2	3	4			
Kristendomskunskap .	2	2	1	5	2	2	1	5	2	3	2	2	9	+	+
Modersmålet	4	5	4	13	4	5	4	13	5	3	3	3	14	=	=
Latin	8	7	7	22											
Grekiska	—	7	7	14											
Tyska	3	2	2	7	3	2	2	7	(3)	(2)	—	—	(5) ²	—	—
Engelska	3	2	2	7	3	3	4	10	4	3	2	—	9	+	— ³
Franska	3	4	5	12	3	3	3	9	(3)	(2)	—	—	(5) ²	—	—
Historia med samhälls- lära	4	3	4	11	3	4	4	11	3	3	2	3	11	=	=
Geografi	1.5	2	2	5.5	1.5	2	2	5.5	—	2	2	2	6	+	+
Filosofi (psykologi och pedagogik).	—	2	2	4	—	2	2	4	—	—	4	4	8	+	+
Matematik (å realgym- nasiet: allmän kurs)	—	4	3	7	6	6	6	18	2.5	2	2	2	8.5	+	— ⁴
Biologi med hälsolära .	—	3	2	5	—	3	2	5	2.5	2	3	—	7.5	+	+
Fysik	—	3	3	6	2	5	4	11	2	2.5	2	—	6.5	=	— ³
Kemi	—	2	3	5	2	3	3	8	2.5	2	—	—	4.5	=	— ³

¹ Teckenförklaringar:
= betecknar ungefärlig överensstämmelse mellan seminariets och gymnasiets lärokurser;
+ anger övervikt i seminariets lärokurs i jämförelse med gymnasiets;
— » » » gymnasiets » » » seminariets.

² Frivilligt läroämne å seminariet.

³ Ungefär = R II³.

⁴ Ungefär = R I³.

redningar 1935: 44, ss. 188 ff., respektive 1937: 45, ss. 121 ff.) utom beträffande *kemi*, i vilket ämne nämnda sakkunniga ansett prövning böra äga rum. Därvid är dock att märka, att kemi enligt de seminariesakkunnigas förslag endast upptog sammanlagt 3.5 veckotimmar å det fyraåriga folkskoleseminariets schema, medan timantalet i kungl. kungörelsen den 18 juni 1937 angående undervisningsplan för folkskoleseminarierna (nr 659) fastställdes till 4.5 veckotimmar, alltså endast en halv timme mindre än å det treåriga lattingymnasiet. De sakkunniga dela den av skolöverstyrelsen i yttrande över de studentexamenssakkunnigas betänkande uttryckta uppfatt-

ningen, att denna relativt obetydliga skillnad i timantal icke bör tillmätas avgörande betydelse, alldenstund seminariernas elever i regel äro mognare vid studiernas början och därför kunna avancera raskare i kurserna än de nyblivna gymnasisterna. För övrigt förtjänar påpekas, att latingymnasiets kurs i kemi överensstämmer med kemikursen för de två första ringarna av det treåriga realgymnasiet, med vilken sistnämnda lärokurs de seminariesakkunniga (s. 191) ansett seminariekursen i kemi vara jämställd. Konsekvensen härav synes böra bli ett erkännande av att de å seminariet inhämtade kunskaperna i kemi — såsom ett lärarkollegium vid ett folkskoleseminarium (jfr ovan s. 17) uttryckt saken — utgöra en lika god grund för fortsatta studier som den för latingymnasiet föreskrivna lärokursen, och denna synpunkt är enligt de sakkunnigas mening i detta sammanhang den väsentliga.

Av sammanställningen i tabell 2 framgår, i vilka ämnen en enligt 1937 års seminariestadga utexaminerad folkskollärare skulle behöva undergå prövning för avläggande av studentexamen, under förutsättning dels att tillgodoräknande av vitsord i folkskollärarexamen finge ske på av de sakkunniga ovan anförda grunder och dels att kompletteringen skulle åsyfta fullständig studentexamen inom någon av de i läroverksstadgans § 9 föreskrivna ämnesgrupperna. Vid studentexamen å reallinjen borde — såsom i noter till tabell 1 antytts — seminariets lärokurser i engelska, fysik och kemi räknas såsom likvärdiga med andra ringens kurs och seminariekursen i matematik med första ringens kurs å det treåriga realgymnasiet, och konsekvensen därav synes bliva, att prövningen i dessa ämnen kunde begränsas till att endast omfatta den högsta ringens respektive de två högsta ringarnas lärokurser. Denna värdering av seminariets lärokurser överensstämmer helt med den av de seminariesakkunniga (s. 191) på denna punkt framförda uppfattningen, varvid dock är att märka, att nämnda sakkunnigas förslag till timplan för det fyraåriga seminariet beträffande ämnet kemi upptog en veckotimme mindre samt beträffande vardera ämnet matematik och fysik en halv veckotimme mindre än nu gällande undervisningsplan för folkskoleseminarierna.¹

För ernående av formell studentexamenskompetens enligt läroverksstadgans föreskrifter beträffande ämneskombinationer skulle alltså vid examen å *latinlinjen* fordras prövning *minst* i ämnena *latin* och *franska* efter fordringarna för studentexamen samt i *tyska* efter fordringarna för flyttning till

¹ De studentexamenssakkunniga ha i berörda avseende endast yttrat sig om ämnena fysik och kemi och anse, att de i folkskollärarexamen givna vitsorden i dessa ämnen »borde gälla såsom godkända prov för flyttning till gymnasiet eller lyceets näst högsta årsklass även på reallinjen» (s. 124). I förslaget till ändrad lydelse av läroverksstadgans § 110 mom. 4 föreslås emellertid bland annat, att nämnda vitsord skola få tillgodoräknas »i kemi och för betyg enligt fordringarna å realgymnasiet eller reallyceet, i fysik såsom godkända prov för flyttning till gymnasiet eller lyceets högsta respektive näst högsta årsklass» (s. 224). Nämnda sakkunnigas ställning till detta spörsmål framgår alltså ej fullt klart av deras betänkande.

Tabell 2. I vilka ämnen bör en folkskollärare undergå prövning för avläggande av studentexamen inom någon av nu gällande ämnesgrupper?

Fasta ämnen ¹	Tillvalsämnen ¹	Prövningen bör omfatta
<i>Latinlinjen:</i>		
1. <i>Kristendoms-kunskap, modersmålet, latin, franska, historia med samhällslära</i>	Tyska, engelska, geografi	Latin, franska, tyska
2. »	Tyska, engelska, filosofi	Latin, franska, tyska
3. »	Engelska, geografi, biologi med hälsolära	Latin, franska, tyska ²
4. »	Grekiska, tyska	Latin, franska, grekiska, tyska
5. »	Grekiska, engelska	Latin, franska, grekiska, tyska ²
6. »	Grekiska, filosofi	Latin, franska, grekiska, tyska ²
7. »	Tyska, engelska, matematik	Latin, franska, tyska
8. »	Engelska, matematik, fysik	Latin, franska, tyska ²
9. »	Matematik, fysik, kemi	Latin, franska, tyska ²
10. »	Tyska, engelska, biologi med hälsolära	Latin, franska, tyska
11. »	Engelska, biologi med hälsolära, kemi	Latin, franska, tyska ²
<i>Reallinjen:</i>		
1. <i>Kristendoms-kunskap, modersmålet, engelska, historia med samhällslära, matematik (allmän kurs)</i>	Tyska, franska, geografi	Engelska, matematik (allmän kurs), tyska, franska
2. »	Tyska, franska, filosofi	Engelska, matematik (allmän kurs), tyska, franska
3. »	Franska, geografi, biologi med hälsolära	Engelska, matematik (allmän kurs), franska, tyska ²
4. »	Tyska, franska, fysik	Engelska, matematik (allmän kurs), tyska, franska, fysik
5. »	Franska, fysik, kemi	Engelska, matematik (allmän kurs), franska, fysik, kemi, tyska ²
6. »	Biologi med hälsolära, fysik, kemi	Engelska, matematik (allmän kurs), fysik, kemi, tyska, ² franska ²
7. »	Matematik (specialkurs), fysik, kemi	Engelska, matematik (allmän kurs och specialkurs), fysik, kemi, tyska, ² franska ²

¹ De ämnen, beträffande vilka i folkskollärarexamen erhållna vitsord böra få tillgodoräknas, äro tryckta med kursiv stil.

² Motsvarande fordringarna för flyttning till näst högsta ringen.

näst högsta ringen (ämnesgrupperna 3, 8, 9 och 11). Vid val av sådan ämnesgrupp, i vilken tyska ingår som tillvalsämne (ämnesgrupperna 1, 2, 4, 7 och 10), skulle dock prövningen i detta ämne motsvara fordringarna för studentexamen, och på samma sätt skulle i förekommande fall prövning även ske i grekiska (ämnesgrupperna 4, 5 och 6).

Vid examen å *reallinjen* skulle kompletteringen under enahanda förutsättningar omfatta *minst* ämnena *matematik* (allmän kurs), *engelska* och *franska* efter fordringarna för studentexamen samt *tyska* efter fordringarna för flyttning till näst högsta ringen (ämnesgrupp 3). Därest franska icke ingår bland tillvalsämnena (ämnesgrupperna 6 och 7), skulle i detta ämne fordras prövning endast motsvarande fordringarna för flyttning till näst högsta ringen, medan å andra sidan prövningen i tyska skulle omfatta hela gymnasiets kurs i de fall, då ämnet ingår i tillvalsgruppen (ämnesgrupperna 1, 2 och 4). Övriga ämnen, i vilka prövning skulle behöva förekomma, äro, såsom av tabell 2 synes, matematik (specialkurs), fysik och kemi.

Begränsad prövning för folkskollärare enligt 1937 års stadga.

En komplettering av folkskollärarexamen enligt i det föregående ifrågasatta grunder för erhållande av studentexamenskompetens skulle emellertid leda till följande konsekvenser. Om en folkskollärare medgäves rätt att vid prövning för studentexamen tillgodoräkna sig sina i folkskollärarexamen erhållna betyg i den utsträckning, som de sakkunniga ovan föreslagit, skulle detta innebära, att de i sistnämnda examen vitsordade kunskaperna erkändes motsvara — eller i vissa fall överstiga — de för studentexamen föreskrivna kunskapsfordringarna i tio läroämnen vid examen å latinlinjen och i sex läroämnen vid examen å reallinjen. Vid en komplettering i övriga ämnen inom någon av de i läroverksstadgan föreskrivna ämneskombinationerna skulle han uppnå studentexamenskompetens i lägst tolv och högst fjorton läroämnen vid examen å latinlinjen samt i lägst nio och högst elva läroämnen vid examen å reallinjen, medan från läroverk utexaminerade studenter i regel endast ha åtta läroämnen i gymnasiets två högsta ringar (alternativt sju, om grekiska ingår i den valda ämnesgruppen, eller nio, om ämnesgruppen utökats med ett tilläggsämne enligt läroverksstadgans § 9 mom. 4). I detta sammanhang må även erinras därom, att abiturient, som i den muntliga prövningen för studentexamen erhållit underbetyg i ett av de i hans ämnesgrupp ingående ämnena, kan under vissa i läroverksstadgans § 105 mom. 2 anförda förutsättningar godkännas i examen, medan för godkänd folkskollärarexamen fordras godkända insikter i samtliga på seminariets timplan upptagna obligatoriska ämnen.

Det synes under nämnda omständigheter kunna ifrågasättas att medgiva vissa generella lättnader beträffande den kompletterande prövningen för folkskollärare, som önska avlägga studentexamen. De sakkunniga kunna för sin del icke anse det vara riktigt att på folkskollärare ställa högre krav i fråga om kvalifikationer för inträde vid universitet och högskolor än de som gälla för studenter i allmänhet. En folkskollärare enligt 1937 års stadga äger, såsom ovan visats, redan genom sin avgångsexamen från folkskoleseminariet i åtskilliga ämnen kunskaper motsvarande fordringarna för studentexamen, vilka kunskaper i fråga om antalet ämnen avsevärt överstiga de för examen å latinlinjen föreskrivna fordringarna och endast obetydligt understiga de för examen å reallinjen stadgade. Under sådana förhållanden synes det väsentliga hindret för medgivande åt folkskollärare att bedriva akademiska studier utan någon som helst fyllnadsprövning ligga däri, att de i folkskollärarexamen ingående ämnena icke direkt motsvara någon av de för det differentierade gymnasiet bestämda ämnesgrupperna.

Det får anses skäligt, att en folkskollärare, som önskar undergå prövning för studentexamen, erhåller någon kompensation för den övertid i kunskapsmått inom vissa läroämnena, som han onekligen äger i jämförelse med efter gängse ordning utexaminerade studenter, och att den kompletterande prövningen därför främst tager sikte på de för universitetsstudier särskilt viktiga ämnen, vilka icke alls eller i otillräcklig utsträckning äro företrädade på seminariets arbetsschema. Särskild uppmärksamhet påkallar därvid undervisningen i språk, vilken trots väsentlig utvidgning och förstärkning i nu gällande seminariestadga jämfört med äldre stadgor likväl icke kan sägas garantera den språkliga arbetsutrustning, som — ehuru i olika hög grad inom skilda fakulteter och discipliner — erfordras för alla akademiska studier.

Det kan förmodas, att en folkskollärare, som önskar bedriva akademiska studier, i regel främst avser att förkovra sig inom sitt tidigare studieområde för att därigenom ytterligare meritiera sig för sin framtida lärarverksamhet. För flertalet av de humanistiska ämnena, som därvid närmast torde komma i fråga, äro studentkunskaper i *latin* nödvändiga eller i varje fall synnerligen önskvärda. Vid universiteten gälla fördenskill föreskrifter om studentbetyg i latin såsom förutsättning för studier och tentamina, åtminstone för betyget Med beröm godkänd och därutöver, inom praktiskt taget samtliga historiska och filologiska discipliner. Vitsord om minst godkända insikter i latin fordras även för inskrivning i teologiska fakulteten samt för avläggande av tentamen för juris kandidatexamen. Komplettering i latin är alltså ur olika synpunkter en lämplig fordran.

Icke mindre nödvändiga för universitetsstudiernas effektiva bedrivande äro kunskaper i *främmande levande språk*, alldenstund utländsk vetenskaplig litteratur i allmänhet — givetvis i varierande utsträckning inom de

Tabell 3. Val av ämneskombinationer i R II³ och R III³ vid allmänna läroverk och kommunala gymnasier höstterminerna 1936—38.

Ämnes- grupp ¹	A n t a l l ä r j u n g a r											
	Höstterminen 1936				Höstterminen 1937				Höstterminen 1938			
	R II ³		R III ³		R II ³		R III ³		R II ³		R III ³	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
1	181	69	156	61	196	72	170	59	231	79	177	64
2	15	7	10	9	14	7	16	5	20	7	14	9
3	22	27	18	13	25	25	23	22	21	26	20	18
4	71	2	57	3	66	5	55	1	48	1	47	5
5	25	3	31	12	36	11	25	3	31	12	32	8
6 ²	295	81	195	61	324	96	242	57	372	107	263	83
7 ²	357	9	287	11	335	16	308	9	374	12	285	13
Summa	966	198	754	170	996	232	839	156	1 097	244	838	200

¹ Beträffande i ämnesgrupperna ingående ämnen se tabell 2 (s. 27).

² För ht 1936 föreligga uppgifter även om förekomsten av tilläggsämnen. Enligt dessa hade tyska eller franska valts som tilläggsämne inom ämnesgrupp 6 av 73 manliga och 25 kvinnliga elever i R II³ och av 37 manliga och 14 kvinnliga i R III³ samt inom ämnesgrupp 7 av 107 manliga och 2 kvinnliga i R II³ och av 69 manliga och 5 kvinnliga i R III³.

olika ämnena — ingår i de föreskrivna lärokurserna. I detta avseende kunna folkskollärare, såsom av de ovan gjorda jämförelserna torde ha framgått, icke mäta sig med enligt nu gällande ordning utexaminerade studenter, då ju folkskoleseminariets schema endast upptager ett främmande språk såsom obligatoriskt ämne, nämligen engelska. Visserligen utgå även från läroverken anmärkningsvärt många studenter med engelska som enda främmande språk i sin examen (ämnesgrupperna 6 och 7 å reallinjen; se tabell 3), men därvid är att märka, att dessa studenter dock studerat även de övriga två främmande språken före flyttningen till gymnasiet näst högsta ring. Enligt vad de sakkunniga konstaterat, ha seminariernas lärjungar efter ikraftträdandet av 1937 års stadga i stor utsträckning begagnat sig av undervisningen i de frivilliga ämnena tyska och franska. Från folkskoleseminariernas rektorer inhämtade och i tabell 4 sammanställda uppgifter ge sålunda vid handen, att 44.2 % av de år 1937 i första klassen av det fyraåriga seminariet intagna eleverna deltog i undervisningen i tyska och 10.0 % i undervisningen i franska, och beträffande de år 1938 intagna eleverna voro motsvarande siffror 44.8 % och 18.8 %. Redan under de två första läsåren efter den nya seminarieordningens införande ha alltså icke mindre än 54.2 % respektive 63.6 % av samtliga elever studerat ytterligare ett främmande språk vid sidan av det obligatoriska ämnet engelska. Vid

Tabell 4. Antalet i första klassen av fyraårigt folkskoleseminarium åren 1937 och 1938 intagna elever, vilka deltagit i den frivilliga undervisningen i tyska och franska.

(Absoluta och relativa tal.)

År	Antal i klass 1 intagna elever			Frivillig undervisning i <i>tyska</i>						Frivillig undervisning i <i>franska</i>					
	m.	kv.	samt- liga	Antal del- tagande elever			% av samtliga intagna			Antal del- tagande elever			% av samtliga intagna		
				m.	kv.	samt- liga	m.	kv.	samt- liga	m.	kv.	samt- liga	m.	kv.	samt- liga
1937	120	120	240	74	32	106	61.7	26.7	44.2	19	5	24	15.8	4.2	10.0
1938	130	131	261	59	58	117	45.4	44.3	44.8	26	23	49	20.0	17.6	18.8

flera seminarier har för övrigt ett stort antal av de år 1937 inskrivna elever, vilka icke deltog i den frivilliga språkundervisningen i första klassen, under läsåret 1938—39 studerat antingen tyska eller franska. De sakkunniga, som finna det angeläget, att folkskollärare, vilka önska fortsätta sina studier vid universitet och högskolor, besitta nödig underbyggnad i ytterligare ett modernt levande språk jämte engelska, förorda, att i de generella behörighetsvillkoren för tillträde till nämnda studier införes föreskrift om krav på vissa insikter i ettdera av ämnena tyska och franska.

Ehuru seminariestudiernas markerat humanistiska inriktning synes ge skälig anledning förmoda, att flertalet av de folkskollärare, som önska fortsätta sin utbildning vid universiteten, kommer att bedriva sina studier inom den filosofiska fakultetens humanistiska sektion, bör man givetvis räkna med att åtskilliga likväl komma att söka sig till andra studieområden. I första hand torde därvid studier inom den matematisk-naturvetenskapliga ämnesgruppen komma i fråga, och de sakkunniga anse en tillbörlig hänsyn till behovet av förkunskaper för studerande av denna kategori kräva alternativa bestämmelser om sådan komplettering för studentexamen, som är ägnad att förbereda till studier av ifrågavarande art. Ändamålsenligast synes vara att i detta syfte ersätta den ovan föreslagna prövningen i latin med prövning i *matematik*, enär kunskaper i detta ämne motsvarande fordringarna för studentexamen å reallinjen äro stadgade som villkor för studier av åtskilliga ämnen inom den filosofiska fakultetens matematisk-naturvetenskapliga sektion.

De sålunda föreslagna villkoren för folkskollärares avläggande av studentexamen anknyta alltså till de i läroverksstadgan föreskrivna gymnasielinjerna. Det synes emellertid de sakkunniga vara lämpligt att till dessa två alternativ lägga ytterligare ett med anknytning till den tredje bildningslinje, som för fram till studentexamen, nämligen den nyspråkliga linjen. Denna linje förekommer visserligen hittills endast å lyceet och

endast vid vissa enskilda läroanstalter, men förslag föreligger för närvarande om dess införande även å gymnasiet. I en framställning till Kungl. Maj:t den 28 oktober 1937 har nämligen skolöverstyrelsen förordat upprättandet av en nyspråklig linje vid rikets allmänna läroverk, till en början såsom försöksanordning vid ett mindre antal läroverk och tillsvidare endast omfattande de två högsta gymnasieringarna. I anslutning till denna nyspråkliga linje synas folkskollärare enligt 1937 års stadga böra tillerkännas rätt att för vinnande av studentexamenskompetens undergå provning i tyska och franska enligt fordringarna för studentexamen å nämnda linje. Det synes antagligt, att en dylik tredje förbindelseled mellan folkskollärarexamen och studentexamen med komplettering enbart i moderna språk skulle kunna bli av värde även för folkskollärare, vilka visserligen icke ämna bedriva universitetsstudier eller i varje fall icke avlägga någon akademisk examen, men vilka önska vidga sina språkkunskaper och få dem officiellt prövade och vitsordade, ofta säkerligen i syfte att utnyttja kunskaperna i folkskolans eller det fria och frivilliga folkbildningsarbetets tjänst. Enligt de sakkunnigas uppfattning bleve detta alternativ en naturlig konsekvens av en eventuell omläggning av gymnasiets linjesystem i antydd riktning men synes utan olägenhet kunna genomföras redan nu, så mycket hellre som gällande läroverksstadgas föreskrifter angående studentexamen å det nyspråkliga lyceet (exempelvis bestämmelserna i § 95 om de ämnen, i vilka skriftlig provning skall förekomma) därvid kunna äga direkt tillämpning. För närvarande kräves Kungl. Maj:ts tillstånd i varje särskilt fall för avläggande av studentexamen enligt fordringarna å den nyspråkliga linjen, men från denna bestämmelse synas de folkskollärare böra undantagas, vilka önska undergå provning för studentexamen enligt detta alternativ.

Med stöd av vad ovan anförts föreslå de sakkunniga, att den som avlagt godkänd folkskollärarexamen enligt 1937 års seminariestadga skall för erhållande av studentexamenskompetens och därmed behörighet att inskrivas såsom studerande vid universitet och högskolor undergå godkänd provning *antingen* i latin samt ettdera av ämnena tyska och franska enligt fordringarna för studentexamen å latinalgymnasiet *eller* i matematik samt ettdera av ämnena tyska och franska enligt fordringarna för studentexamen å realgymnasiet *eller* i tyska och franska enligt fordringarna för studentexamen å nyspråkliga lyceet.

En lösning av frågan om folkskollärares tillträde till de akademiska studierna i enlighet med detta förslag är enligt de sakkunnigas mening skäligen redan med hänsyn till det ovan påpekade förhållandet, att fordringarna i samtliga tio å seminariet obligatoriska läroämnen motsvara och i vissa fall överstiga fordringarna för studentexamen å den ena av gymnasiets bildningslinjer, nämligen latinlinjen. Om man undantager främmande språk, är

alltså seminariets undervisningsplan i stort sett mera allsidig och beträffande vissa läroämnen även mera omfattande än det differentierade gymnasiets och synes därför garantera ett tillräckligt bärkraftigt kunskapsunderlag för fortsatta studier.

Det förtjänar vidare påpekas i detta sammanhang, att de föreslagna grunderna för folkskollärares avläggande av studentexamen snarast torde komma att innebära en skärpning i jämförelse med den under senare tid tillämpade dispenspraxis. Vid åtskilliga tillfällen har nämligen dispens beviljats åt folkskollärare med relativt blygsamma språkkunskaper, och i de fall, då såsom villkor för dispens krävs styrkande av studentkunskaper i ett eller eventuellt två främmande språk, har intet föreskrivits om det sätt, varpå dessa kunskaper skulle styrkas. De sakkunnigas förslag innefattar däremot krav på verklig prövning under betryggande kontroll i vederbörande kompletteringsämne.

Kravet på samma effektiva kontroll som vid studentexamen enligt gällande ordning torde även medföra, att inhämtandet av de erforderliga kunskaperna kommer att kräva en så pass avsevärd tid, att den föreslagna utbildningsvägen icke kan förutsättas bli en genväg till den kompetens, som innehav av både studentexamen och folkskollärarexamen utgör. För närvarande kan denna kompetens förvärfvas på en tid av fem år efter realexamen, nämligen genom tre års gymnasiestudier samt genomgång av den tvååriga linjen vid folkskoleseminarium. Om ingen tidsvinst skall uppstå vid komplettering för studentexamen efter avgångsexamen från seminariets fyraåriga linje, bör följaktligen denna komplettering motsvara minst ett läsårs studier. Det torde kunna beräknas, att de av de sakkunniga föreslagna alternativen normalt komma att kräva minst nämnda tid även under förutsättning att studierna bedrivs fullt effektivt och såsom huvudsaklig sysselsättning.

Till ytterligare motivering av de föreslagna i jämförelse med läroverksstadgans fordringar något mildrade kraven i fråga om folkskollärares avläggande av studentexamen vilja de sakkunniga slutligen fästa uppmärksamheten på det förhållandet, att en nyutexaminerad folkskollärare i regel besitter en högre allmän mognad än en från gymnasium dimitterad student. Denna olikhet i mognad och karaktärsutveckling betingas främst av folkskollärarnas högre genomsnittliga ålder vid avläggandet av examen. För inträde i seminariets första klass fordras att senast föregående år hava fyllt sexton år, och då ju kursen är fyraårig — alltså ett år längre än å det närmast jämförbara treåriga gymnasiet — kan folkskollärarexamen avläggas tidigast året efter fyllda tjugo år. I realiteten ligger dock den genomsnittliga levnadsåldern vid avläggandet av folkskollärarexamen avsevärt högre, därför att seminariestudierna i allmänhet påbörjas vid en långt senare tidpunkt än den stadgade minimiåldern. Såsom synes av de statistiska

**Tabell 5. Elevernas ålder i fjärde klassen vid fyraårigt folkskoleseminarium
höstterminerna 1935—38.**

Ålder, år ¹	Antalet elever i varje åldersgrupp						
	Höstterminen 1935		Höstterminen 1936		Höstterminen 1937		Höstter- minen 1938 ²
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.
20	6	12	3	12	6	11	1
21	25	34	25	25	14	20	—
22	33	29	35	38	24	38	2
23	35	30	35	25	35	9	4
24	32	13	21	14	22	13	2
25	34	3	28	8	10	7	3
26	14	5	28	5	17	2	1
27	12	1	11	3	12	1	2
28	12	—	11	3	9	—	—
29	7	1	6	—	8	1	3
30	8	1	8	—	3	—	—
31	4	—	2	—	3	1	—
32	3	—	—	—	1	—	—
33	—	—	—	—	1	—	—
34	—	—	—	1	—	—	—
35	1	—	1	1	—	—	—
Summa elever	226	129	214	135	165	103	18
Genomsnittlig ålder, år . .	24.4	22.4	24.3	22.8	24.4	22.4	24.8

¹ Differens mellan kalenderår och födelseår.
² Läsåret 1938—39 förekom fjärde klass endast vid ett seminarium (Göteborg).

uppgifterna i tabell 5 över elevernas ålder i fjärde klassen höstterminerna 1935—38, där den enskilde lärjungens levnadsålder räknats i helt antal år (d. v. s. differensen mellan ifrågavarande kalenderår och födelseår), utgör nämnda medeltal för män drygt 25 år och för kvinnor drygt 23 år. Studentexamen avlägges ju däremot i regel vid en ålder av 19 à 20 år (se Det högre skolväsendet läsåret 1935—1936 jämte översikt för läsåren 1928—1935, Sthlm 1939, tabell 76).

Krav på kvalificerade betyg i folkskollärarexamen.

De av de sakkunniga föreslagna villkoren för folkskollärares avläggande av studentexamen torde i och för sig erbjuda en tillfredsställande garanti för att de, som på detta sätt erhålla behörighet att inskrivas vid universitet

Tabell 6. Betygsfördelningen i folkskollärarexamen vid fyraårigt seminarium vårterminerna 1921, 1930, 1934 och 1938.

Antal betygsenheter minst	Vårterminen 1921		Vårterminen 1930		Vårterminen 1934		Vårterminen 1938	
	Antal	% av samtliga	Antal	% av samtliga	Antal	% av samtliga	Antal	% av samtliga
<i>A. Elever med 10 läroämnena.</i>								
15	355	81.2	322	95.3	382	98.2	240	98.8
16	328	75.1	303	89.6	368	94.6	239	98.4
17	293	67.0	268	79.3	344	88.4	235	96.7
18	242	55.4	234	69.2	320	82.3	226	93.0
19	195	44.6	188	55.6	277	71.2	202	83.1
20	145	33.2	148	43.8	205	52.7	178	73.3
21	100	22.9	103	30.5	136	35.0	129	53.1
22	62	14.2	66	19.5	78	20.1	86	35.4
23	35	8.0	36	10.7	37	9.5	54	22.2
24	27	6.2	24	7.1	19	4.9	29	11.9
25	16	3.7	11	3.3	6	1.5	13	5.3
Hela antalet elever	437	—	338	—	389	—	243	—
<i>B. Elever med 9 läroämnena.</i>								
14			27	93.1	27	100.0	22	95.7
15			23	79.3	26	96.3	22	95.7
16			20	69.0	22	81.5	18	78.3
17			17	58.6	19	70.4	16	69.6
18			11	37.9	11	40.7	12	52.2
19			6	20.7	7	25.9	8	34.8
20			4	13.8	3	11.1	5	21.7
21			3	10.3	3	11.1	3	13.0
Hela antalet elever			29	—	27	—	23	—
<i>Anm.</i> Vårterminen 1930 hade dessutom en elev 21 betygsenheter i 8 ämnen samt vårterminen 1934 en elev 18.5 betygsenheter i 8 ämnen och en elev 15.5 betygsenheter i 7 ämnen.								

och högskolor, äga en med studentexamen enligt gällande ordning fullt likvärdig förutbildning. De sakkunniga anse sig emellertid — särskilt med hänsyn därtill, att censurskontroll av samma art som vid studentexamen icke förekommer vid avgångsexamen från folkskoleseminarierna — böra föreslå en skärpning av villkoren genom införande av krav på kvalificerade betyg i folkskollärarexamen.

Tabell 7. Medelbetyg i folkskollärarexamen vid fyraårigt seminarium
vårterminerna 1933—37.

Läroämne	Vårterminen 1933		Vårterminen 1934		Vårterminen 1935		Vårterminen 1936		Vårterminen 1937	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
Kristendom	2.00	1.97	2.02	2.06	2.10	2.01	2.05	2.03	2.10	2.08
Modersmålet	1.93	1.98	1.94	2.01	2.03	2.04	2.04	2.04	2.11	2.03
Matematik	1.94	1.84	1.92	1.91	1.99	1.94	1.95	1.91	1.96	1.92
Historia	2.00	2.02	2.05	2.01	2.06	2.01	2.09	1.99	2.10	1.98
Geografi	1.92	1.97	2.00	2.03	2.08	1.98	2.07	2.00	2.12	2.01
Biologi med hälsolära	2.00	2.03	1.96	2.05	2.02	2.00	2.04	2.04	2.15	2.03
Fysik och kemi	1.94	1.94	1.95	1.88	2.02	1.90	2.02	1.96	2.01	1.94
Ekonomilära	1.93	1.91	1.96	1.93	2.05	1.94	2.09	1.99	2.05	1.98
Engelska	1.96	2.13	1.99	1.80	2.17	1.97	2.13	1.87	2.34	2.08
Tyska	1.93	2.03	1.93	2.09	1.99	2.09	2.13	2.15	2.19	2.10
Psykologi och peda- gogik	2.00	1.99	2.07	2.00	2.07	2.06	2.05	2.06	2.08	2.03
<i>Genomsnittlig betygs- summa i 10 ämnen:</i>										
med engelska	19.62	19.78	19.86	19.68	20.59	19.85	20.53	19.89	21.02	20.08
» tyska	19.59	19.68	19.80	19.97	20.41	19.97	20.53	20.17	20.87	20.10

Redan skolkommissionen var, såsom ovan (s. 9) påpekats, inne på denna tanke i sitt utlåtande om folkskollärares fortbildning i vetenskapligt avseende (Statens offentliga utredningar 1923: 41, ss. 51 f.), och enligt dess förslag skulle endast den, som i avgångsexamen från seminarium eller i senare undergången fyllnadsprövning erhållit sammanlagt minst 20 betygsenheter i seminariets kunskapsämnen, äga rätt att å särskilda villkor undergå prövning för studentexamen. Sedan skolkommissionens betänkande i detta ärende avgavs, har emellertid betygsskalan i folkskollärarexamen, såsom tabell 6 utvisar, undergått en avsevärd förskjutning uppåt, vilken främst torde vara förorsakad av den allt strängare gallringen vid inträdesprövningarna och en därav betingad kvalitativ höjning av elevmaterialet. Medan endast 33.2 % av samtliga de elever, som vårterminen 1921 utexaminerades från folkskoleseminarierna med godkänt vitsord i samtliga tio kunskapsämnen, hade 20 betygsenheter eller mer i sin avgångsexamen, uppgick motsvarande tal vårterminen 1930 till 43.8 %, vårterminen 1934 till 52.7 % och vårterminen 1938 till 73.3 %. Samtliga dessa procenttal hänföra sig visserligen till examina enligt 1914 års seminariestadga, alldenstund folkskollärarexamen i enlighet med den nya stadgans fordringar äger rum första gången vårterminen 1941, men det synes icke före-

ligga anledning förmoda, att tillämpandet av nya lärokurser och kunskapsfordringar skulle medföra någon avsevärd sänkning av betygsnivån. Det synes därför vara ofrånkomligt att, om det ovan uttryckta syftet med en betygsspärr skall uppnås, numera en högre betygssumma stipuleras såsom minimum, och de sakkunniga anse, att detta minimum tills vidare bör fixeras till 21 betygsenheter. Då det emellertid icke torde vara uteslutet, att betygsskalan framdeles kan förskjutas, även på ett sätt, som icke helt motsvaras av en kvalitetsändring hos elevmaterialet, synes en omprövning av denna bestämmelse böra ske med viss tids mellanrum, förslagsvis vart femte år.

Det kunde möjligen synas lämpligt att kräva kvalificerade examensbetyg endast i vissa av seminariets obligatoriska läroämnen, men de sakkunniga anse det vara vanskligt att genomföra ett dylikt alternativ. Dels torde det vara svårt om icke rentav ogörligt att generellt avgöra vilka ämnen som äro av den största betydelsen för de fortsatta studierna, och dels äro variationerna från år till år så pass stora i fråga om medelbetyg inom de skilda läroämnena (tabell 7), att verkan av ett visst fastställt betygssminimum lätt kunde bli ojämn och därmed orättvis. De sakkunniga vilja därför förorda, att den stipulerade lägsta betygssumman måtte omfatta samtliga obligatoriska läroämnen å seminariets timplan.

Begränsad giltighetstid.

Redan i centralstyrelsens för Sveriges allmänna folkskollärareförening framställning den 3 januari 1911 och sedermera bland annat i skolkommissionens förslag angående folkskollärares vetenskapliga fortbildning ingick kravet på viss tids tjänstgöring vid folkskola såsom villkor för folkskollärares tillträde till universitet och högskolor. Och när en bestämmelse infördes i 1933 års läroverksstadga angående rätt för folkskollärare att avlägga studentexamen å särskilda villkor (§ 110 mom. 4), uppställdes krav på minst ett läsårs tjänstgöring vid folkskola eller därmed jämförlig offentlig läroanstalt.

Skolkommissionen anförde såsom förnämsta motivering för sitt förslag på denna punkt, att, då det allmänna berett seminariernas elever tillfälle till kostnadsfri utbildning för framtida verksamhet i skolans tjänst, kunde det för dessa anses innebära en förpliktelse att i vart fall under någon tid gagna det allmänna genom att arbeta inom det verksamhetsområde, för vilket utbildningen förberett. De sakkunniga kunna dock icke finna denna synpunkt innebära något vägande skäl för ett krav på viss tids lärartjänstgöring. Den fortsatta utbildningen vid universitet och högskolor är ju, såsom en reservant inom skolkommissionen framhållit, »ej avsedd att leda de studerande in på andra levnadsbanor utan endast att göra dem bättre

skickade för den bana de redan valt, nämligen lärarbanan, och för vilken de erhållit en första utbildning» (Statens offentliga utredningar 1923: 41, s. 61). Den betydande utvecklingen under de senaste åren av folkskolan och dess överbyggnader har också, såsom skolöverstyrelsen anför i sitt yttrande den 5 mars 1926 över skolkommissionens betänkande, »kraftigt bidragit till att nödvändiggöra systematiska åtgärder för folkskollärarnas fortbildning. Det måste anses vara av stor betydelse att till vissa synnerligen krävande och ansvarsfulla befattningar inom det arbetsfält, som representeras av den egentliga folkskolan och dess överbyggnader, kunna påräkna personer, som ej blott äga ingående kännedom om och förtrogenhet med folkskolans arbetsuppgifter och behov, utan även förvärvat en mera omfattande och djupgående teoretisk utbildning än den, som seminariet kan skänka. För folkundervisningen är det för visso i hög grad förmånligt, om exempelvis vid tillsättande av inspektörs- och överläraryrkesbefattningar jämväl på så sätt kvalificerade aspiranter finnas att tillgå, liksom det också är önskvärt, att åtminstone en del av lärarpersonalen vid högre folkskolor har erfarenhet av undervisningen inom den grundläggande skolan, folkskolan.»

Det må i detta sammanhang erinras om att den svenska folkskollärarkåren redan till en betydande del utgöres av studenter, vilka alltså äga behörighet att bedriva studier och avlägga examina vid universitet och högskolor utan att detta förhållande vederligen haft några för folkskolan menliga följder. Enbart under åren 1929—38 ha 262 manliga och 165 kvinnliga elever med studentexamen intagits vid de fyraåriga folkskoleseminarierna, och under samma tioårsperiod ha sammanlagt 366 manliga och 312 kvinnliga elever intagits å seminariernas studentlinjer. Det synes icke finnas grundad anledning förmoda, att en underlättad övergång från seminarium till universitet skulle medföra, att utexaminerade folkskollärare i någon avsevärt större utsträckning än hittills komme att välja annat verksamhetsfält än folkskolan. Däremot kan det möjligen förväntas, att åtskilliga folkskollärare framdeles önska undergå kompletterande prövning för studentexamen enbart i syfte att vidga sina språkkunskaper eller av andra liknande skäl men utan avsikt att sedermera avlägga akademiska examina.

De sakkunniga, som alltså icke anse skäl föreligga att uppställa viss tids praktisk tjänstgöring såsom villkor för folkskollärares tillträde till universitet och högskolor, vilja tvärtom framhålla, att det ur såväl ifrågavarande läroanstalters som den enskildes synpunkt vore en avgjord fördel, om de akademiska studierna i regel kunde påbörjas så snart efter avlagd folkskollärarexamen som möjligt. Folkskollärare måste, såsom tidigare påpekats, redan vid avläggandet av studentexamen förutsättas vara genomsnittligt rätt avsevärt äldre än läroverkens abiturienter, och varje onödigt dröjsmål med påbörjandet av universitetsstudierna skulle därför in-

nebära, att de kunde uppnå den avsedda examen och därmed möjlighet till varaktig försörjning först vid en betydligt högre levnadsålder än vad som är önskvärt. Även ur pedagogisk synpunkt synes det vara angeläget att så vitt möjligt undvika längre avbrott i de teoretiska studierna. För den fortsatta utbildningen vore det givetvis av stort värde, om den kunde ske vid en tid, då de i seminariet inhämtade kunskaperna allttjämt vore fullt aktuella, och vid en för kunskapstillägnandet gynnsam ålder.

Av anförda skäl föreslå de sakkunniga, att rätten till komplettering för studentexamen begränsas till att gälla endast en viss tid, förslagsvis fem år, efter avläggandet av folkskollärarexamen, och att frågan om äldre folkskollärares rätt att på enahanda villkor undergå prövning för studentexamen avgöres av Kungl. Maj:t efter framställning i varje särskilt fall.

Möjlighet till prövning i flera ämnen.

De ifrågasatta alternativen till komplettering för studentexamen taga i främsta rummet sikte på den grupp av examinander, som torde komma att utgöra det övervägande flertalet av samtliga, nämligen de som genom universitets- eller högskolestudier önska ytterligare utbilda sig för lärarbanan. Däremot kan den nyinrättade studentexamen för folkskollärare icke beräknas i och för sig medföra behörighet att vinna inträde vid samtliga de fackhögskolor och övriga specialkurser, beträffande vilka gälla särskilda inträdesfordringar med krav på studentbetyg i vissa ämnen. I den förmodligen ringa mån folkskollärare komma att övergå till de levnadsbanor, till vilka ifrågavarande speciella utbildningsgrenar äro avsedda att förbereda, måste därför kompletterande studier tillkomma. I detta avseende komma folkskollärare dock knappast att stå i någon mindre gynnad särställning i förhållande till övriga studenter, ty trots det differentierade gymnasiets mångfald av ämneskombinationer ha som bekant fyllnadsprövningar i angivet syfte i stor utsträckning visat sig vara nödvändiga även i fråga om läroverkens egna lärjungar.¹

¹ Det under senare år snabbt ökade antalet fyllnadsprövningar efter studentexamen har givit anledning till två likalydande motioner vid 1939 års riksdag av hrr Harald Nordenson (FK nr 77) och Ivar Anderson (AK nr 125), vari hemställts om utredning angående tillhandahållande genom statens försorg av undervisning för fyllnadsprövande efter studentexamen, antingen genom upprättande av ett statens läroverk för partiell studentexamen eller genom kvällsundervisning vid vissa läroverk eller på annat sätt. Statsutskottet anförde i sitt utlåtande (nr 206), att motionerna utan tvivel berörde ett viktigt problem inom undervisningsväsendet, men den av motionärerna anvisade vägen att upprätta ett särskilt läroverk, vari skulle meddelas undervisning icke blott för kompletanter utan även för elever, som åsyftade avläggande av s. k. »partiell studentexamen», kunde utskottet icke finna framkomlig. Då de problem, som sammanhänge med fyllnadsprövningsinstitutet, tvivelsutan redan vore föremål för departementschefens uppmärksamhet, och då vidare frågan om en »partiell studentexamen» berörts i en nyligen avslutad sakkunnigutredning och således redan underställts Kungl. Maj:t för övervägande, avstyrkte utskottet bifall till motionerna. Båda kamrarna beslutade i enlighet med utskottets förslag.

Med hänsyn till de folkskollärare, vilka i och för inträde vid viss fackutbildningsanstalt eller av annat skäl önska undergå prövning för studentexamen jämväl i andra ämnen än de ovan föreslagna, anse de sakkunniga skäligt föreslå, att examinand, som så önskar, skall vara berättigad att i examen medtaga ett eller flera ämnen förutom dem, som ingå i den valda kombinationen. Vid examen enligt fordringarna å realgymnasiet böra därvid i fråga om ämnena engelska, matematik, fysik och kemi gälla de ovan (s. 26) föreslagna begränsningarna i tentamenskurserna.

Partiell studentexamen.

Vid sidan av universiteten och övriga högre läroanstalter, vid vilka studentexamen utgör uteslutande behörighetsgrund för tillträde, finnas emellertid även andra, i vilkas inträdesfordringar ingå studentkunskaper endast i vissa ämnen. Sålunda kan inträde vid skogshögskolan och gymnastiska centralinstitutet vinnas bland annat av den, som avlagt realexamen eller styrkt sig äga däremot svarande kunskaper samt dessutom undergått prövning enligt fordringarna för studentexamen i vissa föreskrivna ämnen. I avsikt att möjliggöra för inträdessökande vid de nämnda två läroanstalterna att förvärva vitsord om nödig kompetens ha kungl. kungörelser utfärdats den 22 juni 1934 (nr 354) och den 16 april 1937 (nr 148) med vissa bestämmelser angående särskild prövning enligt fordringarna för studentexamen. Enligt sistnämnda kungörelse äger den, som avlagt realexamen, praktisk realexamen, teknisk studentexamen eller godkänd avgångsexamen från folkhögskolans specialkurs för lantbruks-, mejeri- och skogsstuderande eller som förvärvat normalskolekompetens, så ock den, som eljest av skolöverstyrelsen prövas äga med realexamen likvärdig utbildning, rätt att undergå dylik särskild prövning i ämnena svensk skrivning, tyska, engelska, franska, matematik (allmän kurs och specialkurs), biologi med hälsolära, fysik och kemi. För sådan prövning skall i tillämpliga delar gälla vad som är eller kan varda särskilt stadgat rörande fyllnadsprövning efter avlagd studentexamen.

Nämnda kungörelser innebära, såsom de studentexamenssakkunniga (ss. 118 f.) framhållit, ur principiell synpunkt en intressant nyhet genom frångåendet av den tidigare gällande förutsättningen för tilldelande av betyg motsvarande fordringarna för studentexamen, nämligen presterandet av en fullständig gymnasiekurs eller likvärdiga kunskaper inom någon av de stadgade ämnesgrupperna. Ehuru denna nya speciella ersättningsform för studentexamen, vilken av nämnda sakkunniga provisoriskt kallats »partiell studentexamen», tillkommit med ändamål att bereda vissa kategorier av studerande tillfälle att styrka sin kompetens för inträde vid vissa läro-

anstalter, ger den dock möjlighet åt envar som så önskar att få sina kunskaper i ifrågavarande ämnen prövade. Den skulle emellertid enligt de studentexamenssakkunnigas flerstädes (ss. 37 ff., 118 ff., 132 f.) uttryckta mening kunna få en betydligt vidgad praktisk användning genom att utsträckas dels till att omfatta alla i högsta gymnasieringen förekommande läroämnen, dels till att i berörda avseende även omfatta övriga fortbildningsanstalter, för vilkas genomgående en fullständig gymnasiekurs icke befinnes vara en nödvändig betingelse. I vissa fall fordras nämligen av icke-studenter, som söka inträde vid högre läroanstalter, att de skola styrka studentkunskaper i vissa ämnen, utan att därvid angivits i vilken form styrkandet skall ske. Bland annat skulle en dylik generellt genomförd »partiell studentexamen» kunna bli till nytta för sådana inträdessökande vid de tekniska högskolorna, handelshögskolorna och lantbrukshögskolan, vilka icke avlagt fullständig studentexamen. Slutligen erinra de studentexamenssakkunniga därom, att vid beviljandet av dispens för inträde vid universitet ofta uppställts såsom villkor, att sökanden skulle styrka sig i vissa ämnen äga kunskaper motsvarande fordringarna för studentexamen, utan att därvid föreskrivits på vilket sätt detta skulle ske.

De studentexamenssakkunnigas framställning på denna punkt utmynnar i förslag om att lärjunge från enskild undervisning, som icke önskar undergå fullständig privatistexamen, skall efter fritt val få undergå provning i ett eller flera av de på timplanen för gymnasiet eller lyceets högsta årsklass upptagna läroämnena enligt fordringarna i varje särskilt ämne för godkänd avgång från nämnda årsklass. Den som så önskar skall ock äga undergå sådan provning allenast enligt fordringarna för ämnets skriftliga behandling, därest skriftlig avgångsprövning i ämnet å vederbörande bildningslinje kan förekomma. För övrigt skall om dylik »partiell studentexamen» i tillämpliga delar gälla vad som är stadgat om provning av privatister.

För folkskollärare, som i syfte att vinna kompetens för inträde vid vissa läroanstalter eller av annat skäl önska vitsord om studentkunskaper i ett eller flera av gymnasiet läroämnen, skulle en dylik »partiell studentexamen» förvisso innebära en ändamålsenlig form för styrkandet av nämnda kunskaper. De sakkunniga vilja fördensskull tillstyrka anordnandet av en sådan partiell provning och förutsätta därvid, att folkskollärare enligt 1937 års stadga vid undergåendet av dylik särskild provning skall äga rätt att tillgodoräkna sig i folkskollärarexamen erhållna vitsord i samma utsträckning som ovan (ss. 24 ff.) föreslagits beträffande den för folkskollärare speciellt avsedda formen av provning för studentexamen.

Examensordning.

Beträffande folkskollärares avläggande av studentexamen synes — vare sig prövningen omfattar de för folkskollärare speciellt föreslagna kompletteringsämnena eller samtliga icke tillgodoräknade ämnen inom en ämnesgrupp eller ett eller flera ämnen efter fritt val — i tillämpliga delar böra gälla vad som är eller framdeles kan varda stadgat angående prövning av lärjungar från enskild undervisning (privatister). Genom en dylik anknytning till en redan tillämpad examensform torde inga rubbningar i läroverkens arbete eller andra organisatoriska spörsmål behöva befaras uppstå i anledning av den nya anordningen.

C. Studentexamen för folkskollärare enligt 1914 års seminariestadga.

Generell behörighet eller dispens?

I inledningen till närmast föregående kapitel påpekades, att såväl 1932 års seminariesakkunniga som 1936 års studentexamenssakkunniga givit uttryck åt den uppfattningen, att frågan om befrielse från prövning i studentexamen för folkskollärare, som utexaminerats enligt den före ikraftträdandet av 1937 års seminariestadga gällande ordning, framdeles liksom dittills borde avgöras efter prövning i varje särskilt fall. De folkskollärare av denna kategori, som önskade bedriva akademiska studier utan att först avlägga en fullständig studentexamen efter läroverksstadgans fordringar, skulle alltså även i fortsättningen vara hänvisade till att hos Kungl. Maj:t eller eventuellt skolöverstyrelsen anhålla om dispens.

I de fall, då avsevärd tid förflutit efter avslutandet av seminariestudierna, synes ett dylikt fortsatt dispensförfarande erbjuda den naturliga lösningen redan med hänsyn därtill, att seminarieutbildningens kvalitet näppeligen varit densamma under 1914 års seminariestadgas hela giltighetstid. Därtill kommer, att ifrågavarande folkskollärare uppnått en relativt hög och för universitetsstudier mindre gynnsam levnadsålder. Dispensansökningar från sådana äldre folkskollärare torde för övrigt bli sällsynta undantag, varför denna fråga följaktligen har mycket ringa praktiskt intresse.

Annorlunda ställer det sig emellertid för dem, som utexaminerats under de senaste åren eller skola utexamineras vårterminen 1940, då den sista årgången folkskollärare enligt 1914 års stadga kommer att lämna seminarierna. Det synes de sakkunniga vara lämpligt att även för sistnämnda

kategori av folkskollärare ersätta det hittills tillämpade dispensförfarandet med generella behörighetsregler, och de sakkunniga ha till ledning för bestämmandet av dessa regler gjort jämförelser beträffande inträdesfordringar och undervisningsplaner i stort sett analoga med dem, som ovan företagits i fråga om folkskollärare enligt 1937 års stadga.

Inträdesfordringar vid fyraårigt folkskoleseminarium enligt 1914 års stadga.

De formella fordringarna för inträde vid ett folkskoleseminarium voro enligt 1914 års stadga för statens folkskoleseminarier (nr 133) vida lindrigare än motsvarande fordringar enligt nu gällande stadga. Sålunda krävdes enligt förstnämnda stadgas § 31 för godkänt vitsord vid provning till första klassen kunskaper, vilka i fråga om ämnena geografi och svensk historia motsvarade vad som meddelades i realskolans fem lägre klasser (genom kungörelse år 1930, nr 73, ändrat till klasserna 1—3 av fyraårig och klasserna 1—4 av femårig realskola), i ämnena matematik och naturkunnighet överensstämde med kursen för folkskola av A-formen samt i ämnena kristendomskunskap och modersmålet avsevärt överstego det i folkskolan meddelade kunskapsmåttet.

Trots att dessa inträdesfordringar endast undergått smärre formella ändringar under stadgans omkring kvartssekellånga giltighetstid, ha de i realiteten successivt höjts och ha under senare år legat betydligt högre än vad stadgans ordalag ge vid handen. En kraftigt bidragande orsak till denna utveckling har varit den i proportion till antalet intagna elever starkt ökade tillströmningen av inträdessökande (tabell 8). Medan under femårsperioden 1915—19 icke mindre än 53.6 % av de för inträde i första klassen prövade kunde beredas plats vid seminarierna, intogos åren 1920—24 37.4 %, åren 1925—29 27.9 % och åren 1930—34 endast 18.8 % av de prövade.¹

Seminarieelevernas föregående studieutbildning.

Naturligtvis har det förhållandet, att under de senaste tio à femton åren endast var fjärde eller var femte av dem, som deltagit i inträdesprovningarna, kunnat intagas i seminariernas första klass, verksamt bidragit till att den genomsnittliga kunskapsstandarden hos seminariernas lärjungar

¹ År 1935 intogos elever till första klassen vid ett enda seminarium, och år 1936, då den sista intagningen av elever efter den gamla stadgans fordringar ägde rum, trädde den nya seminarieorganisationen med dess nedskärning av antalet läroanstalter och lärjungar i funktion, varför siffrorna från dessa två år icke äro fullt jämförbara med de tidigare.

Tabell 8. Antalet under åren 1915—39 i första klassen vid fyraårigt seminarium prövade och intagna elever.¹

Å r	P r ö v a d e			I n t a g n a			Antalet intagna i procent av antalet prövade
	m.	kv.	samtliga	m.	kv.	samtliga	samtliga
1915	493	442	935	234	190	424	45.3
1916	476	418	894	289	189	478	53.5
1917	435	381	816	278	183	461	56.5
1918	487	395	882	292	205	497	56.3
1919	559	483	1 042	354	237	591	56.7
1920	604	471	1 075	371	260	631	58.7
1921	880	565	1 445	401	296	697	48.2
1922	1 367	713	2 080	393	296	689	33.1
1923	1 530	876	2 406	422	277	699	29.1
1924	1 200	744	1 944	406	228	634	32.6
1925	1 131	776	1 907	359	211	570	29.9
1926	912	527	1 439	220	134	354	24.6
1927	789	421	1 210	218	138	356	29.4
1928	978	480	1 458	220	140	360	24.6
1929	885	476	1 361	260	160	420	30.9
1930	1 025	541	1 566	264	155	419	26.8
1931	1 293	656	1 949	246	170	416	21.3
1932	1 441	799	2 240	225	126	351	15.7
1933	1 415	851	2 266	202	132	334	14.7
1934	1 096	656	1 752	200	121	321	18.3
1935	147	—	147	21 ²	—	21	14.3
1936	454	398	852	121	120	241	28.3
1937	532	484	1 016	120	120	240	23.6
1938	583	465	1 048	130	131	261	24.9
1939	620	512	1 132	121	113	234	20.7

¹ I tabellen ingå ej de tidigare existerande privata (kvinnliga) seminarierna, vilka hade tre-årig kurs. Intagning i dessa seminariers första klass ägde sista gången rum höstterminen 1924. Ej heller är den år 1937 påbörjade seminarielinjen för utbildning av småskollärarinnor till folkskollärarinnor medtagen.

² Detta år intogos nya elever till första klassen vid ett enda folkskoleseminarium (Göteborg).

under senare år legat vida högre än tidigare. Att så varit fallet, framgår med all önskvärd tydlighet av en sammanställning över de vid de fyraåriga seminarierna intagna elevernas föregående studieutbildning (tabellerna 9 och 10). Av denna sammanställning synes, att såväl det absoluta som det relativa antalet lärjungar med endast folkskola som förutbildning uppvisat en markerad nedgång, medan däremot antalet elever med realexamen eller annan därmed likvärdig eller högre föregående utbildning varit underkastat en lika tydlig men rakt motsatt tendens. Ännu år 1922 hade 43.4 % av de manliga och 40.4 % av de kvinnliga lärjungarna endast genomgått folkskola före inträdet vid seminariet, år 1926 hade motsvarande jämförelsesiffror sjunkit till respektive 39.4 % och 29.1 %, år 1930 voro de nere i respektive 29.9 % och 17.7 % för att slutligen år 1934 utgöra endast respektive 13.4 % och 10.6 %.

Samtidigt med denna starka tillbakagång av antalet intagna elever med endast folkskola som förutbildning har det procentuella antalet intagna elever med realexamen varit i stadigt uppåtgående. Under åren 1922—36 mer än fördubblades det relativa antalet i seminarierna intagna lärjungar, som avlagt realexamen, och steg beträffande manliga elever från 15.8 % till 37.2 % och beträffande kvinnliga elever från 22.3 % till 44.2 %. Under de första åren efter den nya seminariestadgans ikraftträdande har denna utveckling, såsom i annat sammanhang (s. 23) framhållits, ytterligare påskyndats.

Förskjutningen mot ett allt starkare inslag av lärjungar med bättre föregående studieutbildning framträder icke mindre tydligt, om man även tar hänsyn till antalet intagna elever med normalskolekompetens eller studentexamen. I tabell 11 ha uppgifterna om den procentuella fördelningen sammanförts i vissa grupper med lägre respektive högre förutbildning, och trots smärre fluktuationer vittna dessa siffror klart om en rakt motsatt utveckling inom de båda kategorierna. Det kan också förtjäna påpekas, att den genomsnittliga förutbildningen genomgående ligger väsentligt högre bland de kvinnliga än bland de manliga eleverna.

De skildrade förhållandena innebära alltså, såsom 1932 års seminariesakkunniga anför i sin utförliga redogörelse för de fyraåriga seminariernas elevrekrytering (ss. 28 ff.), att medan inträdesfordringarna formellt kvarstått på en nivå, som med undantag för ämnena historia och geografi i stort sett motsvarar folkskolans kurs, har ett växande antal av de i första klassen intagna eleverna avlagt realexamen, förvärvat normalskolekompetens eller avlagt studentexamen och således redovisat kunskaper motsvarande eller överstigande de för realexamen stadgade. Och därtill har den skärpta konkurrens om elevplatserna, som blivit en nödvändig följd av den ökade tillströmningen, medfört, att även flertalet av de inträdessökande, vilka ovan hänförs till grupper med lägre skolutbildning, vid provningarna visat

Tabell 9. Antalet under åren 1922—38 vid fyraårigt seminarium intagna elever, fördelade efter föregående studentutbildning. (Absoluta tal.)

Å r	Samtliga intagna		Därav i klasserna 2—4		F ö r e g å e n d e s t u d e n t u t b i l d n i n g												10. Stu- dent- examen ¹		11. Stu- dent- examen jämte aka- demiska studier		12. An- nan ut- bildning					
	1. Endast folkskola (inkl. folkskolans högre avdelning)		2. Högre folkskola		3. Folkhögskola eller lantmannaskola		4. Småskoleseminarium		5. Real-skola eller komm. mellan-skola utan real-examen		6. Högre flickskola utan normal-skolekompetens		7. Gymnasium utan studentexamen		8. Real-examen		9. Normal-skolekompetens		10. Stu- dent- examen ¹		11. Stu- dent- examen jämte aka- demiska studier		12. An- nan ut- bildning			
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.		
1922	449	327	56	31	195	132	14	13	67	11	1	8	31	10	15	15	1	71	73	49	28	11	—	—	27	4
1923	456	306	34	29	226	93	14	12	66	17	2	3	28	6	17	12	—	62	74	66	18	16	—	—	28	2
1924	429	244	23	16	215	70	17	7	55	16	1	2	31	9	11	8	2	72	59	51	12	10	—	—	18	7
1925	360	227	1	16	159	52	18	16	44	21	—	7	20	7	14	13	1	82	50	43	8	12	—	—	16	4
1926	221	134	1	—	87	39	19	9	21	4	—	2	14	4	3	7	5	56	37	31	8	—	—	—	9	—
1927	219	139	1	1	90	36	6	7	26	9	—	3	7	2	5	11	6	62	41	27	8	2	—	—	9	1
1928	223	140	3	—	75	15	11	5	25	1	—	8	7	3	3	7	5	65	57	36	24	6	—	—	6	1
1929	262	160	2	—	87	29	3	8	34	3	—	2	12	6	9	6	2	100	51	46	13	4	—	—	3	—
1930	268	158	4	3	80	28	11	6	51	10	—	3	8	1	7	12	4	76	49	44	16	5	—	—	13	1
1931	272	196	26	26	60	28	3	11	45	13	—	—	13	3	3	10	2	82	52	51	39	31	—	—	11	1
1932	228	127	3	1	45	19	4	3	42	8	—	1	8	1	5	8	2	74	44	34	32	9	—	—	12	1
1933	206	133	4	1	35	30	7	4	31	10	—	3	6	—	2	6	—	69	46	19	40	14	—	—	4	1
1934	202	123	2	2	28	13	3	2	29	9	—	5	9	—	—	5	3	74	40	30	39	19	—	—	7	1
1935	24	4	3	4	2	—	2	—	6	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	—	5	—	—	—	3	4
1936	121	120	—	—	30	7	1	2	22	10	—	—	3	—	1	3	2	45	53	13	13	24	—	—	2	—
1937	121	120	1	—	13	4	3	—	23	6	—	1	1	1	—	5	3	54	62	15	15	26	—	—	1	—
1938	131	131	1	—	21	4	—	—	16	9	—	2	1	2	—	4	3	70	81	13	15	17	—	—	3	—

¹ I siffrorna för åren 1922—27 ingår möjligen en och annan elev med studentexamen jämte akademiska studier.

¹ I siffrorna för åren 1922—27 ingår möjligen en och annan elev med studentexamen jämte akademiska studier.

Tabell 10. Antalet under åren 1922—38 vid fyraårigt seminarium intagna elever, fördelade efter föregående studieutbildning. (Relativa tal.)

F ö r e g å e n d e s t u d i e u t b i l d n i n g (i procent av samtliga intagna)																								
Å r	1. Endast folkskola (inkl. folkskolans högre avdelning)		2. Högre folkskola		3. Folkhögskola eller lantmannaskola		4. Småskoleseminarium		5. Realskola eller komm. mellan-skola utan real-examen		6. Högre flickskola utan normal-skolekompetens		7. Gymnasium utan studentexamen		8. Real-examen		9. Normal-skolekompetens		10. Studentexamen		11. Studentexamen jämte akademiska studier		12. Annan utbildning	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
1922	43.4	40.4	3.1	4.0	14.9	3.4	0.2	2.4	6.9	3.0	4.6	3.4	0.3	15.8	22.3	15.0	6.3	3.4	—	—	—	—	6.0	1.2
1923	49.6	30.4	3.1	3.9	14.5	5.5	0.4	1.0	6.1	2.0	5.6	2.6	—	13.6	24.2	21.6	4.0	5.2	—	—	—	—	6.1	0.6
1924	50.1	28.7	4.0	2.9	12.8	6.6	0.2	0.8	7.2	3.7	4.5	1.9	0.8	16.8	24.2	20.9	2.8	4.0	—	—	—	—	4.2	2.9
1925	44.2	22.9	5.0	7.0	12.2	9.3	—	3.1	5.6	3.1	6.2	3.6	0.4	22.8	22.0	18.9	2.2	5.3	—	—	—	—	4.4	1.8
1926	39.4	29.1	8.6	6.7	9.5	3.0	—	1.5	6.3	3.0	2.3	3.2	3.7	25.3	27.6	23.1	3.6	—	—	—	—	4.1	—	
1927	41.1	25.9	2.7	5.1	11.9	6.5	—	2.2	3.2	1.4	3.6	5.0	4.3	28.3	29.5	19.4	3.7	1.4	—	—	—	4.1	0.7	
1928	33.6	10.7	4.9	3.6	11.2	0.7	—	5.7	3.1	2.1	2.1	3.1	3.6	29.2	40.8	25.7	10.8	4.3	1.4	—	—	2.7	0.7	
1929	33.2	18.1	1.1	5.0	13.0	1.9	—	1.3	4.6	3.7	5.6	2.3	1.3	38.2	31.9	28.7	5.0	2.5	1.5	—	—	1.1	—	
1930	29.9	17.7	4.1	3.8	19.0	6.3	—	1.9	3.0	0.6	4.4	4.5	2.6	28.2	31.0	27.9	6.0	3.2	0.4	—	—	4.9	0.6	
1931	22.1	14.3	1.1	5.6	16.5	6.6	—	—	4.8	1.6	1.6	3.7	1.0	30.2	26.5	26.0	14.3	15.8	3.3	0.5	—	4.0	0.5	
1932	19.7	15.0	1.8	2.4	18.4	6.3	—	0.8	3.6	0.8	3.9	3.6	1.5	32.3	34.6	26.8	14.0	7.1	1.3	—	—	5.3	0.8	
1933	17.0	22.5	3.4	3.1	15.0	7.5	—	2.2	2.9	—	1.5	2.9	—	33.5	34.6	14.3	19.5	10.5	1.9	3.1	0.7	3.9	0.7	
1934	13.4	10.6	1.5	1.6	14.4	7.3	—	4.1	4.4	—	—	2.9	2.4	36.6	32.5	24.4	19.3	15.5	4.0	0.8	—	3.5	0.8	
1935	8.3	—	8.3	—	25.0	—	—	—	—	—	—	—	—	16.7	—	—	20.9	—	8.3	—	—	12.5	100.0	
1936	24.8	5.8	0.8	1.7	18.2	8.3	—	—	2.4	—	0.8	2.5	1.7	37.2	44.2	10.8	10.7	20.0	1.7	6.7	—	1.7	—	
1937	10.8	3.3	2.5	—	19.0	5.0	—	0.8	0.8	0.8	—	4.1	2.5	44.6	51.7	12.5	12.4	21.7	0.8	1.7	—	5.0	—	
1938	16.0	3.1	—	—	12.2	6.9	—	1.5	0.8	1.5	—	3.1	2.3	53.4	61.8	9.9	11.4	13.0	0.8	—	—	2.3	—	

Tabell 11. Jämförelse mellan vissa grupper av under åren 1922—38 vid fyraårigt seminarium intagna elever.

Å r	F ö r e g å e n d e s t u d i e u t b i l d n i n g ¹ (i procent av samtliga intagna)									
	Grupp 1		Grupperna 1, 2, 3		Grupperna 8, 9		Grupperna 10, 11		Grupperna 7—11	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
1922	43.4	40.4	61.4	47.8	15.8	37.3	6.3	3.4	25.5	41.0
1923	49.6	30.4	67.2	39.8	13.6	45.8	4.0	5.2	20.2	51.0
1924	50.1	28.7	66.9	38.2	16.8	45.1	2.8	4.0	21.5	49.9
1925	44.2	22.9	61.4	39.2	22.8	40.9	2.2	5.3	28.6	46.6
1926	39.4	29.1	57.5	38.8	25.3	50.7	3.6	—	32.1	54.4
1927	41.1	25.9	55.7	37.5	28.3	48.9	3.7	1.4	37.0	54.6
1928	33.6	10.7	49.7	15.0	29.2	66.5	12.2	4.3	44.5	74.4
1929	33.2	18.1	47.3	25.0	38.2	60.6	6.5	2.5	47.0	64.4
1930	29.9	17.7	53.0	27.8	28.2	58.9	6.4	3.2	39.1	64.7
1931	22.1	14.3	39.7	26.5	30.2	52.5	17.6	16.3	51.5	69.8
1932	19.7	15.0	39.9	23.7	32.3	61.4	15.3	7.1	51.2	70.0
1933	17.0	22.5	35.4	33.1	33.5	48.9	21.4	13.6	57.8	62.5
1934	13.4	10.6	29.3	19.5	36.6	56.9	23.3	16.3	62.8	75.6
1935	8.3	—	41.6	—	16.7	—	29.2	—	45.9	—
1936	24.8	5.8	43.8	15.8	37.2	55.0	12.4	26.7	52.1	83.4
1937	10.8	3.3	32.3	8.3	44.6	64.2	13.2	23.4	61.9	90.1
1938	16.0	3.1	28.2	10.0	53.4	71.7	12.2	13.0	68.7	87.0

¹ Beträffande gruppernas omfattning se tabellerna 9 och 10.

sig äga kunskaper, som legat väsentligt över de stadgade inträdesfordringarna. I stor utsträckning ha dessa överskjutande kunskaper inhämtats genom deltagande i s. k. preparandkurser; enligt av de seminariesakkunniga införskaffade uppgifter hade icke mindre än 66.5 % av de under åren 1932—34 i första klassen intagna förberett sig för inträde vid seminariet genom att genomgå dylik kurs. Nämnda utredning har också bekräftat det lättförklarliga förhållandet, att grupper med endast folkskoleunderbyggnad eller annan lägre förutbildning uppvisa en vida högre procentuell andel av deltagare i dessa kurser än övriga kategorier av inträdessökande.

De seminariesakkunniga kunde såsom resultat av sin undersökning på denna punkt bland annat konstatera, att de i folkskoleseminarierna intagna elevernas kunskapsnivå alltmör närmare sig realexamen, och att det redan av denna anledning vore lämpligt att genom en höjning av inträdesfordringarna åvägabrunga en bättre överensstämmelse mellan dessa och

de faktiskt rådande förhållandena. Den skärpning av inträdeskraven, vilken såsom en följd av nämnda sakkunnigas utredning och förslag genomfördes i 1937 års seminariestadga, innebar alltså knappast någon skarp brytning mot dittills i realiteten gällande ordning utan snarare en kodifiering av ett redan existerande tillstånd. Redan denna omständighet synes innebära skäl nog för en omprövning av frågan, huruvida icke folkskollärare, som under de senaste åren utexaminerats enligt 1914 års stadga, böra beredas vissa lättnader i fråga om tillträdet till universitetsstudier, i princip likartade med dem som föreslagits skola komma folkskollärare enligt 1937 års stadga till del.

Jämförelse mellan folkskollärarexamen enligt 1914 års stadga och studentexamen.

Då det gäller att bedöma, i vad mån ifrågavarande seminari utbildning motsvarar de för studentexamen uppställda kunskapsfordringarna, bör först erinras om den värdering, som gjorts av skolkommissionen i dess betänkande över folkskollärares fortbildning i vetenskapligt avseende (Statens offentligt utredningar 1923: 41, ss. 46 ff.). Kommissionen kom vid en jämförelse mellan lärokurserna i de olika kunskapsämnena vid å ena sidan folkskoleseminarierna och å andra sidan gymnasierna till det resultatet, att seminari utbildningen i fråga om ämnena kristendoms kunskap, geografi och psykologi kunde anses överlägsen gymnasiet och i fråga om modersmålet, historia samt biologi och hälsolära i det närmaste jämförlik med gymnasiet. Seminariets kurser i matematik och fysik motsvarade enligt kommissionens uppfattning fordringarna för andra respektive tredje ringen å latینگymnasiet, medan kursen i kemi vid flertalet seminarier icke nådde nämnvärt över realskolans. Vad slutligen beträffade den å seminariet meddelade undervisningen i främmande språk, vore den icke jämförlik med vare sig gymnasiet eller ens realskolans.

Skolöverstyrelsen anslöt sig i sitt utlåtande den 5 mars 1926 till skolkommissionens uppfattning på denna punkt med de reservationerna, att seminariets kurs i fysik under förutsättning av kvalificerat betyg borde kunna betraktas såsom ungefärligen likvärdig med latینگymnasiet, samt att såväl denna kurs som även — under nyssnämnda förutsättning — kursen i kemi borde kunna likställas med fordringarna för andra realringen.

De sakkunniga ha efter jämförelse mellan respektive lärokurser kommit till i stort sett samma resultat som skolöverstyrelsen men vilja dock framhålla, att den successivt fortgående effektiviseringen och kvalitetshöjningen av seminari utbildningen i vissa ämnen torde ha lett till en ytterligare utjämning beträffande det i respektive studentexamen och folkskol-

lärarexamen redovisade kunskapsstoffet. Sålunda anse de sakkunniga, att de å seminariet inhämtade kunskaperna i matematik kunna sägas ungefär motsvara fordringarna för studentexamen å latinlinjen eller för flyttning till näst högsta ringen å realgymnasiet samt i kemi fordringarna för flyttning till latینگymnasiets högsta eller realgymnasiets näst högsta ring.

En folkskollärarexamen enligt 1914 års seminariestadga synes alltså i åtskilliga ämnen garantera kunskaper, motsvarande de å gymnasiet genomgångna lärokurserna, och en komplettering för uppnående av studentexamenskompetens skulle därför icke behöva innebära en prövning i samtliga de ämnen, vilka ingå i studentexamen. Efter enahanda grunder, som ovan (ss. 24 ff.) anförts beträffande folkskollärare efter 1937 års stadga, borde en efter 1914 års stadga utexaminerad folkskollärare, som inom viss föreskriven tid efter avläggandet av folkskollärarexamen önskar undergå prövning för studentexamen, därvid få tillgodoräkna sig i förstnämnda examen erhållna vitsord i ämnena *kristendomskunskap*, *modersmålet*, *historia med samhällslära*, *geografi*, *filosofi* och *biologi med hälsolära* vid examen å såväl latinlinjen som reallinjen samt därjämte i ämnena *matematik* och *fysik* vid examen å latinlinjen.

Därest godkänt vitsord i folkskollärarexamen skulle medföra befrielse från prövning för studentexamen i nämnda ämnen, skulle alltså för avläggande av studentexamen enligt nu gällande ordning erfordras prövning i övriga ämnen inom någon av de i läroverksstadgans § 9 föreskrivna tillvalsgrupperna. En jämförelse med tabell 2 (s. 27) visar, att vid examen å *latinlinjen* prövning skulle ske *minst* i ämnena *latin*, *franska* och *engelska* efter fordringarna för studentexamen samt i *tyska* efter fordringarna för flyttning till näst högsta ringen (ämnesgrupperna 3 och 8). I de fall, då tyska inginge i ämneskombinationen (ämnesgrupperna 1, 2, 4, 7 och 10), skulle prövningen omfatta detta ämne enligt fordringarna för studentexamen, och på samma sätt skulle prövningen i förekommande fall omfatta grekiska (ämnesgrupperna 4, 5 och 6) eller kemi (ämnesgrupperna 9 och 11). Vid examen å *reallinjen* skulle kompletteringen gälla samma ämnen, vilka ovan (s. 28) anförts beträffande folkskollärare enligt 1937 års stadga, och alltså omfatta *minst* ämnena *matematik* (allmän kurs), *engelska* och *franska* efter fordringarna för studentexamen samt *tyska* efter fordringarna för flyttning till näst högsta ringen (ämnesgrupp 3).

Begränsad prövning för folkskollärare enligt

1914 års stadga.

Mot en dylik särskild studentexamen, avsedd för folkskollärare enligt 1914 års stadga och byggd på den principen, att komplettering skulle krä-

vas i samtliga de ämnen, i vilka seminarieutbildningen icke kan mäta sig med den å gymnasiet meddelade, kunna emellertid med fog resas samma invändningar som ovan (ss. 28 f.) gjorts mot en speciell studentexamen på enahanda grunder för folkskollärare, som utexaminerats efter nu gällande stadga. Även för de folkskollärare, varom det i detta kapitel är fråga, synes det därför vara skäligt att medgiva ytterligare lättnader vid avläggandet av studentexamen.

Om man till ledning för bestämmandet av arten och graden av dessa lättnader jämför de kunskapsmätt, som redovisas i en folkskollärarexamen enligt 1914 års stadga och i samma examen enligt 1937 års stadga, finner man den väsentligaste skillnaden bestå däri, att ett främmande levande språk, nämligen engelska, numera studeras såsom obligatoriskt ämne å seminariet. Visserligen förete de båda undervisningsplanerna även andra och delvis betydande skiljaktigheter, men dessa olikheter ha, såsom tidigare framhållits, i stort sett utjämnats under de senare åren av den gamla stadgans giltighetstid. Detta förhållande bekräftas av en jämförelse mellan de provningar, som de båda kategorierna av folkskollärare skulle behöva undergå för erhållande av studentexamenskompetens. Under förutsättning att godkänt vitsord i folkskollärarexamen medförde befrielse från provning i ovan angivna ämnen men komplettering för övrigt skulle ske i strikt överensstämmelse med föreskrifterna i 1933 års läroverksstadga, bleve nämligen enda skillnaden den, att en efter 1914 års seminariestadga utexaminerad folkskollärare vid studentexamen å latinlinjen — utom i fråga om de två ämneskombinationer, i vilka kemi ingår — skulle vara underkastad provning i ett ämne mera än en folkskollärare med examen enligt 1937 års stadga, nämligen engelska. Vid studentexamen å reallinjen skulle däremot provning i båda fallen äga rum i samma ämnen, men därvid är dock att märka, att förkunskaperna i engelska i förra fallet måste förutsättas vara relativt blygsamma eller kanske rentav obefintliga, medan de i senare fallet kunna betraktas såsom ungefärligen likvärdiga med fordringarna för flyttning till högsta ringen å det treåriga realgymnasiet.

Konklusionen av vad ovan anförts synes böra bli, att provningen för studentexamen för folkskollärare enligt 1914 års stadga bör omfatta de ämnen, vilka i annat sammanhang (s. 32) föreslagits beträffande enligt nya stadgan utexaminerade folkskollärare, samt därjämte ytterligare ett främmande språk. Detta innebär alltså, att ifrågavarande folkskollärare skulle vinna studentexamenskompetens genom godkänd provning *antingen* i latin samt två av ämnena tyska, engelska och franska enligt fordringarna för studentexamen å latinlinjen *eller* i matematik samt två av ämnena tyska, engelska och franska enligt fordringarna för studentexamen å reallinjen *eller* i tyska, engelska och franska enligt fordringarna för studentexamen å den nyspråkliga linjen.

Eftersom de generella behörighetsreglerna för båda kategorierna av folkskollärare äro avsedda att äga tillämpning endast inom en viss föreskriven tid, förslagsvis fem år, efter avläggandet av folkskollärarexamen, anse de sakkunniga den sålunda föreslagna skärpningen av kompletteringsfordringarna för folkskollärare, som utexaminerats efter den gamla stadgan, utgöra en fullt tillräcklig compensation för den förefintliga olikheten i fråga om lärokursernas omfattning. I övrigt böra därför gälla exakt samma bestämmelser för båda kategorierna av folkskollärare, däri inbegripet exempelvis kravet på kvalificerade examensbetyg samt rätten att på enahanda villkor få undergå prövning för partiell studentexamen.

II. Seminarieutbildade lärarinnors tillträde till universitet och högskolor.

A. Ärendets tidigare behandling.

I juni 1905 hemställde lärarinnan *Emilia Thorstensson m. fl.* i skrivelse till Kungl. Maj:t, att godkänd avgångsexamen från högre lärarinneseminariets tredje årsavdelning skulle på samma sätt som studentexamen berättiga till inträde vid universitet och avläggande av akademisk examen. Till stöd för framställningen anfördes bland annat, att de från högre lärarinneseminariet utexaminerade lärjungarna med hänsyn till studietidens längd, kursfordringar och allmän mognad borde kunna jämföras med studenter, samt att de enligt gällande läroverksstadga ägde kompetens till lärarinnebefattningar vid statliga samskolor.

Framställningen remitterades i och för yttrande dels till de akademiska myndigheterna och dels till dåvarande överstyrelsen för rikets allmänna läroverk.

Större akademiska konsistoriet i Uppsala avstyrkte, men en minoritet av fem ledamöter yrkade bifall till framställningen, av vilka dock två förordade den begränsningen, att för avläggande av humanistisk filosofie kandidat- och licentiatexamen samt teologisk-filosofisk examen skulle fordras intyg om studentkunskaper i latin och för avläggande av matematisk-naturvetenskaplig filosofie kandidat- och licentiatexamen samt medicinsk-filosofisk examen skulle fordras studentkunskaper i matematik, samt att, där studentbetyg i visst ämne vore eller framdeles komme att bli stadgat för tillträde till viss undervisning eller avläggande av viss examen, godkända kunskaper i detta ämne borde vitsordas i avgångsbetyget från seminariet eller genom komplettering motsvarande fordringarna för studentexamen.

Teologiska fakulteten i Lund tillstyrkte, likaså majoriteten av *juridiska fakulteten*, för så vitt framställningen gällde rätt till inskrivning i fakulteten och till avläggande av kansliexamen samt under förutsättning av komplettering till studentexamen i vissa ämnen, vilka icke inginge i lärarinneseminariets undervisningsschema, även till avläggande av juris kandidatexamen. Även majoriteten inom *medicinska fakulteten* yrkade bifall, dock på villkor att avgångsexamen vid lärarinneseminariet övervakades

av censorer samt att för inträde i fakulteten krävdes styrkande av sådana särskilda insikter, som av övriga studerande härför fordrades. *Filosofiska fakulteten* avstyrkte däremot och anförde såsom motivering bland annat, att utbildningen vid lärarinneseminariet genom frånvaron av klassiska språk samt genom lägre fordringar i matematik och övriga realämnen vore underlägsen studentexamen å såväl latin- som reallinjen. Vidare erinrade fakulteten om att avgångsexamen från lärarinneseminariet icke vore underkastad offentlig kontroll av censorer.

Större akademiska konsistoriet i Lund yrkade avslag med nio röster mot sju och framhöll, att ett bifall till framställningen skulle draga med sig betänkliga konsekvenser och universiteten komma att översvämmas av ett för akademiska studier otillräckligt utbildat lärjungematerial. Det vore också olämpligt att successivt vidtaga förändringar i villkoren för inskrivning vid universitetet genom en lång rad av dispenser. Minoriteten ansåg de seminarieutbildade lärarinnornas strävan efter fortsatt utbildning berömvärd och väl förtjänt av universitetsmyndigheternas välvilliga tillmötesgående. I den mån ett visst mått av kunskaper i latin, matematik eller något annat ämne vore erforderligt för de fortsatta studierna, kunde dylika kunskaper lämpligen vitsordas genom särskilt intyg.

Karolinska institutets lärarkollegium anslöt sig oförbehållsamt till det framlagda förslaget och påpekade, att undervisningen vid högre lärarinneseminariet liksom vid universiteten till väsentlig del skedde genom föreläsningar. Det vore för övrigt otvivelaktigt, att de seminarieutbildade lärarinnorna fullt ut nått samma allmänna kunskapsnivå och intellektuella utbildning som från läroverken utexaminerade studenter, för vilka de icke heller stode tillbaka i fråga om mogenhet och ålder.

Stockholms högskolas lärarråd och styrelse förklarade, att förutsättningarna för framgångsrika universitetsstudier vore mindre att söka i vissa bestämda kunskapsprov än i en allmän mogenhet och vana vid ett självständigt studiearbete, och hade ur denna synpunkt intet att erinra mot ett bifall till den föreliggande framställningen.

Inom *Göteborgs högskolas lärarråd och styrelse* gjorde sig skilda meningar gällande. Sex ledamöter av lärarrådet hävdade, att förslaget kunde tillstyrkas beträffande de från högre lärarinneseminariet utgångna elever, vilka förutom betyg om godkända kunskaper i de för seminariet obligatoriska läroämnena även företedde dylikt betyg i tyska, antingen från någon av seminariets årsavdelningar eller från högre flickskola. Fyra ledamöter ansågo, att framställningen borde förordas utan villkor, medan två ledamöter funno den böra avstyrkas. Även inom högskolans styrelse voro nämnda tre ståndpunkter företrädade.

Universitetskanslern förklarade sig i sitt utlåtande icke kunna tillstyrka, att framställningen bifölles utan inskränkning, främst på grund av semi-

nariekursernas tämligen ensidiga inriktning på ett visst levnadskall samt den vid seminariet stadgade bortvalsrätten, varigenom vissa luckor kunde förefinnas i de därifrån utexaminerade lärarinnornas utbildning av beskaffenhet att försvåra eller på åtskilliga områden rentav omöjliggöra ett fruktbringande akademiskt studiearbete. Däremot syntes hinder i och för sig icke böra möta att medgiva rätt för den, som genomgått seminariets tredje årsavdelning, att efter nödig komplettering i kurserna till studentexamen på latinlinjen B (d. v. s. den egentliga latinlinjen utan grekiska) eller på reallinjen inskrivas såsom studerande vid universitet eller högskola och där avlägga examen. Det vore därvid att föredraga, om dylikt tillstånd kunde lämnas genom allmänt stadgande och ej genom beviljande av dispensansökningar. Tillämpningen syntes böra övervakas av censorerna vid studentexamen eller på annat lämpligt sätt.

Överstyrelsen för rikets allmänna läroverk hänvisade i sitt yttrande den 14 juli 1908 till sitt två månader tidigare överlämnade förslag till nytt reglemente för högre lärarinneseminariet och ansåg den, som genomgått det eventuellt omorganiserade seminariet, äga erforderlig kompetens för erhållande av rätt att inskrivas vid universitet. Beträffande de från seminariets tredje årsavdelning enligt dittills gällande bestämmelser utexaminerade fann överstyrelsen dylik rätt endast böra tillkomma den, som kompletterat sin examen i enlighet med förslaget om efterprovning.

Sedan 1909 års riksdag avslagit Kungl. Maj:ts förslag om utsträckande av högre lärarinneseminariets utbildningskurs till att omfatta fyra år i stället för tidigare tre år, återförvisades ärendet till läroverksöverstyrelsen i och för förnyat utlåtande. I detta nya yttrande, avgivet den 30 november 1911, föreslog överstyrelsen, att den, som avlagt avgångsexamen vid högre lärarinneseminariet, skulle äga rätt att inskrivas vid filosofisk fakultet samt att där avlägga examen, dock först efter att ha styrkt vissa förkunskaper i de ämnen, som vore avsedda att ingå i den åsyftade examen, i överensstämmelse med av överstyrelsen framlagt detaljerat förslag. Två ledamöter av överstyrelsen framhöllo i särskilt yttrande, att den generella behörigheten borde avse endast lärarinnor, som utexaminerats efter seminariets omorganisation enligt kungl. brevet den 21 april 1911, och att äldre lärjungars rätt till universitetsstudier skulle avgöras genom dispens i varje enskilt fall.

Den 30 maj 1914 hänvände sig *centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen* till Kungl. Maj:t i samma ärende och hemställde, att godkänd avgångsexamen från högre lärarinneseminariet och med detta av Kungl. Maj:t likställda enskilda läroanstalter skulle berättiga till inskrivning vid universitet på samma sätt som i vanlig ordning avlagd studentexamen. Centralstyrelsen erinrade om att frågan kommit i ett nytt läge

dels genom högre lärarinneseminiariets omorganisation och dels genom det slutgiltiga genomförandet av 1905 års läroverksreform upp till studentexamen. Det skulle för de högre flickskolorna vara av stort värde, om universiteten stode öppna för de lärarinnor, som, särskilt om de undervisade på högstadiet, ansåge sin undervisning kräva fortsatta studier. Enligt centralstyrelsens mening ägde de seminarieutbildade lärarinnorna fullt tillräckliga kunskaper för universitetsstudier. Det kunde icke råda något tvivel därom, att en fullständigt genomgången utbildningskurs vid ett högre lärarinneseminarium, där såväl studiesätt som studieresultat kontrollerades av läroverksöverstyrelsen, garanterade förmåga att följa och tillgodogöra sig akademisk undervisning fullt ut lika väl som studentexamen.

De nämnda framställningarna överlämnades till *skolkommissionen*, som däröver avgav yttrande i sitt betänkande VI (Statens offentliga utredningar 1923:41). Enär huvudsyftet med de ifrågasatta åtgärderna syntes vara att ge ifrågavarande lärarinnor möjlighet till vetenskaplig fortbildning för framtida verksamhet i skolans eller överhuvudtaget i undervisningens tjänst, ansåg kommissionen det vara ändamålsenligt, att ett eventuellt medgivande att efter genomgång av högre lärarinneseminariet få bedriva studier och avlägga examen vid universitet begränsades till att gälla de teologiska och filosofiska fakulteterna. Vidare borde dylik generell behörighet endast avse lärarinnor, som utexaminerats efter 1911 års seminariereform.

Med stöd av en ingående jämförelse mellan högre lärarinneseminiariets kurser och gällande fordringar för studentexamen samt i övrigt i tillämpliga delar med samma eller liknande motivering, som av kommissionen anförst beträffande folkskollärares tillträde till universitet (jfr ovan ss. 8 f.), hemställde kommissionen, att elev, som vid avgångsexamen från statens högre lärarinneseminarium enligt bestämmelserna i kungl. breven den 19 augusti 1910 och den 21 april 1911 erhållit genomsnittligt minst vitsordet Med beröm godkänd i de i den högre kursen ingående läroämnena, och som därefter under minst två läsår med nit och skicklighet fullgjort tjänstgöring vid sådan läroanstalt, som i då gällande läroverksstadgas § 186 mom. 1 omförmäldes (d. v. s. vid allmänt läroverk eller annan under läroverksöverstyrelsens inseende ställd läroanstalt eller vid folkskoleseminarium, teknisk elementarskola, kungl. sjökrigsskolan eller statsunderstödd folkhögskola), måtte medgivas rätt att under enahanda villkor, som för studenter vore föreskrivna, inskrivas i teologisk eller filosofisk fakultet och där avlägga examen. Däremot ansåg sig kommissionen förhindrad tillstyrka, att dylikt generellt medgivande att vinna inträde vid universitet lämnades från de privata högre seminarierna utexaminerade lärarinnor.

I särskilt yttrande till skolkommissionens betänkande uttryckte två ledamöter den åsikten, att även de lärarinnor, som avlagt avgångsexamen före seminariets omorganisation, ägde sådan allmänbildning och sådana studieförutsättningar, att de utan särskild dispens borde erhålla den ifrågasatta rätten. En tredje ledamot ansåg, att de elever, som icke erhållit undervisning i det tredje språket å seminariet, skulle för att kunna inskrivas vid universitet förete intyg, att de i detta språk ägde kunskaper motsvarande fordringarna för studentexamen. Slutligen avsåg den i annat sammanhang (s. 9) berörda reservationen beträffande kravet på viss tids tjänstgöring icke blott folkskollärare utan även från högre lärarinneseminariet utexaminerade lärjungar.

Över skolkommissionens utlåtande i detta ärende avgåvos yttranden av de akademiska myndigheterna, de berörda lärarinneorganisationerna, de högre lärarinneseminierna samt skolöverstyrelsen.

Teologiska fakulteten i Uppsala hade intet att erinra mot kommissionens förslag utom i fråga om kravet på språkkunskaper, där fakulteten ville starkt understödja det i särskilt yttrande framförda önskemålet om skärpta fordringar. *Filosofiska fakulteten* tillstyrkte förslaget med det tillägget, att avgångsexamen från högre lärarinneseminariet skulle kontrolleras av censorer, samt att lärjunge, som icke erhållit undervisning i det tredje språket vid seminariet, skulle genom intyg om av censorer kontrollerad komplementen styrka sig äga kunskaper i detta språk motsvarande fordringarna för betyget Godkänd för studentexamen å latinlinjen. *Större akademiska konsistoriet* gjorde, såsom ovan (s. 10) framhållits, den allmänna anmärkningen, att det vore principiellt oriktigt att såsom en generell regel stadga rätt att inskrivas och taga examen enbart i en viss eller några vissa fakulteter. Vad anginge de från högre lärarinneseminariet utgångna lärarinnorna, erkände visserligen konsistoriet, att det icke torde finnas fog att anse deras allmänna mogenhet och bildning underlägsen den som studentexamen vid allmänt läroverk garanterade. På grund av den vid vissa ämneskombinationer inom seminariets högre avdelning förekommande bristen i språkkunskaper samt frånvaron av censorsk kontroll vid avgångsexamen och vidare med hänsyn till den i det hela ganska skiljaktiga kompetens, som genom de växlande ämneskombinationerna kunde uppstå, ansåg sig dock konsistoriet böra avstyrka förslaget och i stället förorda fortsatt tillämpning av det dittills praktiserade dispensförfarandet.

Teologiska fakulteten i Lund uttalade sig i tillstyrkande riktning men framhöll, att tyska under alla förhållanden borde ingå såsom det ena av de främmande språken i seminariets lägre kurs. Fakulteten kunde vidare icke finna tillräckliga skäl föreligga att uppställa krav på två års praktisk lärarverksamhet och påyrkade slutligen utredning angående de privata högre lärarinneseminiernas likställighet med statens högre lärarinneseminarium

i ifrågavarande avseende. *Filosofiska fakulteten* anslöt sig till skolkommisionens förslag men förordade starkare garantier i fråga om kunskaper i moderna språk. Vidare ansåg fakulteten det vara rimligt att av högre lärarinneseminariets elever lika väl som av folkskollärare kräva studentkunskaper i latin, för så vitt deras avgångsexamen på grund av ämneskombinationens beskaffenhet borde anses motsvara studentexamen å latinlinjen. Däremot ifrågasatte fakulteten nödvändigheten av krav på minst betyget Med beröm godkänd i de i seminariets högre kurs ingående läroämnena och avstyrkte förslaget om viss tids lärartjänstgöring såsom villkor för tillträde till universitet. *Större akademiska konsistoriet* gjorde intet eget uttalande i ärendet.

Karolinska institutets lärarkollegium anförde, att med de av skolkommisionen föreslagna garantierna och inskränkningarna hinder icke torde böra möta, att från högre lärarinneseminarier utexaminerade lärjungar erhöle rättighet att inskrivas vid universitet.

Stockholms högskolas lärarråd och styrelse framhöll, att studerande, som i seminariets lägre kurs bortvalt naturvetenskapliga respektive humanistiska ämnen, icke borde medgivas rätt till studier vid naturvetenskaplig respektive humanistisk avdelning av universitet eller högskola, men ansågo skolkommisionens förslag i övrigt vara tillfyllest i fråga om de krav, som från ren universitetssynpunkt måste uppställas. Liksom beträffande folkskollärare föreslogos dock även för de seminarieutbildade lärarinnorna skärpta fordringar för avläggande av filosofisk ämbetsexamen. Dessa skulle för sistnämnda kategori av studerande innebära komplettering dels i ämnena latin, biologi, fysik och matematik enligt fordringarna för studentexamen å latinlinjen eller i ämnena biologi, fysik, kemi och matematik enligt motsvarande fordringar å reallinjen, för så vitt vederbörande ämne icke ingått i seminariets högre kurs, dels i de skolämnena, vilka icke studerats i seminariets lägre kurs, varvid dock bortval skulle kunna äga rum i enlighet med bestämmelserna för studentexamen. Fordran på viss tids lärartjänstgöring avstyrktes med samma motivering som anförts beträffande folkskollärare (se ovan s. 11).

Göteborgs högskolas lärarråd tillstyrkte, att elev, som vid avgångsexamen från högre lärarinneseminarier eller vid kompletterande provning erhållit i genomsnitt vitsordet Med beröm godkänd, finge rätt att inskrivas vid universitet och högskolor under förutsättning att hon i seminariets lägre kurs provat i hela den serie av ämnen, som utgjorde minimum å endera av studentexamens linjer, och därvid i de matematisk-naturvetenskapliga ämnena bedömts med minst det genomsnittliga betyget Med beröm godkänd.

Universitetskanslern instämde — liksom i fråga om folkskollärarnas vetenskapliga fortbildning — i det yttrande, som avgivits av filosofiska fakulteten vid universitetet i Uppsala.

Sveriges flick- och samskolors lärarinneförbund samt *centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen* hemställde i sina yttranden, att den ifrågasatta rätten till inskrivning vid universitet skulle utsträckas till att omfatta dels samtliga fakulteter och dels samtliga från statens högre lärarinneseminarium och från privata högre lärarinneseminarier utexaminerade elever med genomsnittligt minst betyget Med beröm godkänd i de i den högre kursen ingående läroämnena, samt att intet krav på viss tids lärarverksamhet skulle uppställas.

Genom skolöverstyrelsens försorg hade tillfälle beretts de högre lärarinneseminarierna att yttra sig över skolkommissionens förslag. *Högre lärarinneseminiariets lärarkollegium* avstyrkte därvid de av kommissionen föreslagna kraven på viss tids tjänstgöring och på visst genomsnittligt betyg samt föreslog vidare, att behörigheten skulle gälla studier inom samtliga fakulteter. *Styrelserna för privata högre lärarinneseminarier, Kjellbergsska flickskolan och Anna Sandströms högre lärarinneseminarium* hemställde i sina respektive yttranden, att samma rätt att vinna inträde vid universitet och där avlägga examen, som kunde komma att medgivas från statens högre lärarinneseminarium utexaminerade elever, även måtte tillerkännas lärarinnor, som avlagt avgångsexamen vid något av de nämnda privata högre lärarinneseminarierna. Styrelsen för sistnämnda läroanstalt påyrkade därjämte slopande dels av kravet på två års tjänstgöring i skola och dels av den föreslagna begränsningen av inskrivnings- och examensrätten till teologisk och filosofisk fakultet.

Skolöverstyrelsen erinrade i sitt utlåtande den 11 maj 1933 om det nya läge, vari den föreliggande frågan kommit genom 1927 års skolreform med dess ändrade bestämmelser bland annat angående antalet ämnen i gymnasiets två högsta ringar och i studentexamen. Då därtill komme, att överstyrelsen, i anledning av nådigt brev den 24 september 1928, den 10 december 1930 avgivit utlåtande angående omorganisationen av högre lärarinneseminarier och därmed förenade läroanstalter m. m., samt att departementschefen jämlikt nådigt bemyndigande den 30 augusti 1932 tillkallat vissa sakkunniga för utredning rörande organisationen av högre lärarinneseminarier och därmed sammanhängande frågor, hemställde överstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte överlämna skolkommissionens berörda betänkande till nämnda sakkunniga för att tagas i övervägande vid fullgörandet av det åt dem lämnade uppdraget.

Dylikt överlämnande ansågs emellertid icke böra äga rum, och de sakkunniga för utredning rörande organisationen av högre lärarinneseminarier ha ej heller i sitt betänkande (Statens offentliga utredningar 1933: 34) upptagit ifrågavarande spörsmål till behandling.

Redan innan skolöverstyrelsen avgivit nyssnämnda utlåtande över skolkommissionens förslag i detta ärende hade frågan om de seminarieutbildade lärarinnornas tillträde till universiteten åter aktualiserats genom en framställning till Kungl. Maj:t den 15 juni 1928 från *lärarkollegiet vid högre lärarinneseminariet*. Kollegiet framhöll bland annat, att den enda mera bärande invändning, som gjorts mot den ifrågasatta behörigheten, varit den, att seminarieeleverna med hänsyn till fordringarna och även valfriheten i den lägre kursen i vissa fall erhöles något mindre allmänbildning än genomsnittsstudenterna. Denna invändning syntes emellertid ha förlostat sin styrka, sedan beslut fattats om en ny läroverksorganisation med stark begränsning av antalet ämnen i varje lärjunges studiekurs å gymnasiet. Kollegiet erinrade vidare om den allt svårare konkurrensen mellan seminarieutbildade och akademiskt utbildade lärarinnor och hemställde, att den, som undergått godkänd avgångsexamen vid högre lärarinneseminariet, måtte, eventuellt efter fyllnadsprövning i latin, om hon ej i seminariets högre kurs erhållit godkänt betyg i matematik, förklaras berättigad att inskrivas vid universitet och där avlägga examen.

Genom kanslersämbetets försorg inhämtades av de akademiska myndigheterna yttranden över berörda framställning.

Teologiska fakulteten i Uppsala tillstyrkte ansökan i den uppfattningen och under den förutsättningen, att universitetsstudier betraktades som nödvändiga eller önskvärda för ett mera tillfredsställande fullgörande av de undervisningsuppgifter, till vilka högre lärarinneexamen berättigade. Och när denna examen medförde kompetens att meddela även sådan undervisning, för vilken eljest universitetsstudier krävdes, ansåg fakulteten skäligt, att tillfälle bereddades vederbörande till sådan förkovran i kunskaper genom universitetsstudier, som satte dem i stånd att bättre fullgöra dylik tjänst.

Juridiska fakulteten, som ej ansåg sig böra ingå på frågan om rätt för elever utexaminerade från högre lärarinneseminariet att inskrivas vid universitet, erinrade för sin del, att, därest sådan rätt medgaves dem, särskilda föreskrifter erfordrades i anslutning till de i examensstadgan § 12 givna bestämmelserna angående behörighet att avlägga juris kandidatexamen.

Medicinska fakulteten avstyrkte, att ifrågavarande lärarinnor tillerkändes allmän rätt att inskrivas vid universitet och där avlägga examen, men hade däremot intet att erinra mot att de erhöles rätt att inskrivas och avlägga examen i andra fakulteter, som kunde finna anledning för sin del tillstyrka framställningen.

Filosofiska fakulteten avstyrkte ansökan med dekani utslagsröst, medan minoriteten föreslog, att elev, som vid av studentexamenscensurer kontrollerad och godkänd avgångsexamen erhållit minst vitsordet Med beröm godkänd i de uti den högre kursen ingående läroämnena och, därest undervisning vid seminariet icke erhållits i den åttaklassiga flickskolans s. k.

tredje språk, genom intyg om av censorer kontrollerad komplettamen styrkt sig äga kunskaper i detta språk motsvarande fordringarna för betyget Godkänd i studentexamen enligt latinlinjen, måtte förklaras berättigad att under enahanda villkor, som för studenter vore föreskrivna, inskrivas i filosofisk fakultet och där avlägga examen.

Även majoriteten inom *större akademiska konsistoriet* avstyrkte framställningen, medan minoriteten anslöt sig till det inom filosofiska fakulteten framlagda tillstyrkande förslaget ehuru med den ändringen, att den ifrågasatta behörigheten borde omfatta studier och examina inom samtliga fakulteter.

Teologiska fakulteten i Lund meddelade, att den alltjämt vidhölle sitt tidigare gjorda uttalande i tillstyrkande riktning. *Juridiska och medicinska fakulteterna* instämde i de yttranden, som avgivits av motsvarande fakulteter i Uppsala, varjämte den förra fakulteten uttalade, att den för övrigt ej hade något att erinra mot bifall till framställningen. *Filosofiska fakulteten* och *större akademiska konsistoriet* avstyrkte den ingivna ansökan.

Karolinska institutets lärarkollegium instämde i det av medicinska fakulteten i Uppsala avgivna utlåtandet. *Stockholms högskolas lärarråd* tillstyrkte för sin del, att den, som vid högre lärarinneseminariet dels i den lägre kursens läroämnen erhållit en sammanlagd betygssumma motsvarande genomsnittligt minst vitsordet Med beröm godkänd i de särskilda ämnena, dels undergått vederbörlig avgångsexamen med minst vitsordet Med beröm godkänd i de uti den högre kursen ingående läroämnena och, där undervisning vid seminariet icke erhållits i den högre flickskolans s. k. tredje språk, genom intyg om komplettamen styrkt sig äga kunskaper i detta språk motsvarande fordringarna för betyget Godkänd i studentexamen, måtte förklaras berättigad att under enahanda villkor, som för studenter vore föreskrivna, inskrivas vid universitet och där avlägga examen. *Göteborgs högskolas lärarråd* uttalade som sin mening, att — med hänsyn till den planerade omorganisationen av högre lärarinneseminariet — frågan om de dittillsvarande elevernas tillträde till universitet och högskolor borde kunna avgöras från fall till fall efter en realprövning av de studieförutsättningar, som i varje sådant fall faktiskt föreläge.

Universitetskanslern anförde, att frågan om förändringar i högre lärarinneseminiariets organisation, enligt vad som framginge av 1932 års statsverksproposition, för tillfället vore under övervägande. Innan detta spörsmål vunnit sin lösning, syntes ej lämpligt att upptaga till avgörande frågan om allmänt medgivande för dem, som utexaminerats från seminariet, att inskrivas vid universitet och där avlägga examen. Tills vidare torde man, såsom dittills ägt rum, böra från fall till fall pröva studieförutsättningarna hos de seminarieutbildade lärarinnor, som önskade förkovra sina kunskaper vid universiteten.

Slutligen må här omnämnas en framställning, som den 2 maj 1938 överlämnades till Kungl. Maj:t av *vid statens allmänna läroverk anställda seminariebildade lärarinnors förening*. I denna framställning, som bland annat innehöll förslag om ämneslärarinneinstitutionens bibehållande i obeskuret skick (se nedan ss. 72 f.), hemställdes därjämte, att med hänsyn till de seminarieutbildade lärarinnornas små befordringsmöjligheter dessa lärarinnor — i likhet med vad som av de studentexamenssakkunniga föreslagits för folkskollärare — måtte beredas tillträde till universiteten för att där avlägga filosofisk ämbetsexamen. Föreningen erinrade om tidigare förslag i denna riktning och påpekade, att under de senaste tjugo åren ett trettio-tal vid högre lärarinneseminarium utbildade lärarinnor begärt och erhållit dispens från studentexamen. Som en följd av att elevantalet i mycket stor utsträckning förskjutits från flickskolorna till de allmänna läroverken, funnes många seminarieutbildade lärarinnor, vilka fullgjort hela sin tjänstgöring vid statens läroverk. Inom vissa ämnen hade det rått och rådde alltjämt brist på akademiskt utbildade lärarkrafter. I dessa fall och även i fråga om mindre begärliga platser — såsom mycket små skolor och skolor i övre Norrland — hade de seminarieutbildade lärarinnorna fyllt en stor uppgift. Då dessa lärarinnor alltså redan ansåges skickade att inom realskolan fullgöra adjunkts *tjänstgöring*, kunde det ju näppeligen vara annat än till gagn för läroverken, om de även tillätes att förvärva adjunkts *kompetens*.

B. Frågans nuvarande läge.

För att kunna rätt bedöma de från högre lärarinneseminariet utexaminerade elevernas förutsättningar för bedrivande av akademiska studier ha de sakkunniga tagit kännedom om inträdesfordringar, lärokurser och övriga förhållanden vid seminariet, vilka kunna påverka behandlingen av berörda spörsmål.

Högre lärarinneseminariets organisation.

Högre lärarinneseminariet omfattar dels en treårig obligatorisk studiekurs och dels en valfri fortsättningskurs. Den obligatoriska kursen är uppdelad i en ettårig lägre avdelning, som har till huvudsaklig uppgift att befästa och vidga elevernas allmänbildning, och en tvåårig högre kurs, som avser dels att bereda eleverna tillfälle att genom mera omfattande och självständiga studier förvärva för deras lärarinneverksamhet erforderliga specialkunskaper i vissa ämnen och dels att praktiskt utbilda dem för

denna deras kommande verksamhet. I sistnämnda syfte är med seminariet förenad en övningsskola, Statens normalskola för flickor, som numera består av en sexårig folkskola, en fyraårig realskola och en sjukklassig högre flickskola, den sistnämnda anordnad i huvudsaklig överensstämmelse med 1928 års stadga för kommunala flickskolor (nr 426).

Inträdesfordringar.

Enligt bestämmelserna angående elevers antagande vid högre lärarinneseminariet, vilka återfinnas i kungl. breven den 21 april 1911 och den 24 januari 1914, fordras för inträde i *seminariets lägre kurs* att ha uppnått eller före kalenderårets slut uppnå 18 års ålder. Inträdessökande har att genomgå såväl skriftlig som muntlig prövning, varvid för godkänt vitsord krävas kunskaper i huvudsak motsvarande fordringarna för godkänt avgångsbetyg från normalskolans högsta klass (s. k. normalskolekompetens). Lärarkollegiet kan dock medgiva hel eller partiell befrielse från inträdesprövning för sådan sökande, som antingen avlagt examen vid universitet eller högskola eller företer goda vitsord över avlagd avgångsexamen från lägre kurs vid enskilt högre lärarinneseminarium med kompetensrätt eller med goda vitsord utexaminerats från folkskoleseminarium, under förutsättning att sökanden genom företeende av avgångsbetyg från åttaklassig flickskola med normalskolekompetens eller annat likvärdigt betyg styrker sig äga tillräckliga kunskaper i främmande språk, eller som avlagt väl vitsordad studentexamen.

Den skriftliga prövningen omfattar dels en svensk uppsats och dels översättningar från svenska till minst två främmande språk. Rätt att undergå muntlig prövning tillkommer den, som erhållit minst betyget Godkänd för den svenska uppsatsen samt ett annat skriftligt prov. Den muntliga prövningen omfattar förhör i ämnena svenska språket och litteraturen, tyska, engelska, franska och matematik samt, efter sökandens eget val, någon av ämnesgrupperna religionslära, historia och geografi eller geografi, biologi och kemi eller fysik, kemi samt ettdera av ämnena geografi och biologi. Sökande kan befrias från prövning i ett av de främmande språken, om hon företer betyg över insikter i detta språk, som av rektor och vederbörande lärare godkännes. Beträffande övriga ämnen, i vilka prövning icke äger rum, fordras godkänt avgångsbetyg från högre flickskola med normalskolekompetens eller annat därmed jämförligt intyg. För att godkännas i den muntliga prövningen skall inträdessökande ha erhållit minst betyget Godkänd i vart och ett av de i prövningen ingående ämnena, dock att sökande, som blivit underkänd i ett av dessa ämnen, må kunna antagas till elev, därest kollegiet prövar sådant skäligt.

Tabell 12. Antalet inträdessökande, godkända, intagna och utexaminerade elever vid högre lärarinnesseminariet åren 1924—38.

Å r	Inträdessökande		Antal godkända	Intagna		Antal utexamine- rade
	Antal	Därav studenter		Antal	Därav studenter	
1924	57	13	48	27	7	22
1925	50	9	41	26	5	31
1926	54	21	45	25	6	24
1927	50	12	34	26	3	23
1928	28	11	22	20	10	21
1929	35	10	28	25	8	24
1930	35	11	24	20	5	18
1931	36	15	26	26	14	19
1932	53	19	34	32	12	20
1933	43	15	33	26	13	24
1934	33	13	28	22	8	23
1935	48	27	39	25	13	14
1936	48	30	41	27	21	24
1937	55	35	47	26	22	24
1938	61	44	54	26	24	22

Elever kunna även, inom ramen av det av skolöverstyrelsen fastställda elevantalet, omedelbart intagas i *seminariets högre kurs*, varvid fordras, att inträdessökande uppfyller villkoren för intagning i den lägre kursen samt vid anställda skriftliga och muntliga prov visar sig äga godkända insikter för uppflyttning i den högre kursen. Under enahanda villkor, som gälla för intagning i den lägre kursen, kan inträdessökande helt eller delvis befrias från prövning.

För intagning i *den valfria fortsättningskursen*, som i regel är ettårig och omfattar ett eller högst två läroämnen, fordras godkänd avgångsexamen från seminariets obligatoriska studiekurs.

Skolöverstyrelsen bestämmer varje år det antal elever, som skall intagas i de olika avdelningarna. Under de senaste åren har siffran legat omkring 25, varav cirka 20 intagits i den lägre och de övriga i den högre kursen. Såsom av tabell 12 framgår, ha allt flera studenter sökt inträde vid seminariet, och numera äger ett betydande flertal av seminariets elever studentexamen såsom förutbildning. Enligt uppgift av seminariets rektor har också elevmaterialet i övrigt under de senare åren varit synnerligen gott. Om en elev i något enstaka undantagsfall visat sig icke äga tillräckliga

förutsättningar för studiernas framgångsrika bedrivande, har hon uppmärksamgjorts på detta förhållande och i regel på egen begäran avbrutit studierna.

Undervisningsplan.

Läroämnen i seminariets lägre kurs äro religionslära, svenska språket och litteraturen, tyska, engelska, franska, psykologi och logik, historia med samhällslära, geografi, biologi, fysiologi, fysik med astronomi, kemi med geologi samt matematik. Av dessa läroämnen får elev efter eget val utesluta högst fyra, dock med iakttagande av att samtliga elever skola delta i undervisningen i ämnena religionslära (utom elever av främmande trosbekännelse), svenska språket och litteraturen, psykologi och logik, fysiologi samt ett av de främmande språken.

Inom seminariets högre kurs förekommande läroämnen äro pedagogik, religionsvetenskap, svenska språket, tyska, engelska, franska, litteratur- och konsthistoria, historia med statskunskap, geografi, hälsolära med skolhygien, zoologi, botanik, kemi med mineralogi och geologi, fysik med astronomi samt matematik. I varje elevs särskilda studiekurs skola ingå fem läroämnen, nämligen pedagogik, hälsolära med skolhygien, ett fritt valt ämne samt någon av följande ämnesgrupper: religionsvetenskap, historia med statskunskap; religionsvetenskap, litteratur- och konsthistoria; två av språken; ett av språken, litteratur- och konsthistoria; historia med statskunskap, litteratur- och konsthistoria; historia med statskunskap, geografi; geografi, fysik med astronomi; geografi, kemi med mineralogi och geologi; zoologi, botanik; matematik, fysik med astronomi; matematik, kemi med mineralogi och geologi; fysik med astronomi, kemi med mineralogi och geologi.

För att kunna välja ett visst studieämne i den högre kursen fordras godkända kunskaper i ämnet för flyttning till nämnda kurs. För studium av kemi fordras därjämte för samma flyttning godkända kunskaper i fysik, för studium av zoologi eller botanik godkända kunskaper i kemi samt för studium av fysik godkända kunskaper i matematik och kemi.

Vid sidan av undervisningen i de i vederbörande studiekurs ingående ämnena skall varje elev under första året i den högre kursen delta i en övningskurs i svenska språket, omfattande skriftlig och muntlig framställning. Den praktiska lärarinneutbildningen, som i den lägre kursen förberedes genom undervisning i psykologi, didaktik, lek- och idrottsledning samt genom auskultation och övningsundervisning i den med seminariet förenade folkskolan, fortsättes i den högre kursen dels genom teoretisk undervisning i pedagogik och de särskilda ämnenas metodik och dels genom en omfattande praktisk övningskurs.

Tabell 13. Timplan för högre lärarinneseminariet.

Ä m n e	Lägre kursen	H ö g r e k u r s e n					
		Första avdelningen			Andra avdelningen		
	Lektioner	Föreläsningar	Lektioner	Laborationer	Föreläsningar	Lektioner	Laborationer
Religionsvetenskap (Religionslära) .	2	2	—	—	2	—	—
Svenska språket och litteraturen ..	4	1	2	—	2	1	—
Tyska språket	3	1	1	—	2	—	—
Engelska språket	3	1	1	—	2	—	—
Franska språket	3	1	1	—	2	—	—
Psykologi och logik	2	—	—	—	—	—	—
Pedagogik	—	2	—	—	2	—	—
Litteratur- och konsthistoria	—	2	—	—	2	—	—
Historia med statskunskap	3	2	—	—	2	—	—
Geografi	2	1	1	—	2	—	—
Zoologi	2	1	—	4	1	—	4
Botanik		1	—	4	1	—	4
Fysiologi	2	—	—	—	—	—	—
Hälsolära med skolhygien	—	1	—	—	—	—	—
Fysik med astronomi	{ht. 2 vt. 3	—	4	5	2	—	5
Kemi med mineralogi och geologi ..	2	—	2	5	2	—	5
Matematik	{ht. 5 vt. 4	—	4	—	2	1	—
Talövningar i de främmande språken	—	—	3	—	—	3	—
Talteknik och välläsning	2	—	—	—	—	1	—
Teckning	2	—	3	—	—	2	—
Sång	3.5 ¹	—	2	—	—	2	—
Gymnastik	4	—	4	—	—	4	—

¹ Därav 2 timmar valfria.

Anm. I det för seminariets högre kurs angivna timtalet äro ej medräknade de tider utom timplanen, som beräknas till tentamina.

Med hänsyn till elevkårens sammansättning ha de sakkunniga icke funnit det nödigt att beträffande varje särskilt ämne å seminariets schema anställa jämförelser mellan lärokursernas omfattning vid å ena sidan seminariet och å andra sidan gymnasiet utan nöja sig med att hänvisa till den för seminariet gällande timplanen (tabell 13). Under de senare åren har ju en allt större del av de vid seminariet intagna eleverna utgjorts av studentskor, vilka alltså redan äro behöriga att utan vidare prövning inskrivas vid universitet och högskolor. Vad åter beträffar de övriga eleverna, för

vilka däremot frågan om tillträde till nämnda läroanstalter är aktuell, äga de vid inträdet i seminariet minst s. k. normalskolekompetens och torde i regel redan efter att ha genomgått seminariets lägre kurs ha i flertalet ämnen inhämtat ett mot fordringarna för studentexamen svarande kunskapsmått. Under sådana förhållanden nå givetvis de i den högre kursen inhämtade kunskaperna vida utöver studentexamens nivå och ansågos redan av skolkommissionen (s. 18) i vissa ämnen jämförliga med de för filosofisk ämbetsexamen krävda.

Då det gäller att bedöma de från seminariet utexaminerade lärarinnornas förutsättningar för akademiska studier, bör det vidare ihåggas, att undervisningen vid seminariet i stor utsträckning bedrives efter i princip samma metoder som vid universiteten. I den lägre kursen försiggår visserligen undervisningen till väsentlig del i form av lektioner, varjämte kunskapsinhämtandet regelbundet kontrolleras genom större gemensamma förhör. I de två högre årsavdelningarna ha däremot, såsom synes av timplanen, lektionerna successivt ersatts med föreläsningar och praktiska övningar (laborationer, talövningar i främmande språk).

Tentamina och examina.

Utbildningen vid högre lärarinneseminariet avslutas med avläggande av lärarinneexamen. Denna har icke karaktären av en formell avgångsexamen utan består i individuella tentamina inför vederbörande examinator i de ämnen, vilka ingå i varje lärjunges särskilda studiekurs. Dessa tentamina avse främst kontroll av de kunskaper, vilka inhämtats genom lärjungarnas studier på egen hand. De genom den direkta undervisningen i den högre kursen inhämtade kunskaperna redovisas däremot genom kollektiva tentamina över olika kursmoment. Inom varje elevgrupp skall minst en dylik tentamen vara offentlig, och vid denna brukar skolöverstyrelsen i regel vara representerad.

Elev, som i den högre kursen medtagit något av de främmande språken, skall vidare för lärarinneexamen avlägga godkänt skriftligt avgångsprov i detta språk, nämligen antingen en uppsats över ett bland flera uppgivna ämnen eller översättning till det främmande språket av en förelagd text, allt utan hjälpmedel. Enligt uppgift av seminariets rektor motsvara sistnämnda prov i fråga om svårighetsgraden i regel ungefär motsvarande skriftliga prov för filosofisk ämbetsexamen.

Då eleverna genom det individuella arbetssättet äga en viss frihet att själva reglera studietidens längd och den alltmer ökade konkurrensen på arbetsmarknaden ansevärt höjt kravet på ett avgångsbetygs medelvärde, har under senare år den obligatoriska utbildningstiden av tre år icke sällan överskridits, vilket förklarar den stundom bristande överensstämmelsen

mellan antalet intagna elever och antalet efter en treårsperiod från seminariet utexaminerade lärarinnor (jfr tabell 12).

Lärarinna, som vid högre lärarinnesseminariet förvärvat diplom över avslutad seminarieutbildning, är berättigad att undergå efterprovning i läroämne, som icke ingått i hennes examen. Åtskilliga elever komplettera därjämte den obligatoriska treåriga kursen med en frivillig ettårig fortsättningskurs. Studierna i denna senare kurs, vilka i regel gälla ett enda av de i den högre kursen ingående ämnena, kontrolleras genom tentamina.

Ämneslärarinneinstitutionen.

Avlagd lärarinneexamen vid högre lärarinnesseminariet — liksom även avgångsexamen från vissa numera nedlagda privata högre lärarinnesseminarier — medför enligt gällande förordningar behörighet till ämneslärarinnebefattningar vid förstnämnda seminarium, allmänna läroverk, kommunala mellanskolor, kommunala flickskolor och högre folkskolor samt till fast anställning vid statsunderstödda enskilda läroanstalter.¹ Enligt 1928 års stadga för kommunala flickskolor (nr 426) må vid jämförelse mellan sökande, som avlagt examen vid högre lärarinnesseminarium, och övriga till tjänsten behöriga sökande skäligen hänsyn tagas till att den vid högre lärarinnesseminarium meddelade lärarutbildningen är särskilt inriktad på läroanstalter med det bildningsmål och de arbetsformer, som företrädas av den kommunala flickskolan.

Tidigare utgjorde de enskilda skolorna och därvid i främsta rummet de högre flickskolorna de seminarieutbildade lärarinnornas egentliga verksamhetsfält, men det högre skolväsendets och enkannerligen ämneslärarinneinstitutionens utveckling har under de senaste decennierna förorsakat en avsevärd förskjutning i detta avseende i riktning mot de kommunala flickskolorna och de allmänna läroverken. Då denna utveckling i hög grad förändrat de seminarieutbildade lärarinnornas utkomstmöjligheter och därmed även påverkat spörsmålet om deras tillträde till universitet och högskolor, må den här i sina huvuddrag beröras.

Ämneslärarinneinstitutionen vid de allmänna läroverken infördes såsom en följd av 1904 års riksdags beslut om ombildning av vissa realskolor till statliga samskolor. Då det med hänsyn till de kvinnliga lärjungarna ansågs nödvändigt att reservera vissa lärartjänster för kvinnor, bestämde riksdagen

¹ Gällande bestämmelser om dylik behörighet återfinnas i följande förordningar: kungl. brevet den 2 december 1905 med bestämmelser angående styrelse och förvaltning af högre lärarinnesseminariet m. m. § 8 (Svensk författningssamling 1905, bihang nr 52); 1933 års läroverksstadga § 185 mom. 1 (nr 109); 1933 års stadga för kommunala mellanskolor § 53 mom. 6 (nr 345); 1928 års stadga för kommunala flickskolor § 36 mom. 6 (nr 426); 1934 års stadga för högre folkskolor § 41 mom. 6 (nr 248); kungl. kungörelsen den 5 juli 1929 med vissa föreskrifter angående lärarpersonalens vid statsunderstödda enskilda läroanstalter anställning m. m. § 6 (nr 232).

gen, att vid sådan samskola skulle anställas — förutom rektor, tre adjunkter och övningslärarpersonal — en första lärarinna samt två ämneslärarinnor. Dessa lärarinnors verksamhet förutsågs skola bli i huvudsak densamma som ämneslärarinnornas vid de dåvarande flickskolorna, och såsom normalt examensvillkor stadgades fördenskull avgångsexamen från den treåriga kursen vid högre lärarinneseminariet.

Sedan genom beslut av 1918 års riksdag kvinnor beretts i det närmaste samma möjligheter som män i fråga om behörighet till ordinarie ämnesläraryrken vid de allmänna läroverken, beslöt 1921 års riksdag på Kungl. Maj:ts förslag, att en ämnesläraryrkesbefattning vid varje stats-samskola skulle vid innehavarens avgång från tjänsten ombildas till adjunktur.

När Kungl. Maj:t sedermera för 1927 års riksdag i den s. k. skolpropositionen (nr 116) framlade förslag angående omorganisation av det högre skolväsendet m. m., innebar detta förslag bland annat en utvidgning av samskoleorganisationen. Föredragande departementschefen anförde vid ärendets behandling i konselj, hurusom det vore önskvärt, att garanti skapades för att vid skolor, där flickor undervisades, alltid funnes ett antal kvinnliga lärare. Detta borde lämpligen ske genom att, såsom redan vore fallet vid statssamskolorna, särskilda för kvinnor avsedda tjänster inrättades vid ifrågavarande läroanstalter. Departementschefen föreslog därför, att kvinnliga lärare skulle anställas till ett antal, som ungefär vore proportionellt till det vid samskolorna förefintliga, nämligen två av fem, vid läroverk med större antal lärare fyra av tio. Detta blev även riksdagens beslut.

Redan vid följande års riksdag togs frågan ånyo upp i en proposition med anledning av framställningar från dels skolöverstyrelsen och dels flera studentkårer, akademiskt bildade kvinnors förening m. fl., och Kungl. Maj:t bemyndigades att tillsvidare till och med budgetåret 1930—31 efter prövning i varje särskilt fall bestämma, huruvida för realskolestadiet avsedd ordinarie ämnesläraryrkesbefattning vid samläroverk skulle ledigförklaras såsom adjunktsbefattning och följaktligen stå öppen för såväl manliga som kvinnliga sökande, eller om den skulle förbehållas kvinnor och således ha karaktär av ämnesläraryrkesbefattning. Detta provisorium har sedermera genom årliga beslut av riksdagen utsträckts till att gälla även för de efterföljande budgetåren.

Sedan Kungl. Maj:t genom beslut den 24 september 1928 anbefallt skolöverstyrelsen att inkomma med förslag till de ändringar, som av den nya läroverksstadgan kunde föranledas i fråga om bland annat gällande stadganden och bestämmelser rörande högre lärarinneseminariet, avgav överstyrelsen den 10 december 1930 förslag i nyssberörda avseende. Med an-

ledning av detta förslag, enligt vilket seminariet framdeles liksom dittills skulle hava till ändamål att utbilda ämneslärarinnor för allmänna läroverk, kommunala mellanskolor, kommunala flickskolor, högre folkskolor samt enskilda läroanstalter, ingav akademiskt bildade kvinnors förening till Kungl. Maj:t en skrivelse med vissa önskemål, avseende bland annat ombildning av ämneslärarinnetjänsterna vid läroverken till adjunkturer och i samband därmed avveckling av högre lärarinneseminariet.

I samband med anslagen till högre lärarinneseminariet togs frågan upp till ny behandling under punkt 138 av 1932 års åttonde huvudtitel. Departementschefen förklarade sig därvid icke vara beredd att ännu taga ståndpunkt till skolöverstyrelsens förslag i dess helhet men ville dock nämna, att han vore tveksam, huruvida bland seminariets uppgifter för framtiden borde ingå utbildandet av ämneslärarinnor för de allmänna läroverken. Förhållandena på här ifrågavarande område hade under årens lopp undergått en väsentlig förändring. Vid den tid, då ämneslärarinnetjänster inrättades vid statssamskolorna, förvärvades lärarinneutbildning i de allra flesta fall vid högre lärarinneseminarium, medan under senare tiden den akademiska utbildningsvägen jämte genomgång av provår i mycket stor utsträckning anlätades ej blott av de manliga utan jämväl av de kvinnliga läraraspiranterna. Under sådana förhållanden syntes det riktiga vara att införa ett stadgande, att ett visst antal adjunktsbefattningar vid varje allmänt läroverk, där flickor undervisades, skulle förbehållas kvinnor — såsom en följd varav även borde stadgas, att ett visst antal adjunktsbefattningar borde förbehållas män — samt i samband därmed småningom förändra ämneslärarinnetjänsterna till adjunkturer. Då seminariet därigenom icke längre skulle komma att utbilda ämneslärarinnor för de allmänna läroverken utan endast för kommunala och enskilda läroanstalter, främst flickskolor, förelåge icke något behov av en realskola inom institutionens ram, varför departementschefen föreslog, att den vid högre lärarinneseminariet befintliga fyraåriga realskolelinjen för flickor skulle successivt avvecklas med början förmedelst indragning med läsåret 1932—33 av samma linjes första klass.

I anslutning till i ärendet väckta motioner avslag emellertid riksdagen förslaget om realskolans nedläggande och anförde därvid bland annat, att detta spörsmål icke kunde bedömas isolerat för sig utan syntes böra prövas i sammanhang med övriga frågor, som berörde seminariets uppgift och verksamhetsformer, däribland frågan om de olika utbildningsvägarna för kvinnliga läraraspiranter. Till följd av detta riksdagens beslut bemyndigade Kungl. Maj:t den 30 augusti 1932 chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst tre sakkunniga för att inom departementet biträda med utredning rörande organisationen av högre lärarinneseminariet och därmed sammanhängande frågor, och följande år framlade de sakkunniga

ett betänkande med förslag i ärendet (Statens offentliga utredningar 1933: 34).

Till ledning för sitt ståndpunktstagande hade nämnda sakkunniga införskaffat vissa upplysningar angående ämneslärarinneinstitutionen från de läroanstalter, där dylika lärarinnor voro anställda. Den uppfattning, som präglat det stora flertalet svar från de högre flickskolorna, hade varit den, att seminarieutbildningen vore bra och ändamålsenlig, och att de från högre lärarinneseminarier utexaminerade lärarinnorna vore synnerligen väl lämpade för arbetet i en flickskola. Det vore ingen vinst för de högre flickskolorna, om de seminarieutbildade skulle utbytas mot lärarinnor med akademisk utbildning, utan snarare tvärtom. Inom många skolor hade man dock varit medveten om att utbildningstiden vid seminariet vore för kort. Svaren från statens läroverk hade i allmänhet varit mycket försiktigt hållna, och det hade i åtskilliga fall betonats, att erfarenheten vore alldeles för begränsad för att tillåta några säkra slutsatser. Dock hade man på vissa håll lagt märke till att specialutbildningen hos de lärarinnor, som kommit från högre lärarinneseminarier, vore alltför svag för att kunna läggas som grundval för en undervisning vid statens läroverk. Det vore därför en vinst för dessa, om den mera djupgående akademiska utbildningen stipulerades såsom kompetensvillkor. Vidare hade många anlagt den praktiska synpunkten, att de akademiskt utbildade lärarinnorna, i motsats till de seminarieutbildade, vore användbara på ett läroverks alla stadier.

Såsom resultat av sin utredning på denna punkt föreslog nämnda sakkunniga, att ämneslärarinneinstitutionen vid de allmänna läroverken måtte avvecklas, när den ej längre fyllde någon särskild uppgift, som för skolan vore av värde. I stället borde samtliga ämneslärarinnebefattningar, allt efter som de bleve till ansökan lediga, förvandlas till adjunktstjänster. Men då det vore i sin ordning, att skolor, där gossar och flickor samtidigt undervisades, hade tillgång till såväl manliga som kvinnliga lärare, borde det så ordnas, att vid varje dylikt samläroverk någon av ämnesläartjänsterna vore förbehållen kvinnor ensamt och en annan förbehållen ensamt män. Mot detta kommitténs förslag reserverade sig högre lärarinneseminiariets rektor i sin egenskap av kommittéledamot och hemställde i stället bland annat, att ämneslärarinneinstitutionen måtte avvecklas vid de *högre* allmänna läroverken men i övrigt bibehållas med en efter behovet och billigheten anpassad omfattning, samt att vid sådana statliga läroanstalter, där ämneslärarinnor användes, motsvarande antal tjänster måtte förbehållas manliga lärarkrafter. I en annan reservation yrkades bland annat, att högre lärarinneseminarier måtte avvecklas successivt från och med utgången av vårterminen 1934.

I sitt yttrande över de sakkunnigas förslag på denna punkt förordade majoriteten av lärarkollegiet vid högre lärarinneseminarier, att seminariet

borde fortbestå endast under någon av följande förutsättningar, av vilka de båda sista ej uteslöte varandra: 1. Ämneslärarinneinstitutionen, som lämpligen borde avvecklas vid de högre allmänna läroverken, bibehölles vid samrealskolorna, om också i mindre utsträckning än dittills. 2. Ämneslärarinneinstitutionen avvecklades vid samtliga statsläroverk, men de från högre lärarinneseminarier utgångna lärarinnorna, vilkas huvudsakliga verksamhetsfält givetvis komme att utgöras av de högre flickskolorna, erhöles en under alla förhållanden önskvärd rätt att, eventuellt under vissa villkor (exempelvis komplettering i latin för blivande humanister), inskrivas vid universitet och där avlägga akademisk examen, varefter de av Kungl. Maj:t kunde förklaras behöriga att söka och innehava adjunktstjänster vid de allmänna läroverken. 3. Ämneslärarinneinstitutionen avvecklades vid samtliga statsläroverk, men statsmakterna vidtog åtgärder för att i möjligaste mån stabilisera och stödja de högre flickskolor, som saknade gymnasium, och, något som under alla förhållanden och från många synpunkter vore av den största betydelse, fastställa sådana friare bestämmelser rörande tjänstgöringsskyldighet och delning av klasser i dessa flickskolor, som medgäve ökning av antalet lärarinnebefattningar. Om ingen av de sålunda anvisade vägarna befundes framkomlig, borde man enligt kollegiets mening göra sig förtrogen med tanken på nedläggandet av seminariet i dess nuvarande form.

Ett bibehållande av ämneslärarinneinstitutionen, ehuru i begränsad omfattning, förordades jämväl i yttranden av skolöverstyrelsen, som föreslog, att institutionen skulle inskränkas dels till att omfatta samrealskolorna, dels ock genom minskning av antalet ämneslärarinnebefattningar vid sistnämnda skolor, samt av centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen, som i likhet med en reservant inom sakkunnigkommittén ansåg, att institutionen borde bibehållas »med en efter behovet och billigheten anpassad omfattning». Å andra sidan förordades institutionens avskaffande av reservanter inom lärarkollegiet vid högre lärarinneseminarier, läroverkslärarnas riksförbund, centralstyrelsen för högre folkskolornas lärarförening och en reservant inom skolöverstyrelsen.

I samband med sina anslagsäskanden för budgetåret 1936—37 berörde skolöverstyrelsen i skrivelse den 31 augusti 1935 på nytt detta spörsmål och framlade ett förslag, som innebar en minskning av antalet ämneslärarinnebefattningar från 255 till 156, samtliga förlagda till samrealskolor, och skapande av garantier för att varje samläroverk skulle erhålla minst en kvinnlig och en manlig befattningshavare i ordinarie ställning.

I den ovan (s. 62) berörda framställning, som den 2 maj 1938 ingavs till Kungl. Maj:t av vid statens allmänna läroverk anställda seminariebildade lärarinnors förening, framhölls bland annat, hurusom genomförandet av 1927 års skolreform gjort situationen ytterst osäker för de seminarie-

utbildade lärarinnorna. Av de privata flickskolorna, som tidigare utgjort deras huvudsakliga arbetsfält, hade en del måst upphöra med sin verksamhet, andra hölle på att avvecklas eller ombildas till kommunala flickskolor, medan en tredje kategori förde en tynande tillvaro med ett starkt decimerat elevantal. En stor del av de lärarinnor, som innehaft ordinarie tjänst vid de nedlagda eller ombildade flickskolorna, hade erhållit eller komme att erhålla tjänst vid de kommunala flickskolorna, men möjligheterna till ordinarie anställning hade betydligt försämrats. Enligt föreliggande uppgifter utgjordes omkring en tredjedel av de högre allmänna läroverkens elever höstterminen 1937 av flickor, under det att lärarinnorna utgjorde endast ungefär en femtedel av hela den ordinarie lärarkåren. Vid läroverken tjänstgjorde vid ifrågavarande tidpunkt cirka 160 ordinarie och 30 extra ordinarie ämneslärarinnor, varjämte ett hundratal seminarieutbildade lärarinnor tjänstgjorde såsom extra ämneslärarinnor. Då de senares utsikter att vinna fast anställning skulle bli synnerligen små eller så gott som inga, om redan befintliga ämneslärarinnetjänster ombildades till adjunkturer, hemställdes, att ingen ytterligare beskärning av antalet dylika tjänster måtte komma i fråga.

Slutligen har frågan om ämneslärarinneinstitutionens och högre lärarinneseminariets framtida ställning tagits upp till behandling av 1936 års lärarutbildningssakkunniga (Statens offentliga utredningar 1938: 50, särskilt ss. 196 ff.). Efter en ingående undersökning av de olika faktorer, som beröra dessa spörsmål, föreslogo nämnda sakkunniga, att högre lärarinneseminariet i dess nuvarande form skulle successivt nedläggas på det sätt, att antagandet av nya elever upphörde från och med höstterminen 1941. Seminariets avveckling — den frivilliga fortbildningskursen inräknad — skulle i så fall vara avslutad med utgången av läsåret 1943—44. Vidare borde enligt de sakkunnigas mening ämneslärarinnetjänsterna vid de allmänna läroverken lämpligen successivt utbytas mot adjunktstjänster, allt efter som de bleve lediga, eller omorganiseras till ordinarie adjunktstjänster i de fall, där de innehades av ordinarie lärare med adjunktskompetens. Dessa åtgärder syntes böra vidtagas redan från och med den 1 juli 1940. Såsom övergångsbestämmelse föreslogs bland annat att med hänsyn till dem, som under högre lärarinneseminariets avveckling hunne förskaffa sig kompetens för ämneslärarinnetjänster, medgiva personer, som före den 1 juli 1944 avlagt lärarinneexamen, rätt att söka och innehava sådana adjunktstjänster, vilka bleve avsedda endast för kvinnliga sökande, vid de allmänna läroverken och lärartjänster vid övriga här ifrågakommande skolformer. För att fortfarande skapa garanti för att vid varje samläroverk vore anställd kvinnlig lärare föreslogo de sakkunniga vidare, att *en* adjunktstjänst vid varje samläroverk skulle reserveras för kvinnlig och — i konsekvens därmed — *en* adjunktstjänst för manlig innehavare.

C. De sakkunniga.

De sakkunniga ha velat så pass utförligt referera ämneslärarinneinstitutionens utveckling och den i detta ämne förda diskussionen, därför att denna fråga så intimt sammanhänger med spörsmålet om de seminarieutbildade lärarinnornas tillträde till universitet och högskolor. Därest nämligen det vid upprepade tillfällen och nu senast av 1936 års lärarutbildningssakkunniga framförda förslaget om avveckling av nämnda institution och i samband därmed även av högre lärarinneseminarier skulle helt eller delvis realiseras, bleve givetvis därigenom dessa lärarinnors utkomstmöjligheter ännu mera begränsade än de för närvarande äro. Även om reformen genomfördes successivt i den mån ifrågavarande tjänster bleve vakanta, och även om i övrigt nödig hänsyn toges till de direkt berörda lärarinnornas intressen, exempelvis genom den nyss anförda av de lärarutbildningssakkunniga föreslagna övergångsbestämmelsen, skulle tvivelsutan läget ändock komma att avsevärt försämrast för de från högre lärarinneseminarier utexaminerade lärarinnor, vilka icke hunnit få ordinarie befattning före den nya ordningens ikraftträdande. Det förefaller sannolikt, att, såsom nyss nämnda sakkunniga framhållit, »ett avskaffande av ämneslärarinneinstitutionen vid de allmänna läroverken, där de seminarieutbildade lärarinnorna haft hemortsrätt under ett trettiotal år, skulle kunna utsätta de seminarieutbildade lärarinnorna för faran att från allmänhetens sida bliva betraktade som mindre kompetenta lärare, och detta återigen skulle måhända leda till en undervärdering av de skolformer, vid vilka ämneslärarinnor fortfarande komme att godtagas som lärare. I varje fall synes det vara att antaga, att efterfrågan på sådana lärarinnor skulle komma att ytterligare nedgå, varigenom grunden för seminarieutbildningens fortsatta bestånd skulle komma att försvagas.» För att kunna hävda sig i den på detta sätt skärpta konkurrensen torde de seminarieutbildade lärarinnorna i allt större utsträckning komma att känna behov av att komplettera sin utbildning med universitets- eller högskolestudier jämte en akademisk examen. För den kategori av dessa lärarinnor, som icke avlagt studentexamen, skulle detta emellertid enligt nu gällande bestämmelser endast kunna ske genom av Kungl. Maj:t i varje särskilt fall beviljad dispens.

Men även oavsett huru ämneslärarinneinstitutionens och högre lärarinneseminarierets framtida öde kommer att gestalta sig, är frågan om de seminarieutbildade lärarinnornas rätt att bedriva studier vid universitet och högskolor samt att där avlägga examen redan sedan länge ett aktuellt problem. Det synes med varje år bli allt svårare för läraraspiranter med lärarinneexamen att i konkurrensen om de tillgängliga platserna hävda sig gentemot de akademiskt utbildade. Och det är icke osannolikt, att, såsom

de lärarutbildningssakkunniga befarat, befordringsmöjligheterna för de seminarieutbildade komma att ytterligare beskåras genom den ökade tillströmning av provårsutbildade kvinnliga lärare, som kan antagas bli en följd av 1937 års riksdags beslut om utvidgning av antalet provårsläroverk.

Det synes under förhandenvarande omständigheter icke anmärkningsvärt, att ett stort antal lärarinnor med avgångsexamen från högre lärarinneseminarium under de senare åren hos Kungl. Maj:t anhållit om dispens från kravet på studentexamen såsom behörighetsvillkor för tillträde till universitet och högskolor. Ansökningarna ha i samtliga fall avsett avläggande av filosofisk examen och ha med endast få undantag bifallits. Stundom har såsom villkor för dispensen uppställts krav på styrkande av studentkunskaper i latin och någon gång även i franska.

Enligt de sakkunnigas uppfattning föreligger icke något hinder att generellt medgiva lärarinnor med ifrågavarande utbildning en behörighet, som dock efter individuell ansökan och prövning nästan undantagslöst beviljas dem. Det är onekligen, såsom från lärarinnehåll vid skilda tillfällen framhävts, ett egendomligt sakernas tillstånd, att seminarieutbildade lärarinnor äga behörighet att vid de allmänna läroverken innehava en i fråga om undervisningen med adjunktur fullt jämställd befattning men sakna behörighet att avlägga den akademiska examen, som ger kompetens till innehav av adjunktur. Denna inkonsekvens synes snarast böra upphävas genom införande av generell behörighet för lärarinnor, som avlagt avgångsexamen vid högre lärarinneseminarium, att inskrivas vid universitet och högskolor samt där avlägga examen.

Mot tanken på en dylik generell behörighet har tidigare stundom rests den invändningen, att bortval av ämnen i viss utsträckning kan förekomma i högre lärarinneseminariets lägre kurs (jfr ovan s. 65), och att förkunskaperna i dessa ämnen därför icke torde kunna anses tillräckliga såsom grundval för akademiska studier. Härvid är dock att märka, att en långt mera vidsträckt bortvals rätt numera praktiseras å det differentierade gymnasiet. I regel torde väl dessa lärarinnor dessutom önska fortbilda sig i de ämnen, vilka de studerat i seminariets högre kurs, och i vilka de i allmänhet kunna antagas äga förkunskaper, som mer eller mindre avsevärt överstiga fordringarna för studentexamen.

Den föregående framställningen av vissa med lärarinneutbildningen sammanhängande frågor och de i anknytning därtill gjorda reflexionerna rörande de seminarieutbildade lärarinnornas behörighet till universitetsstudier ha i första hand tagit hänsyn till förhållandena vid statens högre lärarinneseminarium och därmed även närmast till de från detta utexaminerade lärarinnorna. Denna läroanstalt är som bekant numera den enda, som meddelar ifrågavarande utbildning, sedan samtliga tidigare existe-

rande privata högre lärarinneseminarier upphört med sin verksamhet. Till följd av 1927 års riksdags beslut rörande det högre skolväsendets organisation nedlades Anna Sandströms högre lärarinneseminarium med utgången av läsåret 1928—29 och två år senare privata högre lärarinneseminarier i Stockholm, och efter ytterligare ett år rönt högre lärarinneseminarier vid stiftelsen Kjellbergsska flickskolan i Göteborg samma öde. Då alltså en relativt lång tid förflutit, sedan lärarinnor sista gången utexaminerades från dessa läroanstalter, är givetvis frågan om behörighet till universitets- och högskolestudier för deras vidkommande mindre aktuell än vad den är för de från högre lärarinneseminarier utexaminerade. Då emellertid enligt medgivande av Kungl. Maj:t avgångsexamen från nämnda privata högre lärarinneseminarier medför samma rättigheter och förmåner som avgångsexamen från statens högre lärarinneseminarium, synes konsekvensen kräva, att de från nämnda läroanstalter utexaminerade lärarinnorna jämföras även i här berörda avseende. De sakkunniga förorda därför, att den föreslagna behörigheten till akademiska studier och examina skall omfatta lärarinnor med avgångsexamen antingen från statens högre lärarinneseminarium eller från något av de därmed jämförda privata högre lärarinneseminiarierna.

Enligt de sakkunnigas mening bör rätt till inskrivning såsom studerande vid universitet och högskolor medgivas seminarieutbildade lärarinnor utan villkor om föregående komplettering i visst ämne eller vissa ämnen. I de fall, då gällande stadganden föreskriva godkänt studentbetyg i vissa ämnen såsom villkor för studier inom viss fakultet eller disciplin, skola givetvis studerande av här ifrågavarande kategori lika väl som övriga studerande vara underkastade dessa bestämmelser. Till dessa stadganden höra exempelvis föreskrifterna om styrkande av studentkunskaper i latin såsom villkor för vissa studier inom filosofiska fakultetens humanistiska sektion (jfr ovan s. 29). Om däremot en lärarinna skulle önska fortbilda sig i ett ämne, i vilket hon på grund av bortval i seminariets lägre kurs icke kan antagas ha tillräckliga förkunskaper, torde den erforderliga kompletteringen genom nödvändighetens tvång komma till stånd utan att föreskrifter därom behöva utfärdas.

De ovan föreslagna åtgärderna innebära alltså, att från högre lärarinneseminarium utexaminerade lärarinnor tillerkännas behörighet att utan ytterligare prövning bliva såsom studerande vid universitet och högskolor inskrivna. Då lärarinneexamen följaktligen i detta avseende kommer att räknas såsom fullt jämfördd med studentexamen, bör på densamma äga tillämpning vad i §§ 88 och 98 av universitetsstatuterna är stadgat om studentbetygs giltighetstid för inskrivning vid universitet. Enligt nämnda paragrafer skall den, som önskar inskrivas vid universitet längre

tid än två år efter studentexamen, hos rektor förete bevis om sitt uppförande och sin sysselsättning under mellantiden, varefter det ankommer på mindre akademiska konsistoriet att besluta i saken. Därest ett stadgande av detta innehåll utfärdas även beträffande lärarinneexamen, synes icke skäl föreligga att generellt begränsa rätten till inskrivning vid universitet och högskolor att endast gälla inom viss tid efter avgångsexamen från högre lärarinneseminarium.

Sammanfattning av de sakkunnigas förslag.

Med stöd av vad ovan anförts föreslå de sakkunniga i huvudsak, att den, som under de senaste fem åren avlagt folkskollärarexamen enligt stadgan den 3 juli 1914 för statens folkskoleseminarier (nr 133) med sammanlagt minst 21 betygsenheter i de å den fyraåriga linjen obligatoriska läroämnena, skall äga avlägga studentexamen genom att undergå godkänd prövning *antingen* i latin samt två av ämnena tyska, engelska och franska enligt fordringarna å latینگymnasiet *eller* i matematik samt två av ämnena tyska, engelska och franska enligt fordringarna å realgymnasiet *eller* i tyska, engelska och franska enligt fordringarna å nyspråkliga lyceet, och

att den, som inom sagda tid avlagt folkskollärarexamen enligt stadgan den 18 juni 1937 för folkskoleseminarierna (nr 535) med sammanlagt minst 21 betygsenheter i de å den fyraåriga linjen obligatoriska läroämnena, skall äga avlägga studentexamen genom att undergå godkänd prövning *antingen* i latin samt ettdera av ämnena tyska och franska enligt fordringarna å latینگymnasiet *eller* i matematik samt ettdera av ämnena tyska och franska enligt fordringarna å realgymnasiet *eller* i tyska och franska enligt fordringarna å nyspråkliga lyceet,

allt i överensstämmelse med föreskrifterna i bifogat förslag till kungörelse (bil. 1); samt

att den, som undergått godkänd avgångsexamen vid högre lärarinneseminarium, medges behörighet att utan ytterligare prövning inskrivas vid universitet och högskolor samt där avlägga examen på sätt sägs i bifogat förslag till kungörelse (bil. 2).

Förslag till kungörelse angående folkskollärares avläggande av studentexamen.¹

§ 1.

1. Den, som under de senaste fem åren avlagt folkskollärarexamen enligt stadgan den 3 juli 1914 för statens folkskoleseminarier (nr 133) med sammanlagt minst 21 betygsenheter i de å den fyraåriga linjen obligatoriska läroämnena, äger avlägga studentexamen genom att undergå godkänd prövning *antingen* i latin samt två av ämnena tyska, engelska och franska enligt fordringarna å latingymnasiet *eller* i matematik (allmän kurs) samt två av ämnena tyska, engelska och franska enligt fordringarna å realgymnasiet *eller* i tyska, engelska och franska enligt fordringarna å nyspråkliga lyceet.

2. Den, som inom enahanda tid avlagt folkskollärarexamen enligt stadgan den 18 juni 1937 för folkskoleseminarierna (nr 535) med sammanlagt minst 21 betygsenheter i de å den fyraåriga linjen obligatoriska läroämnena, äger avlägga studentexamen genom att undergå godkänd prövning *antingen* i latin samt ettdera av ämnena tyska och franska enligt fordringarna å latingymnasiet *eller* i matematik (allmän kurs) samt ettdera av ämnena tyska och franska enligt fordringarna å realgymnasiet *eller* i tyska och franska enligt fordringarna å nyspråkliga lyceet.

§ 2.

Önskar folkskollärare, som i denna kungörelse avses, undergå prövning för studentexamen i flera ämnen än som enligt § 1 är erforderligt, vare han därtill berättigad.

§ 3.

1. Vid avläggande av studentexamen må examinand, som avses i § 1 mom. 1, tillgodoräkna sig i folkskollärarexamen erhållna vitsord i kristendomskunskap, modersmålet, historia med samhällslära, geografi, filosofi och biologi med hälsolära såsom godkända prov enligt fordringarna för studentexamen, i matematik och fysik såsom godkända prov enligt fordringarna för studentexamen å latingymnasiet eller för flyttning till realgymnasiets näst högsta årsklass samt i kemi såsom godkänt prov för flyttning till latingymnasiets högsta eller realgymnasiets näst högsta årsklass.

2. På enahanda sätt må examinand, som avses i § 1 mom. 2, tillgodoräkna sig i folkskollärarexamen erhållna vitsord i kristendomskunskap, modersmålet, historia med samhällslära, geografi, filosofi och biologi med hälsolära såsom godkända prov enligt fordringarna för studentexamen,

¹ Bestämmelserna i detta förslag till kungörelse kunna alternativt utfärdas såsom ändringar och tillägg till förnyade stadgan den 17 mars 1933 för rikets allmänna läroverk (nr 109).

i engelska, fysik och kemi såsom godkända prov enligt fordringarna för studentexamen å latingymnasiet eller för flyttning till realgymnasiets högsta årsklass samt i matematik såsom godkänt prov enligt fordringarna för studentexamen å latingymnasiet eller för flyttning till realgymnasiets näst högsta årsklass.

§ 4.

Beträffande examinand, som i denna kungörelse avses, skall iakttagas, att hans i folkskollärarexamen erhållna vitsord i samtliga läroämnena upptagas i den över examen upprättade examenskatalogen samt å vederbörligen utfärdat studentbetyg med angivande av att ifrågavarande vitsord givits i folkskollärarexamen och med uppgift å dag för samma examen.

§ 5.

För examinand, som i denna kungörelse avses, skall den muntliga prövningen vara odelad.

§ 6.

Anmälan om undergående av studentexamen enligt denna kungörelse skall ske inom tid och på sätt som är föreskrivet i förnyade stadgan för rikets allmänna läroverk den 17 mars 1933 (nr 109) § 110 och skall jämväl i övrigt om sådan studentexamen gälla vad i nämnda stadga föreskrives om studentexamen för lärjungar från enskild undervisning, där ej annat följer av bestämmelserna i denna kungörelse.

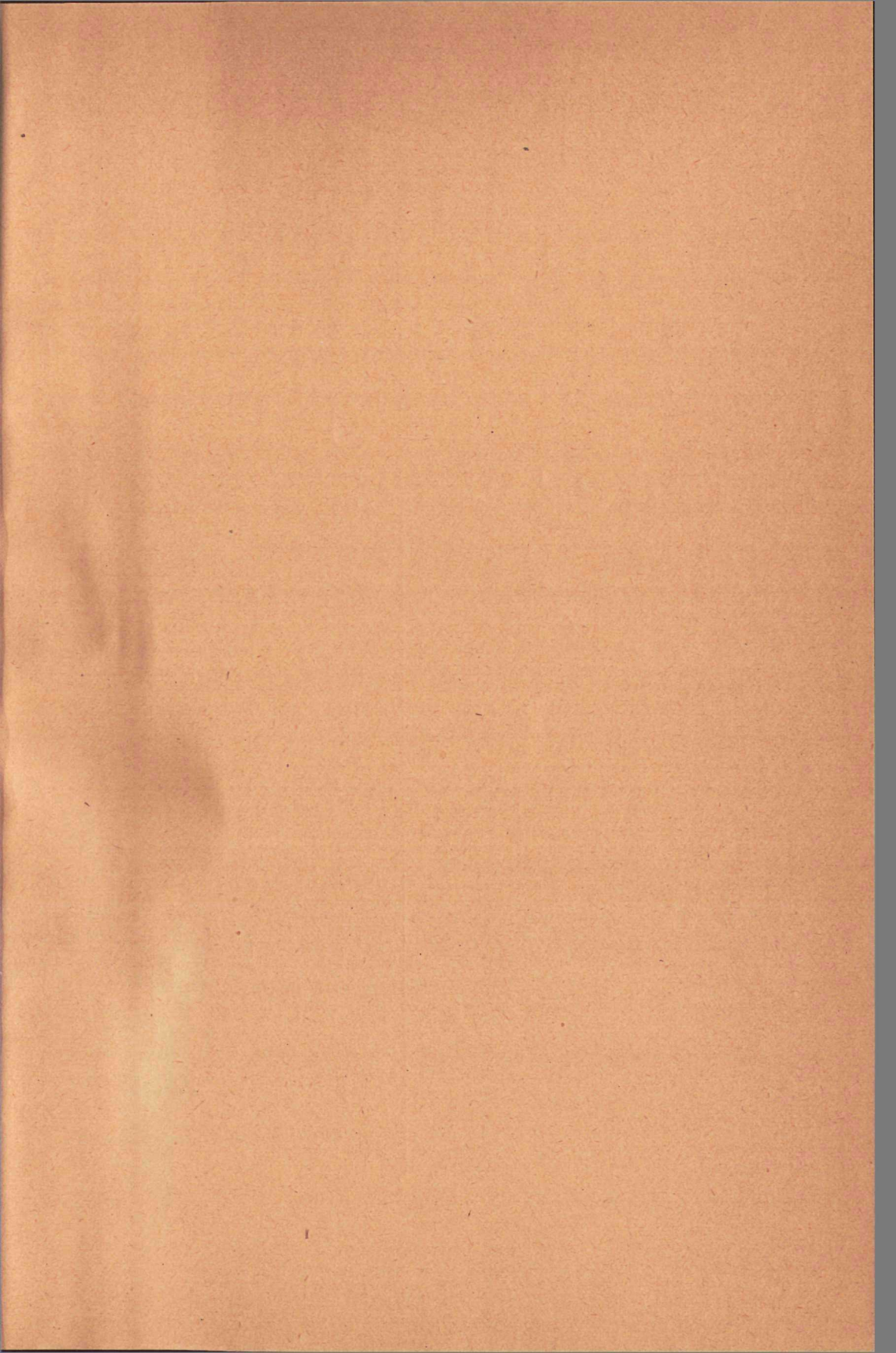
Den tid av fem år, varom i § 1 sägs, räknas från anmälningstidens utgång.

Denna kungörelse träder i kraft den vilken dag föreskrifterna i § 110 mom. 4 förnyade stadgan för rikets allmänna läroverk den 17 mars 1933 skola upphöra att gälla.

Bilaga 2.

Förslag till kungörelse angående behörighet för den, som undergått avgångsexamen vid högre lärarinneseminarium, att inskrivas vid universitet och högskolor samt där avlägga examen.

Den, som vid högre lärarinneseminarier undergått godkänd avgångsexamen enligt bestämmelserna i kungl. breven den 19 augusti 1910 och den 21 april 1911, eller som från enskilt högre lärarinneseminarium erhållit motsvarande avgångsbetyg, må utan ytterligare prövning bliva inskriven såsom studerande vid universitet och högskolor samt där avlägga examen, allt i överensstämmelse med vad som är stadgat om den, som avlagt studentexamen.

Statens offentliga utredningar 1939

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen.)

Allmän lagstiftning. Rättsskipning. Fångvård.

Betänkande med förslag till ändringar i vissa delar av sjömanslagen m. m. [21]
Betänkande med förslag till lag om arbetsfostran m. m. [25]

Statsförfattning. Allmän statsförvaltning.

Betänkande ang. justitiekanslerns, justitieombudsmannens och militieombudsmannens allmänna ämbetsställning m. m. [7]
1937 års landsfiskals- och stadsfiskalsutredning. Betänkande med förslag till omorganisation av landsfiskals- och stadsfiskalsbefattningarna m. m. [9]
Betänkande om statstjänstemäns ställning vid arbetskonflikter. [19]

Kommunalförvaltning.

Statens och kommunernas finansväsen.

Betänkande ang. revision av tjänsteförteckningen i vad avser statens affärsdrivande verk. [5]
1936 års lönekommitté. Betänkande med förslag till militärt icke-ordinariereglemente. [10]
1938 års arvsskattekommitté. Betänkande med förslag till förordning om arvs- och gåvoskatt m. m. [18]

Politi.

Betänkande med förslag till vissa ändringar i beklädnadsreglementet för polispersonalen m. m. [20]

Nationalekonomi och socialpolitik.

Rationaliseringsutredningens betänkande. Del 1. Motiv och förslag. [13] Del 2. Verkställda undersökningar. [14]
Hembiträdesutredningens betänkande. 2. Betänkande med förslag till lag om reglering av anställnings- och arbetsförhållandena inom det hushålls arbetet. [15]
Arbetslöshetsräkningen den 31 augusti 1937. Del 2. Arbetsförhållanden m. m. [24]

Hälsa- och sjukvård.

Ledningen av landstingens hälso- och sjukvårdsverksamhet. [23]

Allmänt näringsväsen.

Fast egendom. Jordbruk med binärningar.

Underlättandet av kvinnornas arbete i de mindre lanthemmen. [6]

Vattenväsen. Skogsbruk. Bergsbruk.

Industri.

Betänkande och förslag rörande befrämjande av avsättningen av den svenska stenindustriens produkter. [11]
Betänkande rörande industriellt utnyttjande av halm. [12]

Handel och sjöfart.

Kommunikationsväsen.

Betänkande ang. grunder för intagning av enskild väg till allmänt underhåll ävensom ang. statsbidrag till enskilda vägar. [1]
Betänkande med förslag till taxa för befordring av gods m. m. å statens järnvägar. [3]
Betänkande med förslag till exporttariffer. [8]
Betänkande och förslag ang. vissa med beviljande av tillstånd till yrkesmässig automobiltrafik förenade frågor. [22]

Bank-, kredit- och penningväsen.

Försäkringsväsen.

Kyrkoväsen. Undervisningsväsen. Andlig odling i övrigt.

Svensk namnbok till vägledning vid val av nya släktnamn. [4]
Utredning och förslag ang. fortsatt förstatligande av kommunala mellanskolor. [16]
Utredning och förslag rörande fri undervisningsmateriel för folk- och fortsättningskolor. [17]
Betänkande med utredning och förslag ang. rätt för folkskollärare m. fl. att inskrivas vid universitet och högskolor samt där avlägga examina. [27]

Försvarsväsen.

Utredning och förslag rörande plats i Stockholms skärgård för förläggning av Stockholms örlogsbas. [2]
Sociala försvarsberedskapskommittén. Betänkande. Del 1. Förslag till familjebidragslag m. m. [26]

Utrikes ärenden. Internationell rätt.